

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Josef Čabrádek

**Vybrané problémy trestního řízení vedeného
proti právnické osobě**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2. dubna 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 283 709 znaků včetně mezer.

Josef Čabrádek

V Příbrami dne 2. dubna 2021

~

Rád bych tímto poděkoval doc. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D., za vedení této práce, jakož i za jeho cenné rady a připomínky, které mi byly přínosem.

*Za konzultace a připomínky k této práci bych touto cestou rovněž poděkoval
Mgr. Evě Novotné a Mgr. Veronice Kováčikové.*

V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své rodině a svým nejbližším za jejich neutuchající podporu během studia.

~

Obsah

Úvod.....	1
1. Základní zásady trestního řízení.....	3
1.1. Zásada rovnosti před zákonem.....	5
2. Zásada presumpce nevinny.....	7
2.1. Zproštění právnické osoby trestní odpovědnosti?	10
2.1.1. Důkazní břemeno v trestním řízení	10
2.1.2. Formální aspekty znění § 8 odst. 5 ZTOPO	13
2.1.3. Výklad tuzemské odborné veřejnosti a aplikační praxe	17
2.1.4. Aktualizovaná metodika Nejvyššího státního zastupitelství	25
2.1.5. Obrácené důkazní břemeno v případech povinné mlčenlivosti	27
2.1.6. Srovnání s vybranými zahraničními právními řády.....	32
2.2. Procesní nástupnictví obviněné právnické osoby v trestním řízení.....	36
2.3. Zásada <i>nemo tenetur</i>	39
2.3.1. Osoba právnické osobě blízká.....	40
2.3.2. Právo odepřít předložení důkazů	43
2.3.3. Podání trestního oznámení právnickou osobu	47
3. Zásada legality.....	51
3.1. Právnická osoba jako prázdná schránka	52
3.1.1. Vyloučení ze společného řízení.....	54
3.1.2. Účelnost trestního stíhání	55
3.1.3. Jednání na úkor právnické osoby	58
3.2. Zaniklá právnická osoba či právnická osoba v likvidaci.....	60
3.3. Skutek není trestným činem	63
3.4. Žádost České národní banky	67
3.5. Odklony v trestním řízení vedeném proti právnické osobě.....	70
4. Právo na obhajobu	73
4.1. Materiální obhajoba a formální obhajoba.....	75
4.2. Společný obhájce a pluralita obhájců.....	79

4.3. Nutná obhajoba a ustanovený obhájce	82
4.4. Osoby oprávněné vystupovat za právnickou osobu v trestním řízení proti ní vedeném ...	85
4.4.1. Osoba oprávněná ze zákona	87
4.4.2. Zmocněnec	88
4.4.3. Opatrovník.....	90
4.4.4. Neslučitelnost procesního postavení osob	92
4.4.5. Doručování	96
Závěr.....	101
Seznam použitých zkratek.....	104
Seznam zdrojů.....	106

Úvod

Problematika trestní odpovědnosti právnických osob je od dob uvažování o jejím zakotvení do českého právního řádu jedním z nejdiskutovanějších témat trestního práva, a to nejen na poli odborné veřejnosti. Tato diskuze o to více vzplála po přijetí ZTOPO, tedy od 1. ledna 2012, a pochopitelně i po přijímání novel tohoto zákona. I proto můžeme nalézat příspěvky autorů s odlišnými východisky, jejichž kritika, byť někdy pozitivní, plyne především z jazykového výkladu ZTOPO. Mezi těmito rezonuje i několik příspěvků věnovaných vybraným aspektům trestního řízení proti právnickým osobám, na které bude v předkládané práci upozorňováno v užších souvislostech.

Tento zákon je v současné podobě rozdělen na část hmotněprávní a část procesněprávní, který bude pro zpracování této práce pomyslným základním kamenem. Předmětná část ZTOPO je upravena v rámci jeho ustanovení § 28 až § 41. Právní úprava je tudíž velice strohá. A právě z toho důvodu je ve smyslu ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO tento odkázán na trestní řád, resp. v něm obsažená ustanovení.

Jedním z takových ustanovení trestního řádu může být i jeho ustanovení § 2 obsahující výčet základních zásad trestního řízení, jež budou alfou i omegou této práce v návaznosti na vybrané instituty trestního práva procesního. Především tato skutečnost hrála roli při výběru názvu předkládané práce. Dedukcí se tak zaměříme jednak na otázku, zda jsou základní zásady trestního řízení aplikovatelné na trestní řízení proti právnické osobě a v jakém rozsahu, jednak na potenciální soulad či nesoulad vybraných institutů trestního řízení vedeného proti právnické osobě s těmito zásadami. Učiníme tak i v rámci komparace s trestním řízením vedeném proti osobě fyzické, k čemuž je mi pomyslnou předlohou příspěvek Kuchty, který se na uvedenou problematiku krátce zaměřil ještě před přijetím ZTOPO.¹ V tomto kontextu tak budu postupovat od obecného ke konkrétnímu.

Při zpracování tématu diplomové práce zároveň hodláme využít deskriptivní metody z obecných poznatků o trestním řízení včetně uvedených institutů a jejich významných principů, analytické metody při zpracování kvantitativních údajů, závěrů vyplývajících z odborné literatury a z rozhodovací praxe nejen tuzemských soudů, a v neposlední řadě také komparativní metody s vybranými zahraničními státy.

¹ Kuchta, J. *Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního*. In: Dny práva – 2008 – Days of Law, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2008. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/kuchta.pdf>.

Tato práce si tak klade za cíl jednak seznámit čtenáře s aktuální právní úpravou a praxí s ní spojenou, jednak upozornit na vybranou problematiku trestního řízení proti právnickým osobám se zřetelem k základním zásadám trestního řízení a názorům odborné veřejnosti. Nermalou měrou bude pohled zaměřen i na případný soulad či nesoulad aktuální právní úpravy se základními právy, jinými právními předpisy nebo aktuální judikaturou.

1. Základní zásady trestního řízení

Základní zásady trestního řízení můžeme označit jako vůdčí ideje trestního procesu, jež ve svém souhrnu zasahují do všech jeho fází a jednotlivých právních institutů, které trestní zákony v čele s trestním řádem upravují.² Proto lze konstatovat, že jsou určitým východiskem pro organizaci trestního řízení a úpravu činnosti jeho orgánů.³ Jejich význam je tudíž nepochybný, což lze demonstrovat tím, že

- bez jejich znalosti nelze porozumět smyslu ustanovení trestního řádu,
- slouží k výkladu zákona a
- usměrňují legislativní proces.⁴

To však neznamená, že se *vždy uplatní všechny základní zásady ve stejné míře, neboť míra jejich uplatnění závisí na charakteru a zvláštностech určitého institutu nebo procesního stadia.*⁵

Ačkoliv se v souvislosti s budoucím přijetím nového trestního řádu v odborné veřejnosti vedou diskuze nad začleněním, případně formou začlenění, základních zásad trestního řízení do tohoto připravovaného kodexu,⁶ v nynější podobě trestního řádu je jejich výčet upraven v jeho ustanovení § 2. Přijmeme-li pořadí zvolené zákonodárcem, pak se jedná o:

- zásadu řádného zákonného procesu,
- zásadu presumpce nevinny,
- zásadu legality,
- zásadu oficiality,
- zásadu rychlého procesu,
- zásadu zdrženlivosti a přiměřenosti,
- zásadu zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností a zásadu vyhledávací,
- zásadu volného hodnocení důkazů,
- zásadu spolupráce se zájmovými sdruženími občanů,

² Pozn.: Některé základní zásady jsou upraveny i v ustanovení § 3 ZSVM. Pro účely této práce však nebudou nikterak významné.

³ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 121. Stejně tak Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 86.

⁴ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 122-124. Stejně tak Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 86.

⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 19.

⁶ Srov. například Jelínek, J. *Základní zásady trestního řízení – stále trauma české trestní legislativy*. In: Jelínek, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016, s. 9-18. Dále pak Mulák, J. *Spory o základní zásady trestního řízení*. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 225-226.

- zásadu obžalovací,
- zásadu veřejnosti,
- zásadu ústnosti,
- zásadu bezprostřednosti,
- zásadu zajištění práva na obhajobu a
- zásadu zajištění práv poškozeného.

Pro účely této práce je ovšem důležité zaměřit se na otázku, zdali výše uvedené základní zásady budou zcela uplatňovány i v trestním řízení proti právnickým osobám, neboť v rámci ZTOPO absentuje výčet podobný v ZSVM. V tuzemském právním řádu není tedy uplatněna žádná speciální úprava základních zásad trestního řízení vedeného proti právnické osobě tak, jako je tomu například ve Spojených státech amerických, kde jsou tyto upraveny v pokynech tamního Ministerstva spravedlnosti,⁷ jež jsou adresovány především státním zástupcům k rozhodování o stíhání právnických osob.⁸ Pro tyto případy, kdy chybí speciální procesněprávní úprava, český zákonodárce přistoupil k zakotvení ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO, z něhož mj. plyne, že nestanoví-li tento zákon jinak, použije se v řízení proti právnické osobě trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno.

Ačkoliv v odborné literatuře existují pochybnosti o plném uplatnění zásady spolupráce se zájmovými sdruženími občanů podle ustanovení § 2 odst. 7 trestního řádu,⁹ domnívám se, že základní zásady trestního řízení vyjmenované ustanovením § 2 trestního řádu budou aplikovatelné nejen na trestní řízení vedené proti osobám fyzickým, ale i právnickým. To lze podpořit i rozhodovací praxí Ústavního soudu a ESLP deklarující právnické osobě právo na spravedlivý proces.¹⁰ K tomuto ovšem doplňujeme, že vzhledem k povaze právnické osoby bude nezbytné přistupovat k aplikaci těchto zásad ve smyslu *mutatis mutandis* (viz dílčí problémy rozebrané v následujících oddílech).

⁷ Principles of Federal Prosecution of Business Organizations. Dostupné z: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-28000-principles-federal-prosecution-business-organizations>.

⁸ Doyle, Ch. *Corporate Criminal Liability: An Overview of Federal Law*. Congressional Research Service, 2013, s. 8. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R43293.pdf>. Dále pak U. S. Department of Justice. Criminal Division. *Evaluation of Corporate Compliance Programs*, s. 1. Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>.

⁹ Například Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 84-85.

¹⁰ Srov. například náleží Ústavního soudu ze dne 19. ledna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 3/1993, či rozsudek ESLP ve věci *Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku* ze dne 12. listopadu 2002, stížnost č. 32559/96.

1.1. Zásada rovnosti před zákonem

Právo na spravedlivý proces, zásada kontradiktornosti s přispěním rovnosti zbraní, zásada rovnosti před zákonem či zásada *ne bis in idem*. To jsou zásady, které byť nejsou výslovně uvedeny ve znění ustanovení § 2 trestního řádu, budou plně uplatnitelné i v trestním řízení proti právnické osobě.¹¹ Jejich zakotvení však můžeme hledat v Ústavě, Listině či Úmluvě, a proto je nutné přistupovat k jejich příslušné aplikaci v trestním řízení. Pro účely této práce si ovšem dovolueme zaměřit se v širším spektru na zásadu rovnosti, jež se v mezích trestního práva může projevat nejen v problematice týkající se části hmotněprávní, ale i procesněprávní.¹²

Jak uvádí odborná literatura, v mnohých ohledech může být tato rovnost mezi obviněným a státním zástupcem iluzorní, a proto zákonodárce obviněnému poskytl některé procesní instituty k vyvážení tohoto poměru.¹³ S případnými modifikacemi, či snad omezeními, dílčích zásad trestního řízení ve vztahu k obviněné právnické osobě se ovšem pojí rovněž otázka, zdali nejsou takové okolnosti způsobilé k porušení zásady rovnosti před zákonem v porovnání s obviněnou fyzickou osobou. Ačkoliv tato zásada není výslovně upravena v trestním řádu, nelze jí odejmout její důležitost, a to vzhledem k jejímu ústavněprávnímu zakotvení. Trestní řízení s touto zásadou spojuje zejména ustanovení článku 37 odst. 3 Listiny, dle něhož jsou si v řízení všichni účastníci rovni.

Na uvedené je ovšem nezbytné navázat slovy Ústavního soudu, že rovnost lze pojmout jako kategorii relativní, tedy směřující k odstranění neodůvodněných rozdílů, s tím, že *pokud by bylo z rovnosti učiněno právo, je každý jednotlivec oprávněn, aby stát v mezích svých možností odstranil všechny faktické nerovnosti. Tato konstrukce však platí pouze tehdy, uvažujeme-li rovnost jako absolutní. Rovnost relativní, jak ji mají na mysli všechny moderní ústavy, požaduje pouze odstranění neodůvodněných rozdílů.*¹⁴

K tomuto se připojuje odborná literatura s pojetím rovnosti jakožto vztahové kategorie s tím, že rovnost vyjadřuje *"kvalitativní vztah", tj. korespondenci mezi skupinou různých objektů, osob, procesů či okolností, které mají stejné kvality alespoň v jednom ohledu, nikoliv ale ve všech (identita). Jde tudíž o "srovnatelnost" mezi dvěma a více odlišnými věcmi, osobami,*

¹¹ Srov. Fenyk, J. *Právo právnické osoby na spravedlivý proces alias... „není-li z povahy věci vyloučeno.“* In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 89-98.

¹² Srov. například Gřivna, T. *Základní zásady trestního řízení ve světle rekonstrukce trestního řádu*. [online], 2015 [cit. 10. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekonstrukce-trestniho-radu>.

¹³ Wintr, J. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 193.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 11/1992.

procesy či okolnostmi, o jejich "podobnost" v určitých relevantních aspektech. Byť se často hovoří o "stejných" věcech, osobách, procesech či okolnostech, není to zcela přesné, neboť rovnost vyžaduje jistou odlišnost mezi srovnávanými věcmi, která trvá i po aplikaci principu rovnosti; proto je absolutní rovnost sama o sobě rozporná. Rovnost tak není možno chápat jako právo, které by stát zavazovalo odstranit všechny faktické nerovnosti.¹⁵

Rovnost však není předmětem pouze děl autorů současných. O této skutečnosti svědčí citát, že *jediný stabilní stav je ten, ve kterém jsou si všichni lidé rovni před zákonem*. Tato věta vzešla již v dobách před Kristem, a to z pera samotného Aristotela v jeho díle Politika. Ve spojení s tímto citátem se tak v rámci nadcházejícího znění této práce budeme zabývat komparací při uplatnění základních zásad trestního řízení mezi osobami fyzickými a právníckými, a to především optikou přijatelnosti a odůvodněnosti nalezených odlišností.

¹⁵ Pospíšil, I., Langášek, T., Šimíček, V., Wagnerová, E., a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. In: *Nové ASPI* [online právní informační systém] Wolters Kluwer [cit. 14. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2>.

2. Zásada presumpce nevinoty

První zvolenou zásadou trestního řízení podle ustanovení § 2 trestního řádu, je zásada presumpce nevinoty, jež má rovněž svůj ústavněprávní dosah. Proto si dovoluji začít slovy Ústavního soudu, že *každé trestní stíhání představuje prima facie střet mezi právem na osobní svobodu a veřejným zájmem reprezentovaným státní mocí označit škodlivá jednání pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání, a proto musí probíhat podle zásad spravedlivého procesu, kam se řadí i princip presumpce nevinoty.*¹⁶

Právníkový slovník ve vzájemném souladu s ustanovením § 2 odst. 2 trestního řádu, jakož i článku 40 odst. 2 Listiny a článku 6 odst. 2 Úmluvy, pojímá tento princip jako základní zásadu trestního řízení, že *každý, proti němuž se vede trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.*¹⁷ Obdobně je pak předmětná zásada uchopena ustanoveními článku 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, článku 11 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv, nýbrž i článku 48 Listiny základních práv Evropské unie.

Zásada presumpce nevinoty bývá v učebních textech spojována s obecným demokratickým principem *presumptio boni viri*, tj. že každý občan je řádný, pokud nebude dokázán opak.¹⁸ Předmětný princip totiž chrání obraz dotčené osoby jako nevinného, resp. nevinného za konkrétní trestný čin.¹⁹ Prokázání viny je pak na soudu, jemuž je v souladu s článkem 40 odst. 1 Listiny svěřeno rozhodování o vině a trestu za trestné činy. S tímto je ovšem spojeno pravidlo, že nedokázaná vina má týž význam jako dokázaná nevina,²⁰ podpořené slovy sira Halea, jenž konstatuje, že *je lepší, aby uniklo pět vinných a nepotrestaných osob, než aby měl zemřít nevinný člověk.*²¹

Uvedený princip ve svém díle, jakož i v rámci zpracovaných rozhodnutí a disentů, společně s dalšími právy jednotlivce zohledňovala i nedávno zesnulá soudkyně Nejvyššího soudu

¹⁶ Srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 17. května 2007, sp. zn. IV. ÚS 260/05.

¹⁷ Šámal, P. *Presumpce nevinoty*. In: Hendrych, D. a kol. *Právníkový slovník*, Praha: C. H. Beck, 2009.

¹⁸ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 107.

¹⁹ Lippke, R., L. *Taming the Presumption of Innocence*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 43.

²⁰ Tamtéž.

²¹ V originálním znění: „*It is better that five guilty persons should escape unpunished than that one innocent person should die.*“ In: Thayer, J., B. *The Presumption Of Innocence In Criminal Cases*. Yale Law Journal, č. 6/1897, s. 187.

Spojených států amerických Ruth Bader Ginsburg, jež mimo jiné dbala na ostražitosti před politicky motivovaným trestním stíháním.²²

Předmětná zásada ve své podstatě v sobě implikuje další zásady *in dubio pro reo* a *nemo tenetur se ipsum accusare*, jež společně tvoří tři „útesy“, na nichž mohou lidskoprávně ztroskotat orgány činné v trestním řízení, v němž čelí mlčenlivému obviněnému.²³ Dalším útesem k těmto principům může být pak právo na obhajobu, resp. zásada zajištění práva obviněného na obhajobu, neboť jejím prostřednictvím bude presumpce nevinu účinně uplatňována.

Jak dovodila judikatura ESLP ve vztahu k článku 6 odst. 2 Úmluvy, tato zásada nebude dopadat na osoby, jež v trestním řízení nefigurují jako osoby obviněné, například i osoby podezřelé.²⁴ V některých situacích však může být presumpce nevinu vztažena na případy, ve kterých dotčená osoba ještě není obviněna z trestného činu nebo již obviněna není.²⁵ Při jejím zaručení tedy bude hrát roli časové hledisko, resp. aktuální fáze trestního řízení. Aplikace této zásady tak začíná již „obviněním“ a končí teprve až odsuzujícím rozsudkem nebo, jak uvádí odborná literatura, *uznáním viny v zemích, které znají „guilty plea“*.²⁶

Garance této zásady by měla být zachována ve všech řízeních, k čemuž lze odkázat na jeden z náleží Ústavního soudu, jenž ve své právní větě konstatuje, že *státní orgány, zejména pak soudy, jsou povinny respektovat presumpci nevinu ve všech řízeních, tedy i v jiném řízení než v tom, v němž je příslušný trestný čin projednáván. I v těchto řízeních se musejí zdržet prohlášení, z nichž vyplývá, že považují určitou osobu za vinnou trestným činem, ačkoliv o její vině nebylo žádným soudem pravomocně rozhodnuto. Postup, který neodpovídá tomuto pravidlu, je neústavní pro rozpor s čl. 40 odst. 2 Listiny (presumpce nevinu). Soudce, který ve svém rozhodnutí toto pravidlo nerespektuje, zpravidla bude v dalším rozhodování o osobě takto neprávem osočené považován za podjatého, a tudíž nebude nestranným soudcem*

²² „In these early writings, one of her biographers has observed we see certain hallmarks of her legal writing and thought which would emerge in her legal arguments and judicial opinions: [H]er care in choosing words, her wariness of politically motivated prosecution, her concern that shortcuts in the name of efficiency often reduce effectiveness in the long run, and her unswerving commitment to individual rights and the presumption of innocence.“ In: Rohde, S. *A Justice for All Seasons*. Los Angeles Review of Books, [online], 2019 [cit. 21. 11. 2020], dostupné zde: <https://lareviewofbooks.org/article/a-justice-for-all-seasons/>.

²³ Molek, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 329.

²⁴ Rozsudek ESLP ve věci *Adolf proti Rakousku* ze dne 26. března 1982, stížnost č. 8269/78.

²⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Sekanina proti Rakousku* ze dne 25. srpna 1993, stížnost č. 13126/87. In: Herczeg, J. *Mediální odsouzení a presumpce nevinu*. Trestněprávní revue, č. 10/2016, s. 226.

²⁶ Molek, P. *Právo na spravedlivý proces*. op. cit. 23, s. 327.

ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.²⁷ *A fortiori* tomu tak bude i v případě přípravného trestního řízení, tedy nejen v řízení před soudem.²⁸

Zásada presumpce nevinny je v laické veřejnosti vnímána zejména prostřednictvím medializace trestního řízení, s čímž je spojen test proporcionality mezi touto zásadou a svobodou projevu. Tímto potenciálním „sporem“ se ve své rozhodovací praxi zabývá nejen ESLP,²⁹ ale i Ústavní soud, který kupříkladu ve svém nálezu ze dne 23. června 2015, sp. zn. II. ÚS 577/13, nastínil určité mantinely svobody projevu ve vztahu k trestnímu řízení, resp. samotné zásady presumpce nevinny. Uvedl, že zásada presumpce nevinny jednak představuje zamezení tomu, aby bylo v důsledku uplatňování svobody projevu zasahováno do příslušného trestního řízení způsobem vyvolávajícím pochybnosti o nestrannosti orgánů činných v trestním řízení, zejména soudů, a zároveň nedošlo k ohrožení důvěry v rozhodování soudní moci. V tomto širším smyslu působí presumpce nevinny jako jedna ze záruk spravedlivého procesu.

V témže rozhodnutí Ústavní soud rovněž dovodil, že zveřejnění informace, že se určitá osoba dopustila trestného činu nebo že v tomto směru existuje důvodné podezření, má bez ohledu na to, zda je učiní státní orgán nebo kdokoliv jiný, vždy potenciál zasáhnout do jejího práva na ochranu osobnosti, a to zejména pokud jde o její právo na osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména. Pohled orgánů činných v trestním řízení na teprve obviněného jako již na vinného je způsobilé poškozovat i aspekt dobré pověsti.³⁰ Ve vztahu k obviněné právnické osobě je namístě zmínit, že v odborných kruzích dochází k úvahám, zdali ve vztahu k těmto osobám obviněným ve velkých medializovaných kauzách nedochází k porušování této zásady, kdy se objevují články s údivem konstatující skutečnost, že se i tyto stíhané firmy dál snaží fungovat a to (dokonce!) i formou své účasti na veřejných zakázkách.³¹

Jelikož je tato zásada garantována každému obviněnému, obviněná právnická osoba nebude výjimkou. Oproti obviněné fyzické osobě však bude docházet k určitým modifikacím, či snad omezením, z nichž ty podle našeho názoru nejvýznamnější budou rozebrány v následujících pododdílech.

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2016, sp. zn. I. ÚS 1965/15, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 80/2016.

²⁸ Srov. Frowein, J., Paukert, W. *Europäische Menschenrechtskonvention. EMRK-Kommentar*. 2. Auflage. Strassburg, Arlington: N. P. Engel Verlag, 1996, s. 285. In: Herczeg, J. *Mediální odsouzení a presumpce nevinny*. *Trestněprávní revue*, č. 10/2016, s. 226.

²⁹ Rozsudek ESLP ve věci *Worm proti Rakousku* ze dne 29. srpna 1997, stížnost č. 22714/93.

³⁰ Lippke, R., L. *Taming the Presumption of Innocence*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 43.

³¹ Vidrna, J. *Presumpce nevinny*, [online], 2014 [cit. 15. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/presumpce-nevinny-93329.html>.

2.1. Zproštění právnické osoby trestní odpovědnosti?

Novelou ZTOPO provedenou zákonem č. 183/2016 Sb. bylo do ZTOPO zakotveno ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO představující možnost pro právnickou osobu, která spáchala trestný čin vymezený v ustanovení § 7 ZTOPO, zprostit se trestní odpovědnosti podle ustanovení § 8 odstavců 1 až 4, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby zabránila spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO. Se zavedením tohoto institutu do ZTOPO pak do aplikační praxe přichází problematika důkazního břemene.

A právě ono zmíněné důkazní břemeno je především důvodem začlenění předmětného tématu do této práce, neboť spadá do problematiky trestního práva procesního, byť je v ZTOPO upraveno mezi ustanoveními hmotněprávními. Je totiž namístě rozlišovat, zdali mluvíme o takzvaném „zproštění odpovědnosti“, jenž je pro svou povahu hmotněprávní normou, či o postupu, kterého je k takovému „zproštění odpovědnosti“ právnické osoby zapotřebí, resp. za jakých podmínek k němu dochází. Pro účely diplomové práce se tak budeme zabývat především v odborné veřejnosti hojně diskutovaným problémem „zproštění odpovědnosti“ právnické osoby, a to právě v procesněprávní podobě.

2.1.1. Důkazní břemeno v trestním řízení

Pojem důkazní břemeno je v tuzemském právním prostředí spojován spíše s odvětvím civilního práva sporného. I přesto, že bychom jeho legální definici hledali v našem právním řádu marně, můžeme nalézt některá ustanovení upravující případy s ním spojené, kupříkladu v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Předmětná ustanovení tohoto zákona vycházejí ze římskoprávní zásady *ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*, jež v českém překladu znamená, že důkazní břemeno leží na tom, kdo tvrdí, nikoli na tom, kdo popírá.

Například v rámci správního soudnictví se pak užívání pojmu důkazního břemene výslovně odmítá, přičemž by mělo být užíváno pojmu „důkazní povinnost“ nebo „povinnost k objasnění skutkového stavu věci“.³²

Co se týká práva trestního, v rámci trestních zákonů není tohoto pojmu nikterak využíváno. Velká část právní veřejnosti je tak odkázána na odbornou literaturu, z níž nejvíce vyvěrá příspěvek Púryho, který důkazní břemeno vymezil jako *procesní odpovědnost účastníka*

³² Srov. usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 14. ledna 2014, č. j. 5 As 126/2011-68.

určitého řízení za to, že v takovém řízení budou prokázány rozhodné skutečnosti tak, aby soud (respektive jiný orgán) mohl rozhodnout v jeho prospěch.³³

Již v 19. století se k důkaznímu břemenu v trestním řízení, resp. k jeho tíži, vyjádřil Glaser ve svém díle *Handbuch des Strafprozesses*³⁴, jenž ve svém příspěvku zmiňuje i Gřivna a Šimánová.³⁵ Glaser předmětné důkazní břemeno dělí třemi způsoby, a to na důkazní břemeno formální, materiální a faktické.³⁶ Určitá váha je zde přikládána zejména materiálnímu a faktickému důkaznímu břemenu. K jeho materiální podobě Glaser dovozuje, že *je-li pochybné, zda nastala určitá skutečnost, jejíž prokázání je neodmyslitelně spjato s otázkou viny obviněného (například nepřičetnost), pak je pochybné také to, zda je obviněný vinen.*³⁷ Takové důkazní břemeno by pak podle jeho názoru mělo být na straně obžaloby, vyjma překážek trestního řízení či polehčujících okolností při ukládání trestu. Význam faktického důkazního břemene Glaser zdůrazňuje v situaci, ve které jsou dány usvědčující důkazy, jež sice mohou být vyvráceny, ale za pomoci objasnění, které těžko může poskytnout někdo jiný nežli obviněný.³⁸ Rozdělení faktického a materiálního důkazního břemene by podle našeho názoru nacházelo své místo i v dnešním pojetí trestního řízení, neboť na základě zásady materiální pravdy ve spojení se zásadou *in dubio pro reo* by takové břemeno primárně tížilo orgány činné v trestním řízení. Nelze však opomenout, že v některých případech mohou existovat skutečnosti svědčící pro obviněného, ke kterým se orgány činné v trestním řízení nejsou schopny dostat, a tak bude v zájmu obviněného tyto skutečnosti uvést, ovšem s přihlédnutím k zásadě *nemo tenetur se ipsum accusare*.

Implicitně uvedené závěry o tíži důkazním břemenem obsahuje i stará odborná literatura, jež uvádí, že *úřadové bezpečnosti mají neodkladná přípravná opatření učiniti, kterýmiž se může věc objasniti.*³⁹ Toho času se však objevuje i stanovisko Storch, jenž dovozuje, že *žalobci bude záležet na tom, aby byl proveden důkaz obžalovací, obviněnému pak, aby byl proveden důkaz obhajovací.*⁴⁰ K důkaznímu břemenu se poté historicky v minulém století vyjádřilo i několik

³³ Púry, F. *Existuje důkazní břemeno v trestním řízení?* In: Fenyk, J., a kol. *Pocita Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 104-113.

³⁴ Pozn.: V českém znění Rukověť trestního procesu.

³⁵ Gřivna, T., Šimánová, H. *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. Trestní právo, č. 2/2018, s. 9.

³⁶ Glaser, J. *Handbuch des Strafprozesses*. Nachdr. der Ausg. Leipzig, Duncker und Humblot, 1883. Goldbach: Keip, 1997. Bibliothek des deutschen Strafrechts, s. 364-365.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Gřivna, T., Šimánová, H. *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. op. cit. 35, s. 10.

³⁹ Čížek, K. *Trestní právo policejní*. Praha: Nakladatel J. Otto knihkupec, 1882, s. 33.

⁴⁰ Storch, F. *Řízení trestní rakouské. Díl II*. Praha: nákladem Právnické jednoty, 1897, s. 76.

dalších autorů,⁴¹ z nichž pro účely této práce demonstrativně uvádíme názor Solnaře z roku 1963, že *strany v trestním řízení mají ovšem právní i faktický zájem, aby byly prokázány údaje, které uvádějí a vyvráceny údaje protistrany. To vede nezbytně k tomu, že každá ze stran se snaží dokázat údaje, které uvádí. V tom smyslu se pak mluví o materiálním důkazním břemenu, které – takto chápáno – platí i v trestním řízení.*⁴²

Oproti historickému pojetí důkazního břemene bychom se dnes mohli řídit dělením na formální a materiální důkazní břemeno, k čemuž lze z nynějších odborných příspěvků odkázat na Šámala, který formální důkazní břemeno přisuzuje obžalobě. Zároveň však uznává koncepci materiálního důkazního břemene na stranu obviněného, kterou i s odkazem na ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu a § 215 odst. 2 trestního řádu chápe jako *možnost aktivní obhajoby obviněného v případě, kdy dosud provedené důkazy svědčí proti němu a trestní řízení s největší pravděpodobností spěje k jeho odsouzení.*⁴³ Relativně opačný názor zastává Fenyk, který má za to, že formálním důkazním břemenem nelze zatížit pouze jednu ze stran, přičemž materiální důkazní břemeno by měl výlučně nést stát.⁴⁴

Někteří autoři⁴⁵ v souvislosti s důkazním břemenem v trestním řízení odkazují na legislativu Evropské unie, konkrétně na směrnici Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 2016/343/EU, kterou se posilují některé aspekty presumpce neviny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem (dále jen „*směrnice č. 2016/343/EU*“): Ta totiž nepřipouští obrácení důkazního břemene tak, že *prokazování viny podezřelé nebo obviněné osoby leží na obžalobě a jakákoli pochybnost by se měla vykládat ve prospěch podezřelé nebo obviněné osoby.*⁴⁶ Ve vztahu k obviněné právnické osobě je však vhodné doplnit, jak uvádí sama směrnice v její preambuli, že *za současného stavu vývoje vnitrostátních právních předpisů a judikatury na vnitrostátní i unijní úrovni je předčasně přijímat na úrovni Unie právní předpisy*

⁴¹ Například Vyšinskij, A. J. *Theorie soudních důkazů v sovětském právu*. 1. vyd. Praha: Mír, 1950, s. 263-265, Růžek, A. *Povinnost dokazování a důkazní břemeno*. Stát a právo, č. 13/1967, s. 104 a násl., či Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 316.

⁴² Solnař, V. *Československé trestní řízení*. Praha: Orbis, 1963, Učebnice, s. 126.

⁴³ Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, s. 316. In: Gřivna, T., Šimánová, H. *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. op. cit. 35, s. 12.

⁴⁴ Fenyk, J. *Důkazní břemeno a trestní řízení*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 67-74.

⁴⁵ Například Galovcová I. *Základní procesní práva obviněného v Evropské unii*. In: Jelínek, J., Gřivna T., Romža, S., Tlapák Navrátilová, J., Syková, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, s. 328.

⁴⁶ Bod 22 preambule ve spojení s článkem 6 směrnice č. 2016/343/EU.

*týkající se presumpce nevinny právnických osob. Tato směrnice by se proto neměla vztahovat na právnické osoby.*⁴⁷

Jak je z uvedeného zřejmé, v obecné rovině bychom pravděpodobně měli vycházet z premisy, že důkazní břemeno v trestním řízení tíží státní zastupitelství, což potvrzuje i rozhodovací praxe ESLP.⁴⁸ Z uvedeného demonstrativního výčtu, který jsme pro tuto práci zvolili, je však patrné, že některé názory z řad odborné veřejnosti se v některých aspektech, byť i minimálně, rozcházejí. S přihlédnutím k novele ZTOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb. však tato otázka otevírá nové prostory pro další spekulace.

2.1.2. Formální aspekty znění § 8 odst. 5 ZTOPO

Jak již bylo nastíněno, ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, resp. jeho znění, vytváří prostor pro úvahy nad jeho správností z hlediska jazykového. V první řadě je v odborných kruzích se ke znění tohoto ustanovení ZTOPO vede diskuze, zdali je zákonodárcem zvolené „zproštění odpovědnosti“ dostatečně systematické a přesné. A právě i z tohoto důvodu je tento oddíl ve svém názvu zakončen otazníkem.

Z těchto diskuzí nejvíce rezonují příspěvky Pelce, Svatoše, Čepa a Šámala. Pelc má v této souvislosti za to, že *ustanovení používá chybnou terminologii, když hovoří o zproštění se trestní odpovědnosti, což je charakteristické pro formulaci odpovědnosti objektivní a stanovení možnosti tzv. liberace*, a upřednostňuje tak pojem vyvinění či s odkazem na metodiku Nejvyššího státního zastupitelství⁴⁹ i pojem exkulpace.⁵⁰ Svatoš pak bez širšího odůvodnění nabízí znění *„Právnická osoba trestný čin nespáchá, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.“*⁵¹

⁴⁷ Bod 14 preambule tamtéž.

⁴⁸ Rozhodnutí ESLP ve věci *Barberí, Messegué and Jabardo proti Španělskému království* ze dne 6. prosince 1988, stížnosti č. 10588/83, 10589/83 a 10590/83.

⁴⁹ Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce, Nejvyšší státní zastupitelství, 14. 8. 2018, sp. zn. 1 SL 141/2017 (dále jen „*Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO*“). Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/ostatni-dokumenty/>. Pozn.: Tato metodika byla vydána jako aktualizované vydání prvotní metodiky Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 29. listopadu 2016, sp. zn. 1 SL 123/2016. V další kapitole pak bude reagováno na třetí vydání předmětné metodiky, která se k pravidlům dokazování v souvislosti s ustanovením § 8 odst. 5 ZTOPO vyjadřuje v její samostatné kapitole.

⁵⁰ Pelc, V. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*, [online], 2018 [cit. 10. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-obracene-dukazni-bremeno?browser=mobi>

⁵¹ Svatoš, R. *Zproštění trestněprávní odpovědnosti právnické osoby*. Trestněprávní revue, 2020, č. 1/2020, s. 15.

V souvislosti s tímto zákonodárcem stanoveným zněním uvedeného ustanovení ZTOPO lze především souhlasit se závěrem Čepa, jenž uvádí, že o „zproštění se“ trestní odpovědnosti by bylo možné hovořit pouze v případě, že něčí odpovědnost je již založena. Jak sám uvádí autor, tomu by bylo typicky proto, že naplnění některého z předpokladů vzniku odpovědnosti je presumováno, k čemuž doplňuje příklad v podobě ustanovení § 2911 občanského zákoníku.⁵² Otázkou však může zůstat okolnost, zdali právě ono „zproštění se“ nebylo v tomto ohledu záměrem zákonodárce, neboť důvodová zpráva předmětné novely ZTOPO k tomuto mlčí.⁵³

Dle našeho mínění by se však takový záměr zákonodárce ve vztahu k trestnímu právu zdál velice nevhodný, a to především z důvodu případné aktivní legitimace právnické osoby k nároku na náhradu škody či nemajetkové újmy dle OdpŠk či výše takového nároku a potenciálního rozporu se zásadou rychlého procesu ve smyslu ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu.

Jak již bylo uvedeno, znění ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO užívá slovní spojení „zproští se“, čímž jako by zákonodárce naznačoval, že aplikaci tohoto ustanovení by mělo předcházet nejen přičtení protiprávního jednání.⁵⁴ Máme však to, že ZTOPO v tomto svém ustanovení vyvolává úvahy i nad jeho potenciálním napojením na ustanovení § 226 trestního řádu, jenž upravuje důvody zproštění obžaloby, o nichž může rozhodnout pouze soud. Nejasnosti týkající se tohoto ustanovení totiž spatřujeme právě ve skutečnosti, že z tohoto není patrné, v jakém okamžiku či fázi trestního řízení bude právnická osoba své odpovědnosti „zproštěna“. Termín „zproštění“ je totiž spíše systematicky zařazen k řízení před soudem, avšak znění hovoří pouze o „právnické osobě“ a nikoliv o jejím procesním postavení, tedy obviněné či obžalované. Tato skutečnost tak může ovlivnit i taktiku obhajoby právnické osoby, která se, jakožto adresát této právní normy, může i rozumně domnívat, že uplatnit vynaložení veškerého úsilí bude účelné až v řízení před soudem, tedy hlavním líčením.

K nastíněnému postupu by mohlo typicky docházet za předpokladu, kdy osoba činící úkony za právnickou osobu, eventuálně i další zainteresované osoby v rámci této právnické osoby, budou právními laiky. V obdobných případech je samozřejmě předvídatelné, že tyto osoby pravděpodobně nebudou mít k dispozici komplexní compliance program, ale mohou

⁵² Čep, D. *Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a „zbavení se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou*. Právní rozhledy. 2017, č. 10, s. 343-352.

⁵³ Pozn.: Tuto otázku si pokládá i odborná veřejnost, a to nejen v souvislosti s pojmem „zproští se“. Srov. Grivna, T., Šimánová, H.: *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. op. cit. 35, s. 9.

⁵⁴ Vědecký workshop „*Compliance v tuzemských společnostech*“, konaný dne 23. září 2016 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. In: Novotná, E. *Trestní řízení proti právnickým osobám*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc., s. 10.

disponovat některými důkazy, které by vynaložení veškerého úsilí k zamezení páčání trestné činnosti v dostačující míře prokazovaly. Nicméně takové osoby se však pravděpodobně budou spoléhat na formální aspekt znění uvedeného ustanovení ZTOPO. Formální aspekt tvorby práva se totiž týká vnější formy, resp. podoby právních pravidel, jenž je propojen zejména s hodnotou právní jistoty, která je zčásti důsledkem, zčásti normativním postulátem vlastností práva a právních pravidel jako jsou prospektivnost (právo působí pro budoucnost), předvídatelnost (právo má být předem známé), určitost (z právních pravidel má být zřejmé, co po adresátech požadují), sdělnost (pokud vůbec nechápeme smysl textu, těžko se jím řídit) nebo bezrozpornost (nemůžeme být zavázáni ke konání opaků).⁵⁵

V takovém případě se ovšem nabízí řešení ze stran orgánů činných v aktuální fázi trestního řízení poučit obviněnou právnickou osobu o jejích právech umožňujících jí plné uplatnění obhajoby, tedy práva na obhajobu ve smyslu ustanovení § 2 odst. 13 trestního řádu, neboť *o obhajobu musí dbát všechny orgány činné v trestním řízení*.⁵⁶ Ty tak budou obviněného poučovat primárně o jeho právech upravených v ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu, mezi nimiž pro účely tohoto oddílu vyčnívá právo uvádět okolnosti a důkazy pro svou obhajobu. Z tohoto lze odvodit, že orgány činné již v přípravném řízení jsou povinny poskytnout obviněné právnické osobě poučení obsahující ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, avšak použití slovního spojení „zprostit se“ v rámci citovaného ustanovení svádí k postupu těchto orgánů v rozporu se zásadou presumpce nevinny, v rámci kterého by nejprve docházelo k presumovanému přičtení trestní odpovědnosti právnické osobě, a teprve později, na základě zjištěných skutečností v nadcházejícím trestním řízení, bude moci dojít ke zproštění obviněné právnické osoby.

Na základě ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO tedy může docházet k případům, kdy by policejní orgán zahájil trestní stíhání právnické osoby (§ 160 odst. 1 trestního řádu), a teprve až poté by na základě prokázaného „veškerého úsilí“ vydal státní zástupce usnesení o zastavení trestního stíhání [§ 172 odst. 1 písm. c) trestního řádu] či soud svým rozsudkem právnickou osobu zprostil obžaloby [§ 226 písm. c) trestního řádu]. Takový postup by však v podstatné míře a nadměrně prodlužoval trestní řízení vedené proti právnické osobě, což by ve svém důsledku znamenalo porušení zásady rychlého procesu, současně s tím i zásady presumpce nevinny, či snad práva na spravedlivý proces.

Výklad uvedený již v Metodice NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO uvedené vyvrací. Nejvyšší státní zastupitelství v tomto dokumentu hovoří o tom, že absenci důkazů o vynaložení veškerého úsilí,

⁵⁵ Fuller, L. L. *Morálka práva*, Oikoymenh, Praha 1998. In: Dokument Ministerstva vnitra s názvem *Legislativní proces (teorie a praxe)* z roku 2011, s. 42. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/legislativni-proces-pdf.aspx>

⁵⁶ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 55.

kteří lze na právnické osobě spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila, nelze presumovat.⁵⁷ Zákonodárcem zvolené znění však i navzdory této skutečnosti působí velmi chaoticky. I z těchto důvodů se tedy lze připojit k dříve vyslovenému názoru Šámala,⁵⁸ tedy, že ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO působí v okruhu trestních zákonů nesystematicky. O to více je poté namístě zabývat se úvahami *de lege ferenda*.

Podle názoru Šámala, který se nám zdá být nejpriléhavějším, by byla z hlediska konstrukce přičitatelnosti ve smyslu ustanovení § 8 odst. 1 a odst. 2 ZTOPO vhodnější například formulace ve znění „*Právnické osobě nelze přičítat podle odstavce 2 jednání osob uvedených v odstavci 1 písm. b), c) a d), pokud vynaložila veškeré úsilí, které po ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu těmito osobami zabránila.*“ Tento svůj závěr Šámala odůvodňuje zejména tím, že uvedené znění lépe navazuje na konstrukci přičitatelnosti a navíc vylučuje podle stávající formulace možné vyvinění právnické osoby při protiprávním jednání statutárních orgánů a dalších osob ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, které jsou oprávněny jménem nebo za právnickou osobu jednat, učiněném v zájmu právnické osoby.⁵⁹

K tomuto lze komparativně odkázat na nám nejen jazykově nejbližší právní úpravu, tedy legislativu Slovenské republiky, jež právě pojmu přičitatelnosti využívá. Podle tamějšího zákona č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov, konkrétně pak podle ustanovení § 4 odst. 3 tohoto zákona, *spáchanie trestného činu právnickou osobou podľa odseku 2 sa právnickej osobe nepričíta, ak vzhľadom na predmet činnosti právnickej osoby, spôsob spáchania trestného činu, jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, je význam nesplnenia povinností v rámci dohľadu a kontroly zo strany orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 nepatrný*. Uvedeným srovnáním zde však demonstrujeme pouze jazykovou stránku citovaného ustanovení označovaného v odborné veřejnosti jako *materiálny korektív*⁶⁰ a nikoliv jeho systematičnost v právním řádě Slovenské republiky.

Dále je namístě uvést, že předmětné ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO se do určité míry kryje s ustanovením § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO. To představuje faktický důvod nepřičtení spáchání trestného činu právnické osobě v případě, že protiprávní čin byl spáchán zaměstnancem

⁵⁷ Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO, s. 22.

⁵⁸ Šámala, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu*, [online], 2016 [cit. 10. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu#ftn10>.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Například Záhora, J., Šimovček, I. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob. Komentár*. 2. vydání. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019, s. 77, či Čentěš, J. *K vybraným aspektom pričítania trestného činu v právnickej osobe*. *Trestněprávní revue*, č. 10/2018, s. 221.

právnícké osoby nebo osobou v obdobném postavení.⁶¹ K tomu přistupuje ovšem ještě jedna podmínka, a to ta, že se tak stalo na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo oprávněných osob anebo proto, že orgány právnické osoby právnické osoby nebo oprávněné osoby neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.⁶²

Dalším důvodem kritiky z formálního hlediska takto uzákoněného ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO tedy je, že se obsahově překrývá s ustanovením § 8 odst. 2 písm. b) ZTOPO, poněvadž směřuje vůči celé právnické osobě. Tímto se tak i v rámci úvah *de lege ferenda* nabízí spekulace o nadbytečnosti jednoho z těchto ustanovení ZTOPO. Podle mého názoru by se měl zákonodárce rozhodnout, zdali ponechá jednu z těchto variant „liberace“ právnické osoby či ve znění ustanovení § 8 ZTOPO vymezí jejich vzájemné rozdíly, jakož i například potenciální rozdíly v jejich aplikaci v trestním řízení. V tomto směru mám tak za to, že by zákonodárce neměl zůstat nečinný, neboť aktuální znění předmětné právní úpravy dle našeho mínění vyvolává rozpor s principem právní jistoty a určitosti právních norem.

Samotné formální znění ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO však není jediným bodem, který budí v odborné veřejnosti rozpaky. Tím dalším totiž bude aspekt z tohoto formálního znění ustanovení ZTOPO vyplývající, totiž jeho výklad, jenž v rámci odborné veřejnosti vyvolává další diskuze.

2.1.3. Výklad tuzemské odborné veřejnosti a aplikační praxe

Samotné zavedení ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO v první řadě velkou měrou reflektuje metodika Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2018, jež ve svém znění konstatuje důkazní břemeno na straně obviněné právnické osoby.⁶³ Nutno však doplnit, že předmětná metodika je pro svou povahu interním aktem, jenž může ovlivnit v trestním řízení pouze řízení přípravné,

⁶¹ Šámal, P., Dědič, J., Grívna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 230.

⁶² Jelínek, J., Herczeg, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 78.

⁶³ Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO.

a nikoliv následné řízení před soudem.⁶⁴ A právě z důvodu možného vlivu na trestní řízení je pro účely této práce ve své podstatě výchozím materiálem.

Pro konstatování důkazního břemene na straně obviněné právnické osoby je v rámci metodiky Nejvyššího státního zastupitelství v první řadě použita argumentace skrze dikci ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.⁶⁵ Z té však podle názoru Pelce nelze vyvozovat žádnou povinnost tvrzení ani povinnost důkazní. Autor k tomu zároveň uvádí, že pro stanovení důkazního břemene ve smyslu odpovědnosti za výsledek dokazování se použijí obecné zásady dokazování stanovené v trestním řádu. Ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO totiž jistě nelze označit za výjimku z ústavních principů legální licence ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny a presumpce nevinny ve smyslu čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy.⁶⁶

Ve druhé řadě uvádí metodika NSZ zavedení předmětného ustanovení coby dobrodiní zákonodárce, a to například v souvislosti s rozšířením ustanovení § 7 ZTOPO, který stanoví, za které trestné činy může být právnická osoba odpovědná. Otázkou samozřejmě zůstává, zdali se opravdu o dobrodiní jedná, poněvadž takové dobrodiní není dobrodiním ve smyslu trestního práva,⁶⁷ a zároveň takové dobrodiní představuje pro obviněnou právnickou osobu spíše další povinnosti.

Třetí nosnou myšlenkou předmětné metodiky Nejvyššího státního zastupitelství je pak zvláštní zájem obhajoby. Té se dá zčásti přisvědčit, protože pokud bude v praxi orgánů činných v trestním řízení postupováno s vědomím, že důkazní břemeno je přesunuto na obviněnou právnickou osobu, pak je zcela namístě, aby obhajoba postupovala v opatrnosti a s náležitou péčí s cílem řádného projednání trestní věci. Uplatněním účinné obhajoby tak lze dospět i k názoru, že důkazní břemeno leží na obviněné právnické osobě, a to v zájmu její vlastní obhajoby.⁶⁸

Samotné přenesení důkazního břemena se však zdá být v rozporu se základními zásadami trestního řízení, zejména zásady vyhledávací konkretizující zásadu oficiality, upravené v ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu. Uvedené může v budoucnu způsobit v praxi mnoho

⁶⁴ Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 346-347.

⁶⁵ Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO.

⁶⁶ Pelc, V. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*, op. cit. 50.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Bohuslav, L. *K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 104.

rozporů nejen v samotném výkladu této novelizace orgány činnými v trestním řízení, jak dokládají příspěvky odborné veřejnosti.⁶⁹

Z těchto příspěvků pak nejvíce rezonuje závěr, že se v případě ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO nejedná o důkazní břemeno přenesené na právnickou osobu.⁷⁰ Příkladem může být názor Pelce, jenž tento svůj závěr odůvodňuje tím, že obrácené důkazní břemeno by bylo v rozporu se zásadou presumpce nevinny, s principy enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí z hlediska činnosti orgánů činných v trestním řízení a legální licence z pohledu obviněných právnických osob, se stanovením taktiky obhajoby a se zásadou *nemo tenetur se detegere*.⁷¹ K tomuto pak lze doplnit názor Jelínka, že neexistuje žádná výslovná úprava o obráceném důkazním břemenu v řízení proti právnickým osobám.⁷²

Jak plyne z výše uvedeného, tuzemská odborná veřejnost nabízí při řešení výkladu ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO několik závěrů. Domníváme se, že uvedené ustanovení ZTOPO je způsobilé při jeho nesprávném výkladu porušit zásadu presumpce nevinny, neboť tato zásada podle komentářové literatury mj. *vyjadřuje požadavek, aby vina obviněného, resp. obžalovaného, byla úplně a nepochybně prokázána*.⁷³ Jak plyne z výše uvedeného, zákonodárcem nově zvolená právní úprava v ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO se tedy na první pohled jeví jako velice problematická či spíše nedomyšlená, a ve svém důsledku vytváří obrovský prostor pro výklad, jenž není právě jednoznačný. To ostatně dokládá i dosavadní nejednotná rozhodovací praxe obecných soudů – Vrchního soudu v Olomouci a Krajského soudu v Praze, která ve vztahu k důkaznímu břemenu dochází k různým závěrům.

Z usnesení Krajského soudu v Praze s přispěním judikatury Španělského království⁷⁴ plyne skutečnost, že existence patřičného úsilí právnické osoby bude orgány činnými v trestním řízení *ověřována pouze tam, kde bude obhajobou tvrzena a její tvrzení podloženo důkazními návrhy, jako by šlo o okolnost vylučující protiprávnost činu*.⁷⁵ Krajský soud v Praze tak zdánlivě převzal závěry vyplývající z civilněprávní rozhodovací praxe tuzemských soudů. Demonstrovat to lze

⁶⁹ Tamtéž či Svatoš, R. *Zproštění trestněprávní odpovědnosti právnické osoby*. op. cit. 51, s. 15.

⁷⁰ Srov. například Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 62.

⁷¹ Pelc, V. *Důkazní břemeno v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob*. In: Macková, A., Jelínek, J., Bohuslav, L., Tryzna, J. a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Všehrad, 2016, s. 139-143.

⁷² Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. op. cit. 64, s. 339.

⁷³ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 22.

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu Španělského království ze dne 29. února 2016, sp. zn. STS 154/2016. Dostupné z: <https://supremo.vlex.es/vid/599579023>.

⁷⁵ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 24. května 2018, č. j. 11 To 134/2018-684.

na příkladu civilněprávního sporu, v němž na straně jedné stojí pacient, který tvrdí, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma a který je v důkazní nouzi, a na straně druhé stojí poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci, je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, opomene-li obecný soud zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene.⁷⁶

Z druhého, chronologicky staršího, usnesení Vrchního soudu v Olomouci pak vyplývá závěr, že ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO pak jako materiální důvody vymezuje dva typy přičitatelnosti, aby se jednání fyzické osoby podle předcházejícího odstavce téhož paragrafu jako formální podmínka přičetlo právnické osobě a vznikla její trestní odpovědnost. Ve vztahu k trestní odpovědnosti právnické osoby však nezbyvá než se vypořádat též s otázkou, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu vyjmenovanými osobami zabránila, či nikoli. Na orgánech činných v trestním řízení tedy je, aby mj. posoudily u právnické osoby platnost a efektivitu jejich opatření k možnosti vyvinění právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 TOPOZ.⁷⁷

V souladu se zásadou presumpce nevinny, jakož i již uváděnými zásadami vyhledávací a zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, tak máme za to, že z obecné roviny se svým výkladem jeví přílehavějším rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci. Avšak i rozhodnutí Krajského soudu v Praze může mít své místo v trestním řízení, a to mj. v situacích, ve kterých může být pro účely trestního řízení aplikováno ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu.

Ve spojení zásady presumpce nevinny a výkladu ustanovení trestního práva lze kupříkladu odkázat na rozhodovací praxi Ústavního soudu, který ve svých rozhodnutích v obecné rovině vyložil, že *princip presumpce nevinny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno. Existují-li přitom jakékoliv rozumné pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného, resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch.*⁷⁸ Nelze však opomenout, a vytrhnout tedy z kontextu, že uvedená rozhodnutí se týkala spíše výkladu provedených důkazů, a nikoliv výkladu zákona.

Výkladem zákona se ovšem Ústavní soud zabýval ve svém nálezu z roku 2014, v němž uzavřel, že *stát má povinnost co nejpřesněji formulovat právní předpisy, a neučiní-li tak, nastal*

⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 9. května 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

⁷⁷ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8. února 2018, sp. zn. I To 54/2018.

⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. června 2012, sp. zn. I. ÚS 3741/11, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 65/2012, s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2006, sp. zn. IV. ÚS 137/05, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 40/2006.

problém na jeho straně, a musí proto jít k jeho tíži. Stíhat trestné činy prostřednictvím trestního řízení je výsadním oprávněním a povinností státu, které vyplývají i z jeho mocenského monopolu. Je na něm, aby jednoznačně jazykově vymezil skutkové podstaty trestných činů i postup při zjišťování, zda a kým byl trestný čin spáchán (trestní proces). Pokud tak neučiní, musí jít tato jeho nedůslednost k jeho tíži. Nemůže se proto vůči adresátům právní regulace dovolávat toho, že jím vytvořená právní úprava je formulačně nedostatečná. Nabízí-li se výklad výhodný pro stát a další výhodný pro adresáty právní regulace, je třeba dát přednost výkladu ve prospěch adresátů právní regulace. Stát měl možnost zakotvit legální definici jím používaného pojmu druh, a to i v tom smyslu, že snad vyžaduje vždy společné soužití. Neučinil-li tak, je namístež použít argument in dubio mitius, tedy zde v pochybnostech ku prospěchu obviněného.⁷⁹

Domníváme se tedy, že na základě citovaných nálezů, jakož i výše uvedeného, se nabízejí dva přijatelné výklady ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO. Prvně je možné ve světle zásady vyhledávací uzavřít, že povinnost prokázání, resp. vyvrácení veškerého úsilí, bude lpět na orgánech činných v trestním řízení. Na straně druhé by mělo být přihlédnuto právě k tomu, aby byl zákon vyložen ve prospěch obviněného, v našem případě obviněné právnické osoby.

V kontextu odborné literatury může být prospěch obviněné právnické osoby shledáván v rámci konkrétních skutečností.⁸⁰ Na výklad předmětného ustanovení ku prospěchu obviněné právnické osoby by mohlo být nahlíženo ze dvou rovin. Jednak lze prospěch obviněného brát ve smyslu, že důkazní břemeno ponese stát a obviněná právnická osoba tak nebude povinna své veškeré úsilí vynaložené k zabránění protiprávního činu prokazovat, a jednak bude právě ku prospěchu obviněné právnické osoby vyvinout větší součinnost k prokázání, že toto úsilí vynaložila, a to vzhledem k případné aplikaci ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.

Spojení těchto dvou zmíněných rovin by se ve svém důsledku pak dalo charakterizovat i určitou dobrovolností v jednání ze strany právnické osoby, proti níž je trestní řízení vedeno, jež ve svém příspěvku zmiňují Martinková a Lutovská⁸¹ či Svatoš. Ten má za to, že orgány

⁷⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 27. března 2014, sp. zn. III. ÚS 2264/13.

⁸⁰ Kadlec, O. *Interpretační pravidlo v pochybnostech ve prospěch: účinný nástroj, nebo rétorická ozdoba?* In: Právník. 2016, roč. 155, č. 6/2016 [cit. 3. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/obsahy-cisel-od-1990/2016/2016-6.html?a=3099>: „Pravidlo v pochybnostech ve prospěch má subsidiární charakter. Nastupuje až tehdy, pokud jsou o správné interpretaci pochybnosti. Účel interpretace je ale pochybnosti odstranit. Role pravidla v pochybnosti ve prospěch proto závisí na tom, kdy v průběhu interpretace se pochybnosti vyhodnocují.“

⁸¹ Martinková, B., Lukovská, M. *Problematika vyvinění se právnické osoby z trestněprávní odpovědnosti*, [online], 2019 [cit. 29. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/problematika-vyvineni-se-pravnicke-osoby-z-trestnepravni-odpovednosti-108952.html>.

činné v trestním řízení jsou povinny *prokazovat právnické osobě, že nevynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila. Pokud se jim toto nepodaří, nemůže dojít k trestnímu stíhání právnické osoby a bude možné stíhat pouze fyzickou osobu, bude-li samozřejmě zjištěna, k čemuž doplňuje, že součinnost právnické osoby v trestním řízení bude spočívat výhradně na její dobrovolnosti.*⁸²

Jak dále plyne z druhého vydání metodiky NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO, *úkolem orgánů činných v trestním řízení není provádět audit řádného nastavení compliance management systému, ale posoudit, zda opatření, které na svou obhajobu prezentuje právnická osoba, byla dostatečná a efektivní, a mohla zabránit spáchání předmětného trestného činu. Pokud je CMS nastaven správně, tak stejně může dojít porušením povinnosti jednotlivce ke spáchání trestného činu, nicméně v takovém případě by spáchání trestného činu nemělo být přičítáno právnické osobě.*⁸³ Na základě zásady zjištění skutkového bez důvodných pochybností ve spojení s citovanou pasáží této metodiky společně s výše uvedenými argumenty je tedy možné ztotožnit se s názorem, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny prokazovat právnické osobě, že nevynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.⁸⁴

Závěrem nelze opomíjet názor Gřivny a Šimánové v souvislosti s dvoufázovým vyhodnocováním trestní odpovědnosti právnické osoby ze stran orgánů činných v trestním řízení. Autoři mají za to, že takový postup by byl v souladu s principem presumpce nevinny. V první z těchto fází by orgán činný v trestním řízení prokazoval přičitatelnost trestného činu právnické osobě a v té druhé by se daný orgán zabýval případným vyvracováním důkazů předložených právnickou osobou svědčících o vynaložení veškerého úsilí k aplikaci ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.⁸⁵ Tento výklad spojený s dvoufázovým vyhodnocováním trestní odpovědnosti právnické osoby se vzhledem k aktuální právní úpravě, především tedy k zákonodárcem užitému slovnímu spojení „zproští se“, jeví jako nejvhodnější, a to i s ohledem na možnosti a nemožnosti orgánů činných v trestním řízení vyhledat důkazy k uplatnění ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO. Zároveň se však s ohlednutím na výše uvedené závěry tuzemských soudů, jakož i spekulaci nad správným zněním ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO,

⁸² Srov. Svatoš, R. *Zproštění trestněprávní odpovědnosti právnické osoby*. op. cit. 51, s. 15.

⁸³ Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO, s. 27.

⁸⁴ Srov. Svatoš, R. *Zproštění trestněprávní odpovědnosti právnické osoby*. op. cit. 51, s. 15.

⁸⁵ Gřivna, T., Šimánová, H. *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. op. cit. 35, s. 17-18.

obáváme, zdali je tento názor udržitelný, byť se k němu Krajský soud v Praze do jisté míry svým výkladem přiblížil.⁸⁶

Zatím posledním příspěvkem, který nám byl při zpracovávání této práce znám a jenž se zabývá touto problematikou, je příspěvek Fryštáka s Čepem. Uvedení autoři v rámci něj mezi sebou rozlišují a hodnotí chápání charakteru ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO jako liberačního důvodu, exkulpačního důvodu či jako negativní podmínku přičitatelnosti. K tomuto hodnocení pak přikládají i s tím spojenou otázku důkazního břemene. Dále se zde hovoří o tom, že ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO je jakožto podmínka přičitatelnosti konstruováno negativně. Ve svém důsledku tedy vytváří prostor pro obhajobu, aby tato zabránila vzniku možného omylu soudce, který by v rámci určitého stavu dokazování mohl dospět k závěru o neexistenci skutečností odůvodňujících naplnění tohoto ustanovení ZTOPO. Autoři v rámci tohoto příspěvku uzavírají, že *na právníckou osobu v tomto směru není přenášeno materiální důkazní břemeno ležící na straně orgánů činných v trestním řízení, nýbrž tuto zatěžuje faktické (nijak nepřenesené) onus probandi, spojené s jejím případným tvrzením o naplnění podmínek § 8 odst. 5 TOPO a odvislé od negativní konstrukce daného pravidla.*⁸⁷

Na základě uvedeného tedy lze učinit dílčí závěr, že právě činnost orgánů činných v trestním řízení by měla spočívat v aktivitě nejen při analýze, ale i při hledání důkazů za účelem prokázání viny či nevinu právnícké osoby. Taková nedostatečná aktivita by totiž mohla vést k porušení zásady *in dubio pro reo* plynoucí ze zásady presumpce nevinu. Uvedené pak podtrhávají i závěry rozhodovací praxe ESLP⁸⁸ a Ústavního soudu nejen v souvislosti s již uváděným pravidlem *in dubio pro reo*,⁸⁹ nýbrž analogicky i se závěrem, že *jsou-li možné dva či více výkladů provedených důkazů, nelze učinit zjištění, které nejvíce zatěžuje obviněného.*⁹⁰ Pokud by pak byl připuštěn opačný výklad, jenž je uplatňován především metodikou NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO, pak by v případě obviněné právnícké osoby do jisté míry došlo k rozporu

⁸⁶ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 24. května 2018, č. j. 11 To 134/2018-684.

⁸⁷ Fryšták, M., Čep, D. *Ještě k ustanovení § 8 odst. 5 TOPO (nejen) z hlediska otázky důkazního břemene.* In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.): *Pocla Jiřímu Jelínkovi.* Praha: Leges, 2020, s. 101-107.

⁸⁸ Srov. například rozsudek ESLP ve věci *Barbera, Messegué a Jabardo proti Španělskému království* ze dne 6. prosince 1988, stížnosti č. 10588/83, 10589/83 a 10590/83, z něhož plyne právo, aby důkazní břemeno spočívalo především na obžalobě.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 12. ledna 2009, sp. zn. II. ÚS 1975/08, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 52/2009, či nález Ústavního soudu ze dne 28. června 2012, sp. zn. I. ÚS 3741/11, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 65/2012, s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2006, sp. zn. IV. ÚS 137/05, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 40/2006.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. III. ÚS 655/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 45/2007.

se zásadou práva na její obhajobu, ba i zásadou presumpce nevinoty. Přijetím výkladu Nejvyššího státního zastupitelství by tak docházelo k určitému omezení obviněné právnické osoby při uplatňování základních zásad trestního řízení, a to i oproti osobě fyzické, neboť této žádná taková povinnost trestním zákonem stanovena není.⁹¹

Nelze tedy opomenout zvláštní zájem obhajoby, která by měla být náležitým způsobem uplatněna v trestním řízení. Orgány činné v trestním řízení sice disponují některými zákonem stanovenými prostředky,⁹² avšak ani tyto nemusí postačovat k učinění závěru o přiléhavosti k aplikaci ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO. Proto nelze úvahami o obráceném důkazním břemenu na právnickou osobu zcela opovrhovat. Byť mohou být závěry metodiky NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO na první pohled rozporuplné, budou mít pravděpodobně vliv na činnost nejen státních zastupitelství, policejních orgánů, ale případně i dalších orgánů podílejících se na přípravném řízení. Z toho důvodu může být jednoznačné určení důkazního břemene, i ze stran zákonodárce, významnou skutečností z pohledu jistoty právnických osob a s tím spojenou taktikou její obhajoby. Taková právnická osoba bude mít totiž bezpochyby zájem na tom, aby se v souladu se zásadou rychlého procesu, a především práva na obhajobu, trestní odpovědnosti „zprostita“ co nejdříve, tedy již v přípravném řízení. Nemalý důsledek pak může mít posouzení důkazního břemene i na finanční stránku menších právnických osob.⁹³

Jak tedy z výše uvedeného plyne, názory odborné veřejnosti, ale i rozhodovací praxe obecných soudů, k ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO jsou velice roztržité. Toto ustanovení ZTOPO, které zákonodárce do právní úpravy vtělil, se tak zdá být z hlediska principů tvorby práva pro adresáty této normy nepředvídatelné, a tedy hraničící s právní jistotou. V trestním řízení je tato norma zároveň způsobilá při nesprávném výkladu vyvolat rozpor s některými základními principy, na kterých tuzemské trestní právo procesní stojí, především pak s presumpcí nevinoty. Nabízí se dvě varianty řešení tohoto problému, a to novelizace ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO i na základě úvah *de lege ferenda* nebo sjednocení vhodného výkladu

⁹¹ Pozn.: Nelze však přehlédnout, že fyzická osoba žádnou explicitní zákonnou podobou „liberace“ nedisponuje.

⁹² Martinková, B., Lukovská, M. *Problematika vyvinění se právnické osoby z trestněprávní odpovědnosti*. op. cit. 81: „...zjištění naplnění podmínek dle ust. § 8 odst. 5 ZTOPO je povinností orgánů činných v trestním řízení, a to dle zásady vyhledávací uvedené v ust. § 2 odst. 5 tr. ř., která orgánům činným v trestním řízení ukládá povinnost objasňovat všechny okolnosti stejně pečlivě ve prospěch i neprospěch osoby, proti níž se řízení vede. V praxi se naplněním těchto podmínek zabývá policie v řízení *ex officio* již v předsoudní fázi trestního řízení, např. v rámci domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor podle § 83 a § 83a tr. ř. nebo formou žádosti o vydání věci podle § 78 odst. 1 tr. ř.“

⁹³ Náhlovská, L. *Veškeré úsilí právnické osoby a možnost otočení důkazního břemene*. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 252-253.

k aplikaci tohoto ustanovení, například i prostřednictvím sjednocujícího výkladového stanoviska Nejvyššího soudu.⁹⁴

2.1.4. Aktualizovaná metodika Nejvyššího státního zastupitelství

Dne 9. listopadu 2020 došlo ze strany Nejvyššího státního zastupitelství k vydání třetího, přepracovaného vydání metodiky s názvem *Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*, jež navazuje na svá předchozí vydání z roků 2016 a 2018 (dále jen „*nová metodika NSZ*“). Mohli bychom tedy předpokládat, že tato metodika bude do jisté míry reflektovat odbornou veřejností sdílené názory. Právě z toho důvodu ji uvádíme v samostatném pododdílu této kapitoly, a to především za účelem krátkého seznámení čtenáře s jejím obsahem relevantním pro tuto práci, jakož i jejího stručného hodnocení.

V souvislosti s touto prací je na místě zaměřit se především na čtvrtou kapitolu, jež se zabývá pravidly dokazování v souvislosti s předmětným ustanovením § 8 odst. 5 ZTOPO. Nejvyšší státní zastupitelství zde především zmiňuje zásadu legality, dle níž je státní zástupce v zásadě povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozvěděl, a to i v oblasti trestního stíhání právnických osob. S odkazem na příspěvek odborné veřejnosti⁹⁵ je zde pak uvedeno, že trestní odpovědnost právnických osob a osob fyzických jsou založeny na obdobných principech, přičemž platí, že *nepřichází pojmově v úvahu, že by u trestní odpovědnosti fyzických osob mohla být aplikována zásada legality, byť s výjimkami, a u trestní odpovědnosti právnických osob naopak zásada oportunity*.⁹⁶

Dále je v nové metodice NSZ konstatováno, že *otázka okolností vyplývajících z § 8 odst. 5 ZTOPO nepředstavuje presumovanou skutečnost*. Tento svůj závěr však Nejvyšší státní zastupitelství ve své nové metodice nikterak neodůvodňuje. V této souvislosti je pouze odkazováno na ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu, tedy zásadu zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, jakož i jazykový výklad ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, jenž by mohl naznačovat, že právnická osoba bude svou trestní odpovědnost po svém založení vyvracet.⁹⁷

⁹⁴ Pozn.: Podnět ke sjednocení rozhodování mohou podat předsedové okresního soudu (srov. ustanovení § 36 zákona o soudech a soudcích), předsedové krajského soudu (srov. ustanovení § 32 odst. 1 zákona o soudech a soudcích) a předsedové vrchního soudu (srov. ustanovení § 28 odst. 1 zákona o soudech a soudcích).

⁹⁵ Danková, K. *Trestní odpovědnost právnických osob ve světle zásady legality*. In Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 138-145.

⁹⁶ Nová metodika NSZ, s. 20.

⁹⁷ Tamtéž.

A právě s poukazem na zásady trestního řízení, konkrétně pak na zásadu presumpce nevinoty, se podle našeho názoru jeví tento závěr Nejvyššího státního zastupitelství jako nešťastný. Máme totiž za to, že otázka okolností vyplývající z ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO je spojována se samou trestní odpovědností právnické osoby, potažmo její vinou, jež nelze bez dalšího presumovat, přičemž by to měly být orgány činné v trestním řízení, které disponují několika oprávněními k dosažení skutkového stavu bez důvodných pochybností. Ostatně, jak je uvedeno v samotné metodice, *odpovědnost za náležité objasnění věci spáchání trestného činu právnickou osobou nese orgán činný v trestním řízení.*⁹⁸ Do té doby by totiž mělo být v souladu se zásadou presumpce nevinoty k případně již obviněné právnické osobě přistupováno jako k nevinné.

Nová metodika NSZ ve svém dalším znění dovozuje, že *obviněného nelze zatížit formálním důkazním břemenem, což platí nejen pro osoby fyzické, ale i právnické, přičemž je na místě vycházet z pojetí tzv. materiálního důkazního břemene, tedy že na prokázání určitých skutečností ve svůj prospěch může mít obviněná právnická osoba zájem.*⁹⁹ K pojmu materiálního důkazního břemene je zde poté odkazováno na komentářovou literaturu.¹⁰⁰ Zároveň nezůstává bez povšimnutí, že tímto závěrem Nejvyšší státní zastupitelství ve své podstatě následuje i minoritní názor odborné veřejnosti, dle něhož je zcela na místě obhajoby postupovat v opatrnosti a s náležitou péčí o řádné projednání trestní věci.¹⁰¹ Tomuto lze přisvědčit, a to z toho důvodu, že aplikace ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO rozhodně bude v zájmu obviněné právnické osoby. Avšak s přihlédnutím k zásadě *nemo tenetur se ipsum accusare*, tedy tím, že *právnická osoba není povinna aktivním způsobem přispívat k vlastnímu odsouzení, navrhování důkazů o nevině je právem, nikoli povinností obviněného*, jak uvádí tato nová metodika NSZ ve svém nadcházejícím znění,¹⁰² by k takovému závěru mělo být v každém případě přihlíženo ryze individuálně.

Nejvyšší státní zastupitelství v tomto svém interním dokumentu shrnuje, že by právnické osobě měla být orgánem činným v přípravném trestním řízení poskytnuta možnost k vyjádření, aby na svou obhajobu uvedla skutečnosti k důvodnosti závěru o vynaložení veškerého úsilí. Pokud by této možnosti právnická osoba nastoleným způsobem nevyužila a ani z dalšího

⁹⁸ Tamtéž, s. 21.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář.* op. cit. 5, s. 1315 a násl.

¹⁰¹ Bohuslav, L. *K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob.* op. cit. 68.

¹⁰² Mates, P., Púry, F. *Zákaz nucení k sebeobviňování.* Bulletin advokacie, č. 3/2019, s. 7 a násl. In: nová metodika NSZ, s. 21.

dokazování by nevyplývaly skutečnosti nasvědčující tomu, že lze o podmínkách aplikace ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO v konkrétním případě rozumně uvažovat, může orgán činný v trestním řízení vyvodit závěr o nedostatku opatření k zabránění trestné činnosti právnické osoby.¹⁰³

Ačkoliv se jedná o interní akt státního zastupitelství, k němuž z hlediska rozhodování soudů nebude přihlíženo, závěr Nejvyššího státního zastupitelství hodnotíme spíše negativně. Nová metodika NSZ sice ve svém znění zohledňuje některé reakce z odborné veřejnosti a přichází s erudovanějšími myšlenkami, avšak již nepodává žádné konkrétní významné východisko, na základě jakých vodítek by měl orgán činný v trestním řízení postupovat při hodnocení tvrzeného vynaložení veškerého úsilí právnické osoby, aby zamezila spáchání trestného činu. Nová metodika NSZ tak podle našeho názoru působí příliš obecně. Tento nedostatek by vyřešila alespoň bodově zmíněná kazuistika, jež by některé závěry z této metodiky vyplývající ilustrovala.

2.1.5. Obrácené důkazní břemeno v případech povinné mlčenlivosti

V souvislosti s úvahami nad tím, komu náleží důkazní břemeno spojené s aplikací ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, se jeví jako příhodné demonstrovat aktuální právní úpravu společně s poznatky odborné praxe na příkladu konkrétního specifického druhu či typu právnické osoby, u něhož není vyloučeno, že by v budoucnu mohl nastat. Takovými právními osobami totiž mohou být i ty, které jsou v rámci své činnosti vázány povinností mlčenlivosti. Pro tyto účely jsem si tudíž zvolil právnickou osobu, pro níž je povinná mlčenlivost typická, tedy právnickou osobu, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb podle zákona o zdravotních službách.

Předně je na místě si k tomuto alespoň krátce odpovědět na otázku, co si představit pod vymezením vynaložení veškerého úsilí, neboť zákonodárcova formulace *vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila* působí na první pohled relativně neurčitě.¹⁰⁴ Jako neurčitý právní pojem označuje „veškeré úsilí“ i Jelínek, a to společně s návrhem na jeho začlenění coby legální definice do ZTOPO či

¹⁰³ Nová metodika NSZ, s. 21.

¹⁰⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2019, sp. zn. 5 Tdo 55/2019.

jiného trestního zákona.¹⁰⁵ Předmětný návrh by se zejména v případě, kdy by důkazní břemeno nesla právnická osoba, jevil jako vhodný, a to alespoň v demonstrativním výčtu. Takovýto výčet nabízí až odborná praxe.

Podle názoru Nejvyššího státního zastupitelství obsaženém v již zmíněné metodice lze tímto pojmem rozumět *tvorbu, uplatňování a prosazování praktických opatření ze strany právnické osoby, jejichž smyslem je zvládnout rizika vyvolávající, usnadňující nebo podporující páchaní trestných činů, které mohou být právnické osobě přičítány, a tím vyloučit nástup trestní odpovědnosti.*¹⁰⁶ K další konkretizaci tohoto pojmu lze odkázat i na úsudek obecných soudů, dle nichž *je pouhým jazykovým výkladem třeba dospět k závěru, že je to něco víc než formální krok, tj. přijetí compliance programů, kodexů, etických pravidel atd. a jejich akceptace osobou, jejíž jednání se právnické osobě přičítá.*¹⁰⁷

V praxi se tedy mohou objevit i ty případy, kdy veškeré úsilí, které by bylo možné na právnické osobě spravedlivě požadovat, aby se zprostila trestní odpovědnosti, mohou prokazovat i ty skutečnosti, ke kterým je zákonem stanovena mlčenlivost.¹⁰⁸ Těmi může být v konkrétních případech i výkon medicíny.¹⁰⁹ Typicky tomu tak bude v případech, kdy předmětem trestního řízení bude skutek kvalifikovaný jako některý z trestných činů uvedených v hlavě I. zvláštní části trestního zákoníku týkající se trestných činů proti životu a zdraví.¹¹⁰ Za tyto trestné činy, vyjma těch uvedených v negativním výčtu ustanovení § 7 ZTOPO, totiž platné trestní zákony umožňují vést trestní řízení proti právnické osobě coby poskytovateli zdravotních služeb, resp. že trestní odpovědnost těchto právnických osob vzniká, kupříkladu v důsledku *tzv. systémových nedostatků v činnosti té které právnické osoby, například nedostatečné organizace poskytování zdravotní péče, poskytování neodborné*

¹⁰⁵ Jelínek, J. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.)*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 46.

¹⁰⁶ Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO, s. 20. Stejně tak nová metodika NSZ, s. 11.

¹⁰⁷ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. března 2017, sp. zn. 6 To 7/2017.

¹⁰⁸ Například mlčenlivost auditora, srov. Seifert, F. *Mlčenlivost auditora ve vztahu k trestnímu řízení*, [online], 2016 [cit. 30. 10. 2020], dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/mlcenlivost-auditora-ve-vztahu-k-trestnimu-rizeni-104282.html>, mlčenlivost advokáta, srov. Vantuch, P. *Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost*, [online], 2013 [cit. 30. 10. 2020], dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/mlcenlivost-obhajce-zprosteni-mlcenlivosti-a-jeho-oznamovaci-povinnost>, či mlčenlivost lékaře, srov. Šustek, P. *Aktuální otázky zdravotnického práva*, [online], 2017 [cit. 30. 10. 2020], dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-otazky-zdravotnickeho-prava?browser=mobi>.

¹⁰⁹ Podle ustanovení § 51 odst. 1 zákona o zdravotních službách je poskytovatel (*pozn.: zdravotních služeb*) povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.

¹¹⁰ Srov. Malý, J. *Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě*. Právní rozhledy, 2020, č. 10/2020, s. 368.

*zdravotní péče lékařem bez specializované způsobilosti, aniž by byl zajištěn dohled jiného lékaře se specializovanou způsobilostí v daném oboru apod.*¹¹¹

Jak již bylo uvedeno, obecně vzato je poskytovatel zdravotních služeb vázán mlčenlivostí, stejně jako jeho zaměstnanci pracující s listinnými či elektronickými materiály.¹¹² Za tento základní listinný či elektronický materiál poskytovatele zdravotních služeb lze označit zdravotnickou dokumentaci. Ovšem zdravotnická dokumentace může plnit i úlohu důkazu ve smyslu ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu, dle něhož může za důkaz sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména pak výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.

Ve shodě s odbornou veřejností¹¹³ a ve vztahu k obviněné právnické osobě máme za to, že údaje, které jsou obsahem zdravotnické dokumentace, mohou vést jednak ve své podstatě nejen k „potvrzení“ trestní odpovědnosti takové právnické osoby,¹¹⁴ nýbrž i k uplatnění aplikace ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO. Tento dílčí závěr dovozujeme zejména ze skutečnosti, že obsahem zdravotnické dokumentace má podle výčtu v ustanovení § 53 odst. 2 zákona o zdravotních službách být i *informace o zdravotním stavu pacienta, o průběhu a výsledku poskytovaných zdravotních služeb a o dalších významných okolnostech souvisejících se zdravotním stavem pacienta a s postupem při poskytování zdravotních služeb.*

Jak uvádí odborná medicínská literatura, součásti zdravotnické dokumentace mají ustálený charakter a název, přičemž tyto používají zdravotnická zařízení v celé zemi. Některé součásti jsou však typické pouze pro zdravotnická zařízení určitého typu či pro zdravotnická zařízení poskytující zdravotní péči v určitém oboru.¹¹⁵ Za ty můžeme označit například lékařskou zprávu či operační protokol.

A právě ve vybraných částech zdravotnické dokumentace¹¹⁶ mohou být obsaženy informace, jež zohledňují některá opatření, kupříkladu i etický kodex,¹¹⁷ která, zejména

¹¹¹ Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. op. cit. 64, s. 273.

¹¹² Pozn.: srov. ustanovení § 54 zákona o zdravotních službách.

¹¹³ Srov. například Lojdová, E., Malý, L. *Přístup orgánů činných v trestním řízení ke zdravotnické dokumentaci*, [online], 2016 [cit. 5. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pristup-organu-cinnych-v-trestnim-rizeni-ke-zdravotnicke-dokumentaci-103020.html>.

¹¹⁴ Pozn.: Za takové situace by bylo ze stran orgánů činných v trestním řízení pravděpodobně využito ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 51 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách. Je však otázkou, zdali poskytovatel coby obviněná právnická osoba vyslyší tomuto vyžádání orgánů činného v trestním řízení či nikoliv, poněvadž by taková skutková situace mohla kolidovat s principem *nemo tenetur se ipsum accusare* (viz nadcházející kapitoly této práce).

¹¹⁵ Polícar, R. *Zdravotnická dokumentace v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 54.

¹¹⁶ Pozn.: Například právě v rámci operačního protokolu či lékařské zprávy.

¹¹⁷ Pozn.: Pro příklad zde uvádím etické kodexy Fakultní nemocnice Královské Vinohrady. Dostupné z: <https://www.fnkv.cz/eticky-kodex.php>.

s ohledem na jejich vykonávání či kontrolu, mohou prokazovat úsilí právnické osoby k zabránění spáchání trestného činu. Je však otázkou, zdali obviněná právnická osoba, v tomto případě pak přirozeně poskytovatel zdravotních služeb, vydá orgánu činném v trestním řízení takové dokumenty z vlastní iniciativy či bude čekat na vhodnou výzvu k jejich vydání, neboť by se tímto postupem mohla vystavovat nebezpečí postihu za porušení mlčenlivosti, která je na zdravotnickou dokumentaci zákonem o zdravotních službách stanovena.

K tomuto je na místě odkázat na již zmíněný zákon o zdravotních službách, který má ve svém znění některá ustanovení, na něž se v souvislosti se získáváním důkazů pro účely trestního řízení lze zaměřit. Za porušení povinné mlčenlivosti se podle ustanovení § 51 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách totiž v první řadě nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení.

V dalším svém znění poté zákon o zdravotních službách nabízí ještě jednu, pro účely této práce pravděpodobně relevantnější, variantu neporušení povinné mlčenlivosti, totiž ustanovení § 51 odst. 3 tohoto zákona, podle něhož se za porušení povinné mlčenlivosti dále nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností poskytovatelem v nezbytném rozsahu pro ochranu vlastních práv v trestním řízení atd. Jak uvádí Sovová, v takovém případě půjde o situaci, ve které bude nositel povinné mlčenlivosti vystaven riziku trestního stíhání v souvislosti s výkonem své profese.¹¹⁸ Zejména tato předmětná varianta sdílení údajů orgánům činných v trestním řízení ze strany poskytovatele zdravotních služeb může být podle mého názoru v účinném vztahu k legislativně mladšímu ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, resp. přispět k další diskuzi týkající se aplikace tohoto ustanovení ZTOPO.

Jak je z posledně citovaného ustanovení zákona o zdravotních službách zřejmé, poskytovatel zdravotních služeb nebude porušovat povinnou mlčenlivost v případě, ve kterém půjde o ochranu jeho vlastních práv v trestním řízení. Pokud se tedy poskytovatel zdravotních služeb jakožto právnická osoba, proti níž se vede trestní řízení, bude ucházet o uplatnění aplikace ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO v předmětném trestním řízení, pak jednoznačně bude chránit svá vlastní práva, a nepůjde tak o svévolné poskytnutí údajů podléhajících povinné mlčenlivosti a s tím spojenou hrozbu sankce. V takovém případě by se ostatně mohla projevat i aktivita potenciálně obviněné právnické osoby při prokazování veškerého úsilí

¹¹⁸ Sovová, O. *Zdravotnické právo a legislativa*. Hradec Králové: Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové, 2013, s. 33.

ve smyslu ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, s níž kalkuluje jak metodika Nejvyššího státního zastupitelství,¹¹⁹ tak i některý z výše uvedených názorů odborné veřejnosti.¹²⁰

V trestním řízení se ovšem mohou objevit i situace, ve kterých bude taktikou obhajoby předmětné právnické osoby pasivita, která se může v pro nás přílehlavém případě projevit i v neposkytnutí důkazů hodnotících vynaložení veškerého úsilí právnickou osobou z vlastní iniciativy. K tomuto zde primárně uvádíme pasáž předmětné metodiky Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2018, jež ve svém znění mj. uvádí, že státní zástupce může právnickou osobu vyzvat, aby předložila doklady o vynaložení úsilí ve smyslu ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO.¹²¹ Avšak k této problematice již není uvedeno, podle jakého ustanovení trestního řádu, či jiného právní předpisu, by tak státní zástupce mohl učinit. Je nám však známa praxe, kdy tento na první pohled zjevný nedostatek orgány činné v trestním řízení řeší aplikací ustanovení § 8 odst. 1 věty první trestního řádu, dle něhož jsou státní orgány, právnické a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožadáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů.¹²² Problémem však v takovém případě může být, zdali je právnická osoba povinna této výzvě vyhovět.¹²³

Informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, se v obecné míře vyžadují skrze ustanovení § 8 odst. 5 trestního řádu.¹²⁴ Jde tedy o jakousi přiměřenou aktivitu ze stran orgánu činného v trestním řízení, což lze odvodit z komentářové literatury k tomuto ustanovení trestního řádu, podle níž *bude potřebné informace nebo údaje vyžadovat příslušný orgán činný v trestním řízení, tedy v řízení před podáním obžaloby policejní orgán nebo státní zástupce, který však k tomu bude muset mít souhlas soudce,*¹²⁵ jakož i z rozhodovací praxe Ústavního

¹¹⁹ Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO.

¹²⁰ Například Bohuslav, L. *K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob.* op. cit. 68.

¹²¹ Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO, s. 23.

¹²² *Pozn.:* V tomto ohledu se tak nejví jako naléhavé v rámci úvah *de lege ferenda* upozornit na zavedení úpravy této možnosti do aktuálního právního řádu. Nicméně s ohledem na probíhající přípravu nového trestního řádu mám za to, že by bylo záhodno zakotvit tuto možnost do trestního řádu, případně pak do samotného ZTOPO, přesněji pro účely trestního řízení vedeného proti právnické osobě.

¹²³ *Pozn.:* Zde odkazuji na následující oddíl 2.3 této práce zabývající se zásadou *nemo tenetur*.

¹²⁴ Srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2006, sp. zn. I. ÚS 321/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 43/2006, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. října 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/2014 a v periodiku *Trestněprávní revue*, č. 3/2013, s. 76: „*Informace, které podléhají povinnosti mlčenlivosti podle citovaného ustanovení zákona o zdravotních službách, je nutné pro trestní stíhání vyžadovat se souhlasem soudu postupem podle § 8 odst. 5 tr. ř. pouze tehdy, když se na trestný čin nevztahuje oznamovací povinnost podle § 368 tr. zákoníku.*“

¹²⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář.* op. cit. 5, s. 144.

soudu.¹²⁶ Jedním z možných řešení by tedy mohlo být i ověřování předchozího tvrzení obhajoby, s čímž částečně počítá i rozhodovací praxe obecných soudů.¹²⁷

Lze tedy dospět k závěru, že i přes specifika právnické osoby v podobě poskytovatele zdravotních služeb bude v jejím případě s ohledem na procesněprávní aspekt ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO postupováno obdobně jako v případě jiných, řadových právnických osob, byť je za určitých okolností u poskytovatelů zdravotních služeb zákonem o zdravotních službách stanovena mlčenlivost. Demonstrace tohoto příkladu tedy zásadně nemění názory uvedené v předchozí kapitole, o to spíše je na místě apelovat na vyjasnění situace prostřednictvím legislativní změny či vydáním sjednocujícího výkladového stanoviska.

2.1.6. Srovnání s vybranými zahraničními právními řády

Jak plyne z několika dokumentů doprovázejících tuzemské zákony o trestní odpovědnosti právnických osob, zákonodárce se v některých aspektech inspiroval i v zahraničních úpravách. I z tohoto důvodu se pro účely této práce jeví významné uvést i některé poznatky praxe cizích států k potenciálně obrácenému důkaznímu břemenu v trestních řízeních vedených proti právnickým osobám.

Španělské království

Ve Španělském království je uplatňován obdobný model trestní odpovědnosti právnických osob jako v tuzemské právní úpravě, tedy přímé trestní odpovědnosti. Ve vztahu k posuzovanému důkaznímu břemenu si však předně dovolíme odkázat na článek 31a odst. 2 španělského trestního zákoníku, podle něhož bude právnická osoba osvobozena od odpovědnosti, pokud splní následující podmínky:

- správní orgán přijal a účinně provedl před spácháním trestného činu modely organizace a řízení, které zahrnují vhodná kontrolní opatření k předcházení trestným činům stejné povahy nebo k významnému snížení rizika jejich spáchání,
- dohled nad provozem a dodržováním implementovaného modelu prevence byl svěřen orgánu právnické osoby s autonomními pravomocemi iniciativy a kontroly, nebo

¹²⁶ Srov. například náleží Ústavního soudu ze dne 10. března 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 76/2015 a periodiku Trestněprávní revue, č. 6/2015, s. 155.

¹²⁷ Srov. analogicky usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 24. května 2018, č. j. 11 To 134/2018-684.

kterému je ze zákona svěřena funkce dohledu nad účinností vnitřních kontrol právnické osoby,

- jednotliví pachatelé spáchali trestný čin podvodným způsobem a vyhnuli se organizačním a preventivním modelům a
- nebyl opomenut nebo nedostatečně vykonán dohled nebo kontrola ze stran orgánů, jimž byla tato pravomoc svěřena.¹²⁸

Nelze ovšem odhlédnout od skutečnosti, že španělský trestní zákoník již v tomto svém znění, podobně jako ZTOPO, neuvádí, kdo má *onus probandi*.

V tomto případě upozornujeme na judikaturu soudů Španělského království, konkrétně pak na již zmíněný rozsudek Nejvyššího soudu tohoto státu ze dne 29. února 2016, sp. zn. STS 154/2016. V této věci trestní kolegium rozhodovalo o odvolání obviněné právnické osoby proti rozsudku, kterým tato byla odsouzena pro trestné činy proti veřejnému zdraví, porušení preventivního opatření a padělání úředního dokumentu. Dospělo k většinovému názoru, že důkazní břemeno je obecně kladeno na obžalobu. V další své části pak osm z patnácti soudců došlo k závěru, že okolnosti vedoucí ke zproštění se trestní odpovědnosti právnické osoby pokládá za základní znak skutkové podstaty trestného činu, který musí být prokázán obžalobou.¹²⁹

Itálie

Italská právní úprava představuje pro účely této práce relativně pomyslnou komparaci s českou právní úpravou, neboť, podobně jako právní úprava Spolkové republiky Německo,¹³⁰ počítá s odpovědností právnické osoby podle správního práva. V souvislosti s odpovědností právnické osoby, resp. s vyloučením této odpovědnosti, je italským zákonodárcem zvolena formulace, že právnická osoba neodpovídá za trestné činy spáchané osobami ovládajícími tuto právnickou osobu, pokud prokáže, že *řídící orgán přijal a účinně provedl dříve prověření skutečnosti, modely organizace a řízení vhodné k předcházení trestným činům tohoto druhu došlo, úkol dohlížet na fungování a dodržování modely, které se postarají o jejich aktualizaci, byla pověřena a orgán subjektu s autonomními pravomocemi iniciativy a řízení, osoby spáchaly trestný čin podvodem k modelu organizace a řízení či že nedošlo*

¹²⁸ Zákon Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal [cit. 11. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1995/11/23/10/con>.

¹²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu Španělského království ze dne 29. února 2016, sp. zn. STS 154/2016. Dostupné z: <https://supremo.vlex.es/vid/599579023>.

¹³⁰ Srov. Ordnungswidrigkeitengesetz (OWiG).

k opomenutí nebo nedostatečné bdělosti ze strany orgánu uvedeného v písmenu b) [článek 6 odst. 1 písm. a) – d) vládního nařízení č. 231/2001 Sb.].¹³¹

Italský zákonodárce tak volbou slovního spojení „pokud prokáže“ přijal premisu, že důkazní břemeno v řízení o správní odpovědnosti právnické osoby je vázáno na tu osobu, proti níž je předmětné řízení vedeno. Je však na místě zohlednit tu skutečnost, že italská právní úprava nezná trestní odpovědnost právnických osob, když pracuje pouze s odpovědností správní. Uvedené srovnání by tedy mohlo být podle mého názoru relevantní zejména pro znění ustanovení § 21 odst. 1 a 2 českého zákona o odpovědnosti za přestupky, a nikoliv pro znění ZTOPO.

Spojené království

Co se týká předloh, na něž bychom mohli poukázat ve vztahu k důkazním břemeni právnické osoby v trestním řízení, pak budeme v britském právním systému z jeho povahy marně hledat nějaký právní předpis obdobný ZTOPO. Můžeme však upozornit na vybrané dokumenty či judikáty s touto problematikou spojené. Je zřejmé, že angloamerický právní systém, k němuž patří i Spojené království Velké Británie a Severního Irska, je svým významem a chápáním odlišný od kontinentálního, kam patří i česká právní úprava. Navzdory této skutečnosti nebude nemístné upozornit i na některé aspekty, které tento systém nabízí v souvislosti s *reverse burden of proof*,¹³² česky tedy obráceným důkazním břemenem.

Prvně si dovolíme odkázat na Homicide Act z roku 1957, který ve svém oddílu 2 odst. 2 stanoví, že *pokud je o obvinění z vraždy, je na obhajobě, aby prokázala, že obviněný není na základě tohoto oddílu odpovědný za usvědčení z vraždy*.¹³³ K tomuto je však nutné doplnit, že uvedený akt toto přenesené důkazní břemeno stanoví na stranu toho, kdo se dovolává své nepřičetnosti při jednání směřujícího ke spáchání trestného činu vraždy. Dále je namístě uvést Magistrates' Courts Act z roku 1980, jenž je vnímám jako tzv. „zákon“ o konsolidaci některých předpisů týkajících se jurisdikce a praxe a řízení před soudci a funkcí soudních úředníků a souvisejících záležitostí. Oddíl 101 tohoto dokumentu totiž upravuje důkazní břemeno

¹³¹ Decreto Legislativo 8 giugno 2001, n. 231, Disciplina della responsabilita' amministrativa delle persone giuridiche, delle societa' e delle associazioni anche prive di personalita' giuridica, a norma dell'articolo 11 della legge 29 settembre 2000, n. 300. [online] [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2001/06/19/001G0293/sg>.

¹³² Herring, J. *Criminal Law Concetrate: Law Revision and Study Guide*. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2016.

¹³³ „On a charge of murder, it shall be for the defence to prove that the person charged is by virtue of this section not liable to be convicted of murder.“ In: Section 2 (2). Homicide Act 1957, [online] [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/5-6/11/section/2>.

výjimky, kdy pokud se obžalovaný na základě informace nebo stížnosti opírá o svou obhajobu na jakékoli výjimky, osvobození, kvalifikaci, omluvu či podmínku, které doprovází popis trestného činu nebo okolnost stížnosti, jež podmiňuje kvalifikaci trestného činu, pak prokázání těchto skutečností musí být na něm, a to bez ohledu na to, že informace nebo stížnost obsahují obvinění negativně působící na tyto skutečnosti.¹³⁴

Co se týká některých významných soudních rozhodnutí, pak zde primárně odkazujeme na článek Popata, jenž v něm shrnuje některé zajímavé judikáty související s trestním řízením vedeným proti fyzickým osobám, při nichž bylo aplikováno či jen posuzováno obrácené důkazní břemeno.¹³⁵ Některé z nich shrnují i Gřivna a Šimánová ve svém příspěvku.¹³⁶ Zmínit lze případ *Lambert* z roku 2001, z něhož vyplynul závěr, že obviněnému z drogového deliktu stačilo nastolit takové důkazy sloužící ke zpochybnění jeho znalostí o povaze návykových látek, aby orgány činné v trestním řízení pak byly nuceny předmětné důkazy vyvrátit.¹³⁷

K přenesení důkazního břemenu zmiňujeme ještě jeden případ přenesení důkazního břemene v trestním řízení, na který upozorňuje britská právní praxe v souvislosti s odpovědností zaměstnavatele za vzniklé úrazy jeho zaměstnanců.¹³⁸ Na uvedenou situaci pamatuje Health and Safety at Work etc. Act, jenž upravuje i trestné činy ze strany právnických osob v rámci oddílu 37. Ve svém znění, konkrétně v oddílu 40, pak tento akt stanoví, že je na obviněném, aby prokázal, že udělal vše, co bylo proveditelné, aby se zabránilo nehodě.¹³⁹

Z uvedeného je tedy zřejmé, že britský právní systém respektuje zásadu presumpce nevinny, kdy především ctí obecnou premisu, že důkazní břemeno náleží státu, přičemž ve specifických případech jsou vybrané skutečnosti nuceni dokládat i obvinění, potažmo obžalovaní. Toto lze ostatně podpořit slovy tamní odborné veřejnosti, že *je spravedlivé dojít k závěru, že obžalovaný bude při mnoha příležitostech nucen vykonat právní důkazní břemeno*.¹⁴⁰

¹³⁴ Section 101. Magistrates' Courts Act 1980, [online] [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/43/section/101>.

¹³⁵ Popat, P. *Reverse Burden of Proof: Developments in the Law* [online] "Health, Safety & Environment" Seminar – Wednesday 26 February 2003 [cit. 17. 2. 2021].

¹³⁶ Gřivna, T., Šimánová, H. *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. op. cit. 35, s. 14-15.

¹³⁷ Rozsudek House of Lords ze dne 5. července 2001 ve věci Regina v. Lambert, [2001] UKHL 37. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200102/ldjudgmt/jd010705/regina-1.htm>.

¹³⁸ Handford, S. *Guilty until proven innocent? The Health and Safety at Work Act and the reverse burden of proof*, [online], 2019 [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.jmw.co.uk/services-for-business/business-crime/blog/guilty-until-proven-innocent-health-and-safety-work-act-and-reverse-burden-proof>.

¹³⁹ Section 37–40. Health and Safety at Work etc. Act 1974, [online] [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37/contents>.

¹⁴⁰ Mallon, Ch. *Reverse Burden of Proof Essay*, [online] [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://chrismallonlawtutor.com/law-of-evidence/reverse-burden-of-proof-essay/>.

2.2. Procesní nástupnictví obviněné právnické osoby v trestním řízení

Nejen trestní stíhání, ale i sama jeho hrozba může být způsobilá přivodit každé osobě ztížení osobnostních poměrů, a to nejen povahy trestněprávní. Co se týče právnických osob, ty se z povahy své činnosti, která v převážné většině směřuje k podnikání, mohou obávat o svou budoucnost, poněvadž existují okolnosti, jež *objektivně způsobí určité ohrožení stíhané právnické osoby pravděpodobně i daleko nad rámec toho, jaký trest bude obviněné právnické osobě skutečně hrozit v případě jejího odsouzení.*¹⁴¹ Takové skutečnosti tedy přirozeně mohou vyústit i v odmítnutí koupě předmětné právnické osoby či podíly na ní potenciálním kupujícím.¹⁴²

Jak již bylo nastíněno v předchozí kapitole, při necitlivém výkladu některých ustanovení trestních zákonů může docházet k porušení zásady presumpce neviny, a to i ve vztahu k právnickým osobám. V dalším znění ZTOPO se totiž vyskytuje ustanovení, které svým účinkem může na první pohled do rámce této zásady zasáhnout, neboť představuje zákaz zrušení, přeměnu či zánik právnické osoby. Tento zákaz je konkrétně upraven ustanovením § 32 odst. 2 ZTOPO. Byť tento zákaz připouští i určité výjimky,¹⁴³ nelze odhlédnout od skutečnosti, že toto ustanovení ZTOPO může způsobit nemalé komplikace například pro právnickou osobu, která je předmětem obchodní transakce dohodnuté ještě před zahájením jejího trestního stíhání, resp. účastníkům této obchodní transakce.¹⁴⁴ Tyto však lze vyřešit kupříkladu návrhem předmětné právnické osoby či jiné oprávněné osoby v souladu s ustanovením § 32 odst. 3 ZTOPO, přičemž ale nelze předpokládat, že mu bude v každém případě vyhověno.

Uvedený zákaz lze interpretovat jako určité zajišťovací opatření, které tak představuje v trestním řízení proti právnické osobě určitý ekvivalent vazby v trestních věcech fyzických osob upravené ustanovením § 67 a násl. trestního řádu. A i na tento institut vazby je nutno

¹⁴¹ Klouček, Z., Topinka, P. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí*. Trestněprávní revue, č. 10/2011, s. 294 a násl.

¹⁴² Srov. k tomu Bremer, J., Lück, M., Royé, C. *Gegen die Einführung eines Unternehmensstrafrechts*. Deutsches Aktieninstitut [online], 2014, [cit. 16. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.dai.de/files/dai_usercontent/dokumente/positionspapiere/2014-12-09%20DAI%20Stellungnahme%20Unternehmensstrafrecht.pdf.

¹⁴³ Pozn.: Případy, kdy by důsledky tohoto zákazu byly nepřiměřené povaze spáchaného trestného činu.

¹⁴⁴ Pozn.: Tím máme například na mysli přeměnu ve smyslu ustanovení § 32 odst. 11 ZTOPO.

nahlížet optikou presumpce neviný,¹⁴⁵ podle našeho názoru tedy stejně jako na předmětný zákaz zrušení, zániku a přeměny právnické osoby. Na tento zákaz můžeme nahlížet dvojím způsobem, a to jednak z pohledu „nově obviněné“ právnické osoby a „původně obviněné“ právnické osoby, přičemž v těchto souvislostech týkajících se potenciálního zbavení účasti obviněné právnické osoby v trestním řízení nechávám úvahy na jiných autorech¹⁴⁶ a své myšlenky zaměřím opačným směrem.

Nastínit lze totiž potenciálně komplikovanější případ, a to právě z pohledu přistoupivšího subjektu do trestního řízení. Takto „nově obviněná“ právnická osoba vůbec nebyla u spáchání trestného činu, a i přesto náhle figuruje v pozici obviněné postupem dle ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO. Jak k tomu uvádí Jelínek, *k přechodu trestní odpovědnosti dochází objektivně, tj. bez toho, zda právnická osoba jako právní nástupce věděla nebo mohla vědět, že původní právnická osoba se dopustila trestného činu.*¹⁴⁷

A právě ustanovení § 10 odst. 1 ZTOPO, jenž lze se změnou obviněné právnické osoby v trestním řízení ve smyslu ustanovení § 32 ZTOPO svazovat, bylo předmětem přezkumu tuzemských vrcholných soudů. Proto je na místě na jejich závěry upozornit, byť mají spojitost s hmotněprávními otázkami trestní odpovědnosti.

Prvně lze uvést závěry Nejvyššího soudu, jenž dovodil, že pouhá změna ve vlastnické struktuře obviněné právnické osoby, spočívající ve změně majitele jejího obchodního podílu, jejího jednatele (případně tedy statutárního orgánu), názvu a sídla zapisovaného do veřejného rejstříku, není zákonným důvodem ke zproštění obviněné právnické osoby obžaloby. Nejedná se tedy o zánik původní právnické osoby, ani o její přeměnu ve smyslu ustanovení § 32 odst. 11 ZTOPO, přičemž *i v takovém případě by v souladu s § 10 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim došlo k přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na všechny její právní nástupce.*¹⁴⁸ Máme za to, že závěr Nejvyššího soudu k této konkrétní věci je více než přiléhavý. V opačném případě by totiž vytvořil riziko pro

¹⁴⁵ Srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2006, sp. zn. III. ÚS 612/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 215/2006.

¹⁴⁶ Např. Žďárský, Z. *K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe.* Trestněprávní revue, č. 1/2020, s. 1 a násl.

¹⁴⁷ Jelínek, J. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právní nástupce.* Bulletin advokacie [online], 2015, [cit. 16. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce>.

¹⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2018, sp. zn. 4 Tdo 928/2016.

zneužití vybraných institutů ZTOPO k vyhnutí se trestní odpovědnosti, na což ostatně upozorňuje i odborná literatura.¹⁴⁹

V praxi se ovšem mohou vyskytnout i situace, ve kterých dochází k přesunu celého či většiny majetku z jedné právnické osoby na druhou. S tou se již v roce 2016 vypořádal Ústavní soud, a to tím způsobem, že *by bylo vskutku proti smyslu samotné právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, pakliže by případná trestněprávní sankce nemohla dopadat na společnost, na niž by byl převeden celý podnik (závod) trestně stíhané (a posléze i odsouzené) obchodní společnosti*.¹⁵⁰ Tento úsudek lze hodnotit obdobnými slovy jako v případě výše citovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu.

Pokud bychom tedy postupovali způsobem odlišným od uvedených rozhodnutí, pak bychom připustili takový výklad, jenž by mohl předvídat nežádoucí jednání ze stran obviněných právnických osob, což zákonodárce určitě nezamýšlel. A byť se tato předmětná rozhodnutí v převážné většině věnují hmotněprávní úpravě, tedy ustanovení § 10 ZTOPO, není namístě od nich odhlížet i v procesněprávních souvislostech. Podle našeho názoru lze učinit závěr o tom, že ustanovení § 10 a § 32 ZTOPO mají v aktuální právní úpravě svůj účel. Tyto se svým účinkem výrazně odchyľují od pravidel stanovených pro trestní řízení vedeného proti fyzickým osobám, čímž při tomto srovnání vytvářejí určitou modifikaci v trestním řízení vedeném proti osobám právnickým. Přesto na ně lze pohlížet jako na instituty, které mají v tuzemské odborné praxi své místo a jež nevytvářejí závažné rozpory se základními zásadami trestního řízení.

Domníváme se však, že zákonodárce by se měl zamyslet nad skutečností, zda nemůže být změna obviněné právnické osoby v rozporu s totožností obviněného, kterou můžeme vnímat jako jeden z aspektů totožnosti skutku.¹⁵¹ Reflektování možné změny by zasloužilo z hlediska formalistického například znění ustanovení § 177 písm. b) trestního řádu upravujícího náležitosti obžaloby. Pokud bychom totiž spoléhali na aktuální znění trestního řádu ve spojení s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu, pak bychom připustili možnost výskytu extrémních případů v přípravném řízení, ve kterých *nebyly ke zjištění osobních údajů obviněného*

¹⁴⁹ Srov. Smejkal, L., Syrový, T. *Vybraná judikatura z oblasti trestní odpovědnosti právnických osob*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 22-23, dále pak Čep, D. *Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (dokončení)*. *Trestněprávní revue*, č. 10/2018, s. 225 a násl.

¹⁵⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. března 2016, sp. zn. II. ÚS 840/14.

¹⁵¹ Slavíková, H. *Totožnost obviněného a totožnost skutku při aplikaci principu ne bis in idem*, [online], 2003 [cit. 16. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/totoznost-obvineneho-a-totoznost-skutku-pri-aplikaci-principu-ne-bis-in-idem-21698.html>.

vyčerpány všechny dostupné prostředky, je tento nedostatek důvodem pro vrácení věci k došetření podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. ř.¹⁵²

2.3. Zásada *nemo tenetur*

Kromě výše uvedených otázek je ve vztahu k zásadě presumpce nevinny vhodné zmínit i pravidlo *nemo tenetur se ipsum accusare*, jinými slovy zákazu sebeobviňování, které podle našeho názoru bude platit i pro obviněnou právnickou osobu. Toto pravidlo vychází zejména z článku 37 odst. 1 Listiny, který zakotvuje právo každého odepřít výpověď, jestliže by touto výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké, a speciálně z článku 40 odst. 4 Listiny, jenž přiznává právo odepřít výpověď obviněnému, přičemž tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.¹⁵³

Toto právo však není uvedeno v Úmluvě. V ní je totiž předmětné pravidlo zakotveno pouze implicitně, neboť jeho explicitní zakotvení do jejího Protokolu č. 7 členské státy Rady Evropy odmítly.¹⁵⁴ Vyplnění této zjevné a podle našeho názoru nešťastné mezery tedy zůstalo na ESLP,¹⁵⁵ který ve svých rozhodnutích například dovodil, že nerespektováním tohoto práva může být porušena presumpce nevinny, jakož i právo na spravedlivý proces.¹⁵⁶

Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* je diskutována i v aktuální rozhodovací praxi SDEU.¹⁵⁷ Ten již ve svých starších rozhodnutích mnohačetně potvrdil presumpci nevinny podle ustanovení článku 48 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie v souvislosti s právem nevyprovídat ve svůj neprospěch.¹⁵⁸

Ve vztahu k obviněné právnické osobě je namístě uvést, že převážná část odborné veřejnosti má za to, že právo k uplatnění této zásady má i právnická osoba.¹⁵⁹ K tomuto je především

¹⁵² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 1992, sp. zn. 11 Tz 8/92, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 9/1993.

¹⁵³ Herczeg, J. *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám*. In: Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 156.

¹⁵⁴ Molek, P. *Právo na spravedlivý proces*. op. cit. 23, s. 341.

¹⁵⁵ Harris, D. J., O'Boyle, M., Bates, E. P., Buckley, C. M. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 259.

¹⁵⁶ Srov. rozsudek ESLP ve věci *Funke proti Francii* ze dne 25. února 1993, stížnost č. 10828/84, či rozsudek ESLP ve věci *Saunders proti Spojenému království* ze dne 17. prosince 1996, stížnost č. 19187/91.

¹⁵⁷ Například rozsudek SDEU ze dne 19. září 2018 ve věci *Emil Milev*, č. C-310/18 PPU.

¹⁵⁸ Rozsudek SDEU ze dne 18. října 1989 ve věci *Orkem proti Komisi Evropských společenství*, č. 374/87, či rozsudek SDEU ze dne 18. října 1989 ve věci *Solvay & Cie proti Komisi Evropských společenství*, č. 27/88.

¹⁵⁹ Odehnalová, J. *Zásada zákazu nucení k sebeobviňování v judikatuře Ústavního soudu*. In: Jelínek, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, s. 390.

uváděn příměr k obviněným osobám fyzickým,¹⁶⁰ jakož i s tím sdruženou vylučující podmínkou „*neni-li to z povahy věci vyloučeno*“ uvedené v ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO.¹⁶¹

V tuzemské odborné praxi je tak zpravidla uplatňován odlišný názor od toho, jenž je uváděn v angloamerickém právním systému. Příkladem zde může být závěr Nejvyššího soudu Spojených států amerických svědčící o tom, že princip zákazu sebeobviňování je *v zásadě osobní a vztahuje se pouze na fyzické jedince* s odkazem na jeho historickou funkci chránit pouze tuto fyzickou osobu, a to před povinným obviněním prostřednictvím vlastního svědectví nebo osobních záznamů.¹⁶²

Na základě spojení právnické osoby, resp. její povahy, a pravidla *nemo tenetur se ipsum accusare* se ovšem i v tuzemském právním prostředí objevují některé okolnosti trestního řízení, jež jsou pro svou povahu v aplikační praxi specifické. Proto je namístě se s touto problematikou minimálně alespoň seznámit.

2.3.1. Osoba právnické osobě blízká

Jak plyne z ustanovení § 125 trestního zákoníku, osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní. Citované výkladové ustanovení má své účinky nejen co do hmotněprávní roviny trestního práva, ale rovněž i do roviny procesněprávní.

Jak uvádí Herczeg, k osobě právnické osobě blízké se v souvislosti s předmětným pravidlem zdá být zajímavou otázkou odmítnutí svědecké výpovědi proti obviněné právnické osobě, zvláště když tato osoba již v postavení svědka byla před svým předvoláním osobou oprávněnou činit za obviněnou právnickou osobu úkony v trestním řízení proti ní vedeném.¹⁶³

V této situaci je primárně nastolena otázka, zdali mezi obviněnou právnickou osobou a fyzickou osobou v postavení svědka v trestním řízení existuje vztah osoby blízké, aby bylo možno v takovém případě aplikovat ustanovení § 100 odst. 2 trestního řádu, Podle tohoto ustanovení je svědek oprávněn odeprít vypovídat, jestliže by výpovědí způsobil nebezpečí

¹⁶⁰ Viz správněprávní odborná literatura. Blíže například Prášková, H. *Princip nemo tenetur v kontrolním procesu*. Správní právo, č. 5-6/2012, s. 284.

¹⁶¹ Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 74.

¹⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 12. června 1944 ve věci *UNITED STATES v. WHITE*, č. 366.

¹⁶³ Herczeg, J. *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám*. op. cit. 153, s. 158.

trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pocíťoval jako újmu vlastní.

Ještě před účinností ZTOPO to byl Ústavní soud, jenž se v rámci svého nálezu ze dne 23. března 2006, sp. zn. III. ÚS 451/04, zabýval právem nevypovídat. Dospěl k závěru, že předmětné právo *neplatí jen ohledně fyzických přirozených osob, ale vztahuje se i na osoby právnické, resp. jejich statutární orgány a zaměstnance, a to s poukazem na skutečnost, že jinak by mohlo dojít k obcházení práva nepovídat zakotveného v čl. 40 Listiny*.¹⁶⁴

Z civilněprávní judikatury můžeme vyvodit hned několik závěrů, jež svědčí o tom, že právnická osoba může být osobou blízkou.¹⁶⁵ Z těchto nejvíce vyčnívá rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2010, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008, s konstatováním, že pro účely tehdejšího obchodního zákoníku¹⁶⁶ platí, že fyzické osoby, které činí jménem dané právnické osoby právní úkony, jsou této právnické osobě osobami blízkými. Je tomu tak z důvodu, že jednak prostřednictvím těchto fyzických osob je vytvářena vůle právnické osoby a jednak tyto fyzické osoby mají z titulu svého postavení k této své právnické takový vztah, že by důvodně pocíťovaly újmu, kterou utrpěla právnická osoba, jako újmu vlastní. Uvedené závěry mají své místo v oblasti práva soukromého, přičemž je další úvahou, zdali mají tyto být uplatňovány v oblasti práva trestního, zvláště na základě nové právní úpravy občanského zákoníku.

Krátkým exkurzem do soukromoprávního odvětví si dovolíme zmínit, že na uvedenou rozhodovací praxi do jisté míry reagoval zákonodárce v nové právní úpravě, a to konkrétně v ustanovení § 22 odst. 2 občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení, stanoví-li zákon k ochraně třetích osob zvláštní podmínky nebo omezení pro převody majetku, pro jeho zatížení nebo přenechání k užití jinému mezi osobami blízkými, platí tyto podmínky a omezení i pro obdobná právní jednání mezi právnickou osobou a členem jejího statutárního orgánu nebo tím, kdo právnickou osobu podstatně ovlivňuje jako její člen nebo na základě dohody či jiné skutečnosti. Tímto tak zákonodárce připustil, že vztah obdobný vztahům osob blízkých může vzniknout i u právnické osoby, avšak pouze v případech, ve kterých zákon stanoví k ochraně

¹⁶⁴ Odehnalová, J. *Zásada zákazu nucení k sebeobviňování v judikatuře Ústavního soudu*. op. cit. 159, s. 391.

¹⁶⁵ Například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. srpna 2002, sp. zn. 21 Cdo 2192/2001, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6/2004: „Právnická osoba se ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. považuje za osobou blízkou dlužníku, který je fyzickou osobou, je-li dlužník jejím statutárním orgánem (členem statutárního orgánu), jakož i tehdy, je-li dlužník společníkem, členem nebo zaměstnancem této právnické osoby (popřípadě má-li k ní jiný obdobný vztah) a současně, kdyby důvodně pocíťoval újmu, kterou utrpěla právnická osoba, jako újmu vlastní.“

¹⁶⁶ Pozn.: V tehdejší době platný zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

třetích osob zvláštní podmínky nebo omezení pro převody majetku, pro jeho zatížení nebo přenechání k užití jinému mezi osobami blízkými.¹⁶⁷

V trestním právu je osoba blízká definována v již uvedeném ustanovení § 125 trestního zákoníku. K tomuto ustanovení komentářová literatura dovozuje, že se ve vztahu k obviněné právnické osobě nepoužije, neboť se týká jen osob fyzických. Avšak, *sporné to může být ve vztahu k jiné osobě v obdobném poměru, které se pokládá za osobu blízkou jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá pocítovala jako vlastní, což si lze představit i u osoby právnické; vzhledem k tomu, že se však v tomto ustanovení hovoří o tom, že obdobný poměr by měl být obdobný poměru rodinnému, domníváme se, že použití tohoto ustanovení ve vztahu k právnické osobě je z povahy věci vyloučeno.*¹⁶⁸

Obdobný závěr k výše uvedenému vyjádřil i trestní senát Vrchního soudu.¹⁶⁹ Po pomyslném vzoru ze správního soudnictví¹⁷⁰ totiž v daném případě neuznal vztah osoby fyzické k osobě právnické jakožto osoby blízké. Toto rozhodnutí ve svých příspěvcích shrnují Herczeg¹⁷¹ či Matocha společně se Smejkalem,¹⁷² kteří uvádějí, že Vrchní soud neakceptoval argumentaci svědka v oprávnění odmítnout výpověď vzhledem k tomu, že je osobou blízkou obviněné právnické osobě. Na druhou stranu však Vrchní soud uvedl, že *člen statutárního orgánu obviněné právnické osoby může odmítnout vypovídat jako svědek, ale nikoliv s odkazem na to, že je osobou blízkou právnické osobě, ale s odkazem na právo neobviňovat sám sebe, tedy tradiční zásadu trestního řízení „nemo tenetur“.*¹⁷³

V kontrastu s výše uvedenými názory se v souvislosti s tímto problémem do popředí dostává i ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO (viz dále). K tomu můžeme zmínit názor Richtera, který ve svém příspěvku uvádí, že se *jeví jako absurdní a jednoznačně v rozporu se zásadou zákazu nucení k sebeobviňování a právem obviněné právnické osoby nevypovídat podle ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu, potažmo v rozporu s ústavně zaručeným právem na spravedlivý proces, aby tato osoba nejprve vypovídala v procesním postavení obviněné, kdy může v rámci taktiky obhajoby uvádět libovolné skutečnosti a verze skutkového stavu, včetně*

¹⁶⁷ Žďárský, Z. *K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe.* op. cit. 146.

¹⁶⁸ Šámal, P., Dědič, J., Grívna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* op. cit. 61, s. 52.

¹⁶⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. února 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.

¹⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. ledna 2013, č. j. 8 Afs 17/2012-375.

¹⁷¹ Herczeg, J. *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám.* op. cit. 152, s. 159.

¹⁷² Matocha, J., Smejkal, L. *K právu svědka v trestním řízení odmítnout výpověď proti obviněné právnické osobě,* [online], 2016 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://tablet.epravo.cz/10-2016/tema-vydani-k-pravu-svedka-v-trestnim-řízení-odmitnout-vypoved-proti-obvinene-pravnicke-osobe/>.

¹⁷³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. února 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.

*skutečností nepravdivých, aby následně byla donucována k pravdivé, často usvědčující, výpovědi v procesním postavení svědka.*¹⁷⁴

Byť bude obecně v každém individuálním případě na místě zkoumat potenciální naplnění podmínky pro shledání osoby osobou blízkou,¹⁷⁵ tak, jako drtivá většina odborné veřejnosti máme za to, že v oblasti trestního práva nebude na místě přiznat právnické osobě povahu osoby blízké. V porovnání s obviněnou fyzickou osobou to ovšem pro obviněnou právnickou osobu bude znamenat relativně výrazné omezení zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*, které je odůvodněno především samou povahou právnické osoby. Domníváme se však, že takový závěr neobstojí. To potvrzuje i dosavadní rozhodovací praxe, jež vychází z povahy tohoto vztahu jakožto vztahu fyzických osob s důrazem na vztah mezi nimi, který musí být posuzován *ad hoc*.¹⁷⁶

I přes výše uvedené máme ovšem za to, že předmětná zásada zákazu sebeobviňování nebude omezena vůči právnické osobě při jejím výsledku v postavení obviněné, čímž se shodují s názorem odborné veřejnosti,¹⁷⁷ ale i judikaturou Ústavního soudu,¹⁷⁸ z níž lze dovodit, že by bylo v rozporu s ustanovením článku 40 odst. 4 Listiny a článku 6 Úmluvy nepřiznat právo nevyprávět i právnické osobě.

2.3.2. Právo odepřít předložení důkazů

Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* se svým obsahem ovšem nebude vztahovat pouze k již v předchozím oddíle této práce rozebranému procesnímu institutu výpovědi v trestním řízení a s ním spojené právo mlčet, ale i k návaznému právu nepřispívat k vlastnímu obvinění svým aktivním jednáním.¹⁷⁹ V kontextu rozhodovací praxe Evropského soudního dvora (dále jen „ESD“) však toto právo mlčet nemá pro právnickou osobu absolutní rozsah.¹⁸⁰ V tomto ohledu je tudíž na místě přihlídnout i k právu odepřít předložení důkazů. K tomuto si níže

¹⁷⁴ Richter, J. *K některým aspektům práva právnických osob na spravedlivý proces* [online], 2016 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektum-prava-pravnickych-osob-na-spravedlivy-proces-100411.html>.

¹⁷⁵ Srov. například náleží Ústavního soudu ze dne 9. července 2018, sp. zn. II. ÚS 955/18.

¹⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. ledna 2011, sp. zn. 3 Tdo 709/2010, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 2/2012. In: Žďárský, Z. *K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe*. op. cit. 145.

¹⁷⁷ Odehnalová, J. *Zásada zákazu nucení k sebeobviňování v judikatuře Ústavního soudu*. op. cit. 159, s. 391.

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2006, sp. zn. III. ÚS 451/04, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 40/2006, a v periodiku Bulletin advokacie č. 9/2006, s. 37.

¹⁷⁹ Pozn.: Uvedené dělení používá například i ESLP. Srov. rozsudek ESLP ve věci *Funke proti Francii* ze dne 25. února 1993, stížnost č. 10828/84, bod 44.

¹⁸⁰ *Green Paper – The Presumption of Innocence*, [online], s. 8. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2006%3A0174%3AFIN>.

dovolujeme citovat některá konkrétní rozhodnutí ESD týkající se práva hospodářské soutěže, jež o tomto názoru uvedeném i v rámci tuzemské odborné veřejnosti¹⁸¹ svědčí.

Prvním z těchto rozhodnutí je již zmíněný rozsudek ESD ze dne 18. října 1989 ve věci *Orkem* proti Komisi Evropských společenství Plyne z něj, že v případech hospodářských protiprávních jednání je *Komise oprávněna donutit podnik, aby poskytl veškeré nezbytné informace a dokumenty týkající se skutečností, které jí jsou známy a případně sdělit, které se jí týkají a které má v držení. Na základě práv zaručených Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod nebo Mezinárodním paktem o občanských a politických právech nemůže Komise nutit podnik poskytnout odpovědi, které by mohly zahrnovat přiznání z její strany o existenci protiprávního jednání, které je povinností Komise prokázat.*¹⁸²

Obdobně se ESD vyjádřil i ve svém dalším rozsudku, a to tak, že *přiznání absolutního práva nevypovídat, jehož se domáhá žalobkyně, by totiž zašlo za hranice toho, co je nezbytné pro zachování práva na obhajobu podniků, a představovalo by pro Komisi neodůvodněnou překážku v plnění jejího poslání dbát na dodržování pravidel hospodářské soutěže na společném trhu, které je jí svěřeno článkem 89 Smlouvy o ES.*¹⁸³

Uvedené závěry ESD však podle našeho mínění nemusejí být ve vztahu k obviněné právnické osobě v trestním řízení zcela relevantní. Předně je namístě uvést, že tyto myšlenky mohou být již s ohledem na tok času zastaralé a také, že mezi řízením o porušení hospodářské soutěže u orgánu nynější Evropské unie a trestním řízením jako takovým existují patrné rozdíly, ke kterým je třeba přihlížet.

Tyto odlišnosti lze shledat mj. i ve stanovisku generálního advokáta z roku 2006, podle kterého *právo nevypovídat ve svůj neprospěch se tedy nevztahuje na informace, které existují nezávisle na vůli podezřelého, jako jsou dokumenty. Takové dokumenty mohou být požadovány a mohou být použity jako důkazní prostředky. V této souvislosti odkazují zejména na zdokumentované informace týkající se interních procesů a rozhodování podniku a používané v této souvislosti, například, marketingové nebo cenové strategie ... Takové dokumenty mohou vést k odhalení kartelové dohody nebo jednání ve shodě, to však samo o sobě není výpovědí v neprospěch dotčené osoby. Takovou možnost lze stále vyvrátit.*¹⁸⁴ Ve spojení s tímto sdělením

¹⁸¹ Švásta, P. *Několik krátkých úvah k problematice aplikace zásady nemo tenetur na právnické osoby* [online], 2015 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-kratkych-uvah-k-problematice-aplikace-zasady-nemo-tenetur-na-pravnicke-osoby>.

¹⁸² Rozsudek SDEU ze dne 18. října 1989 ve věci *Orkem* proti Komisi Evropských společenství, č. 374/87.

¹⁸³ Rozsudek SDEU ze dne 20. února 2001 ve věci *Mannesmannröhren-Werke AG* proti Komisi Evropských společenství, č. T-112/98.

¹⁸⁴ Stanovisko generálního advokáta ze dne 19. ledna 2006 k věci *Komise Evropských společenství proti SGL Carbon AG*, č. C-301/04 P, bod 66.

Ize zmínit institut Leniency programu, jenž může být uplatňován jak v rámci trestního řízení skrze ustanovení § 248a trestního zákoníku, tak i Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže.¹⁸⁵

Uvedené závěry ESD, jakož i stanoviska generálního advokáta, by tedy mohly být významné především pro trestní řízení vedené proti právnické osobě typicky pro trestný čin porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle ustanovení § 248 odst. 2 alinea první trestního zákoníku, stejně potom pro aplikaci účinné lítosti ve smyslu ustanovení § 248a trestního zákoníku. Aktuální znění ustanovení § 7 ZTOPO trestní odpovědnost právnické osoby za uvedený trestný čin ovšem vylučuje. Proto se domníváme, že uvedená myšlenka ESD by neobstála jako generální premisa pro trestní řízení vedené proti právnické osobě.

Určitou odezvu na výše uvedené závěry ESD lze nalézt i v právním řádu České republiky. V rámci tuzemského trestního řízení je v obecné rovině předkládání důkazů v trestním řízení primárně upraveno ustanovením § 8 odst. 1 trestního řádu. Podle uvedeného ustanovení jsou státní orgány, právnické a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Ve spojení s tímto ustanovením je v praxi aplikováno ustanovení trestního řádu obdobného znění, totiž ustanovení § 78, jehož použití není podle komentářové literatury vyloučeno ani u právnických osob.¹⁸⁶

Pro účely této práce je vhodné upozornit především na ustanovení § 78 odst. 3 trestního řádu, jenž ve svém nitru obsahuje zásadu *nemo tenetur*. Podle věty před středníkem citovaného ustanovení nelze nikoho nutit, aby předložil nebo vydal věc, jež v době, kdy je požádáno o její předložení nebo vydání, může sloužit jako důkaz proti němu nebo proti jeho osobě blízké. Předmětné ustanovení bylo do trestního řádu zákonodárcem zakotveno novelou provedenou zákonem č. 55/2017 Sb. Zákonodárce tak pravděpodobně reflektoval i rozhodovací praxi Ústavního soudu zabývající se uložením pořádkové pokuty postupem podle ustanovení § 66 odst. 1 trestního řádu, z níž mj. vyplývá, že *uložením pořádkové pokuty za nesplnění výzvy k vydání věci dle § 78 odst. 1 trestního řádu, nelze vynucovat na osobě podezřelé součinnost při opatřování důkazů proti ní samé, a tedy nutit ji k sebeobviňování v trestním řízení.*¹⁸⁷

¹⁸⁵ Srov. například ustanovení § 248a trestního zákoníku. Dále příspěvek s názvem *Devátá novela českého soutěžního zákona – Leniency program*. Competition Flash, č. 11/2012, s. 2. Případně informace z webu Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Dostupné z: <https://www.uohs.cz/cs/hospodarska-soutez/zakazane-dohody-a-zneuziti-dominance/leniency-program.html>.

¹⁸⁶ Šámal, P., Dědič, J., Grívna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 62.

¹⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. června 2007, sp. zn. II. ÚS 79/07, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 45/2007.

Zákonodárce zde přistoupil k formulaci „nikoho“, čímž měl bezpochyby na mysli jak osoby fyzické, tak právnické. Můžeme se tedy rozumně domnívat, že tímto postupem reflektoval zejména názor převážné většiny odborné veřejnosti, že uplatnění zásady *nemo tenetur* přísluší i právnické osobě v trestním řízení proti ní vedeném. Možnost aplikace citovaného ustanovení § 78 trestního řádu pak potvrzuje i komentářová literatura.¹⁸⁸

K této konkrétní otázce, tedy zda právo nebýt nucen přispívat k vlastnímu obvinění svým aktivním jednáním přísluší i právnické osobě, se zabýval Čep, a to společně s odkazem na závěry Vidrny. Oba autoři mají s odkazem na zákaz sebeobviňování za to, že je nepřípustné, aby orgány činné v trestním řízení mohly prostřednictvím právnické osoby získávat požadované informace na základě ustanovení § 8 trestního řádu. Vedle tohoto závěru pak lze kontrovat, že *v případě, kdy by nevyhovění dožádání orgánu činného v trestním řízení nebylo stíženo žádnou sankcí, bylo by možné uvažovat o použitelnosti takto získaných důkazů pro potřeby trestního řízení.*¹⁸⁹ Ve shodě s autory citovaných příspěvků lze souhlasit se závěrem, že *takto nastíněný postup orgánů činných v trestním řízení by představoval nepřípustné obcházení zákona, neboť by zde scházelo poučení právnické osoby odpovídající poučení obviněného či svědka.*¹⁹⁰

Na základě výše uvedeného lze tedy učinit dílčí závěr, že právnické osobě bude podle aktuálně platné a účinné tuzemské právní úpravy příslušet uplatnění principu *nemo tenetur* v situacích, ve kterých by mohla svým aktivním jednáním přispět ke svému obvinění. Nynější zákonodárcem nastavená pravidla trestního řízení tak právnické osobě, jež figuruje v postavení obviněné či jí toto postavení reálně hrozí, podle našeho názoru poskytují takové dobrodiní, které typicky v angloamerickém právním systému nemá své uplatnění.¹⁹¹ Avšak nelze opomenout skutečnost, že „právo mlčet“ není absolutní a *nemělo by bránit tomu, aby mlčení obviněného v situacích, které jasně volají po vysvětlení z jeho strany, bylo vzato do úvahy při hodnocení přesvědčivosti důkazů,* jak předjímá i ESLP ve vztahu k fyzickým osobám.¹⁹²

¹⁸⁸ Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Řiha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* op. cit. 61, s. 56.

¹⁸⁹ Čep, D. *Nad možnostmi uplatnění principu nemo tenetur v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob.* Právní rozhledy, č. 2/2017, s. 48.

¹⁹⁰ Tamtéž a Vidrna, J. *Některé procesní aspekty zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.* In: Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013, s. 246.

¹⁹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 12. června 1944 ve věci *UNITED STATES v. WHITE*, č. 366. Dále například ustanovení článku 187 odst. 1 dokumentu australské legislativy s názvem *Evidence Act* z roku 1995. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.au/Details/C2016C00605>.

¹⁹² Např. rozhodnutí ESLP ve věci *Condrón proti Spojenému království* ze dne 2. srpna 2000, stížnost č. 35718/97

V této souvislosti si ovšem dovolíme upozornit i na možnou situaci v praxi, kdy bude právnická osoba ve smyslu výše citovaných ustanovení trestního řádu vyzvána orgány činnými v trestním řízení k vydání dokumentů, jejíž poskytnutím by mohlo jejímu statutárnímu orgánu či jiné ovládající osobě přispět k obvinění těchto osob.¹⁹³ Vzhledem k výše uvedenému usnesení Vrchního soudu v Praze,¹⁹⁴ jež do jisté míry odmítlo vzájemný vztah fyzické a právnické osoby jako osob blízkých, a znění ustanovení § 78 odst. 3 trestního řádu, se tak nastalá situace pro uvedené osoby zdá být bezvýchodnou, neboť na první pohled budou muset takové výzvě vyhovět. V opačném případě, tedy nevyhovění výzvě, pak vyzvanému subjektu hrozí ve smyslu ustanovení § 66 odst. 1 trestního řádu uložení pokuty až do výše 50 000 Kč,¹⁹⁵ dokonce za určitých okolností i trestní odpovědnost za trestný čin nadřezování podle ustanovení § 366 trestního zákoníku.¹⁹⁶ Při takovém stavu tedy bude vhodné přihlídnout k nastalé situaci *ad hoc*. Jednou cestou k odmítnutí vyhovění této výzvy může být důvod hrozby vlastního trestního stíhání, tou druhou pak poukaz na povinnost mlčenlivosti (srov. ustanovení § 78 odst. 2 a § 8 odst. 4 trestního řádu).

2.3.3. Podání trestního oznámení právnickou osobu

Jak upozorňuje odborná literatura, v praxi je prakticky možné představit si situaci, že právnická osoba v rámci své každodenní činnosti odhalí jednání fyzické osoby, typicky svého zaměstnance, které jí způsobilo škodu. Ve snaze dosáhnout nápravy a potrestání pachatele tak podá v souladu s ustanovením § 158 odst. 1 a odst. 2 trestního řádu oznámení o skutečnostech, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, které se však může obrátit v její neprospěch. V takovém případě u této právnické osoby v prvotní roli oznamovatele trestného činu a s vidinou postavení poškozeného v trestním řízení může dojít k situaci, kdy

¹⁹³ Pozn.: V praxi však může docházet i k případům opačným, kdy vydání některých dokumentů fyzickou osobou spojené s právnickou osobou může přispět k obvinění této právnické osoby.

¹⁹⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. února 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.

¹⁹⁵ Pozn.: V případě osoby, která za právnickou osobu činí úkony to může být až 500 000 Kč (ustanovení § 36 odst. 2 ZTOPO). K tomu dále viz usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. října 1994, sp. zn. 8 To 254/94, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 2/1997 a v periodiku Soudní rozhledy, č. 2/1995, s. 36: „Pořádkovou pokutu podle § 66 odst. 1 tr. ř. lze za splnění zákonných podmínek uložit i právnické osobě.“

¹⁹⁶ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5/2009 a periodicích Trestněprávní revue, č. 6/2008, s. 187, a v periodiku Bulletin advokacie, č. 3/2009, s. 34: „Pod pojem „umožnit mu, aby unikl trestnímu stíhání“, k němuž se vztahuje úmysl pachatele trestného činu nadřezování podle § 366 odst. 1 tr. zák., lze podřadit nejen takové jednání, v jehož důsledku se pachatel jiného trestného činu zcela (definitivně) vyhne trestnímu stíhání, ale i dosažení stavu, kdy tento pachatel získá nadřezováním výhodu spočívající v podstatném oddálení zahájení jeho trestního stíhání.“

orgán činný v trestním řízení na základě dosavadně zjištěného stavu dovedí mj. i přičitatelnost trestného činu oznamující právnické osobě.¹⁹⁷

V odborné praxi k takové situaci může dojít i v případě osob fyzických, tedy v situacích, kdy se nakonec vede trestní řízení proti původnímu oznamovateli. K tomu však bude zpravidla docházet za jiných podmínek, typicky při změnách skutkového stavu. Právnická osoba coby oznamovatel trestného činu však může být trestně odpovědná za ten samý skutek, který sama policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci oznámila. Z tohoto důvodu tak bude u právnických osob docházet pravděpodobně i k pragmatickým úvahám, zda trestní oznámení podávat, či nikoliv.¹⁹⁸ Převážná většina těchto analogických případů by tak mohla přinášet zvýšení tzv. latentní kriminality, neboť právnické osoby, resp. její vlivné osoby, nebudou chtít podstupovat riziko potenciálního potrestání.

Pokud však právnická osoba, jež se dozví o tom, že byl spáchán trestný čin, neoznámí tento trestný čin, pak se nabízí otázka, zdali nebude postihována ze spáchání přečinu neoznámení trestného činu podle ustanovení § 368 odst. 1 trestního zákoníku. Za tento trestný čin může být po již uvedené novele ZTOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb. trestně odpovědná i právnická osoba, a to v souladu s aktuálním zněním ustanovení § 7 ZTOPO. V uvedené situaci tedy nezbyvá než odkázat na ustanovení § 368 odst. 2 trestního zákoníku, jež upravuje okolnosti vylučující protiprávnost, a to v podobě *nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání, které hrozí tomu, kdo je povinen oznámení učinit, nebo osobě mu blízké*.¹⁹⁹ Tato skutečnost tedy v daném případě vylučuje trestní odpovědnost právnické osoby za přečin neoznámení trestného činu podle ustanovení § 368 odst. 1 trestního zákoníku.

Za trestný čin neoznámení trestného činu zároveň, typicky ve smyslu ustanovení § 368 odst. 3 trestního zákoníku, nebudou odpovědné právnické osoby, které toto ustanovení explicitně uvádí, a to registrované církve a náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo v souvislosti s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství. Citované ustanovení trestního zákoníku pak hovoří o advokátovi a jeho zaměstnancích coby osobách nemajících oznamovací povinnost, z čehož lze teleologickým výkladem dovodit i advokátní kanceláře coby právnické osoby.

¹⁹⁷ Vidrna, J., Dolanský, P. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 138.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3367.

Na základě uvedeného tak pochopitelně bude pro právnické osoby výhodnější trestné činy spáchané jejími podřízenými neoznamovat, a postupovat tak v souladu s principem *nemo tenetur se ipsum accusare*. Určité vodítko v takové situaci, tedy ke snížení latentní kriminality, lze nalézt například v nové metodice Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2020. Ta připouští situaci, kdy se právnická osoba může z trestního řízení vyvázat, a to za předpokladu vydání *opatření nezpůsobilých naplnit potenciál ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO*, resp. opatření následujících typicky po jejím obvinění za účelem zamezení páchaní dalších trestných činů, kdy je v takových případech hovořeno o použití některého z odklonů v trestním řízení, konkrétně pak o ustanoveních § 172 odst. 2 písm. c), § 307 a § 309 trestního řádu.²⁰⁰ Takové sdělení ze stran státního zastupitelství tedy důvodně mohou někteří čtenáři této metodiky vnímat jakožto motivaci právnické osoby ve výše uvedené situaci spáchané trestné činy oznamovat.

S ohledem na předchozí oddíl této práce zabývající se osobou blízkou je v této souvislosti namísto rovněž upozornit na skutečnost, že i přestože právnická osoba nebude trestně odpovědná za přečin neoznámení trestného činu podle ustanovení § 368 odst. 1 trestního zákoníku, může být v nastalé situaci za uvedený přečin trestně odpovědná fyzická osoba, jež vytváří vůli právnické osoby. Tím bude typicky statutární orgán, na což upozorňuje i Šelleng.²⁰¹

Jak již bylo v této práci uvedeno, jestliže v odvětví trestního práva nebude právnické osobě přiznána povaha osoby blízké, pak v nastalé situaci nebude zpravidla možné uplatnit ustanovení § 368 odst. 2 trestního zákoníku ke zbavení trestní odpovědnosti statutárního orgánu právnické osoby, které hrozí trestní stíhání. Bude tomu tak navzdory skutečnosti, že tuto hrozbu trestního stíhání právnické osoby může fyzická osoba vykonávající činnost statutárního orgánu pocítovat jako újmu vlastní, a to kupříkladu s ohledem na příjem z této činnosti plynoucí.

Ačkoli je tato problematika spíše z oblasti trestního práva hmotného, bude mít nedožrnný dopad na otázky trestního řízení, a to především na princip *nemo tenetur se ipsum accusare*, v rozporu s nímž se uvedený přístup směřující k trestní odpovědnosti statutárního orgánu právnické osoby jeví. Tímto se tak nabízí úvaha *de lege ferenda* nad začleněním statutárního orgánu právnické osoby jakožto specifického případu okolnosti vylučující protiprávnost do ustanovení § 368 odst. 3 trestního zákoníku, například ve znění „*Oznamovací povinnost podle odstavce 1 nemá statutární orgán právnické osoby, pokud by tuto právnickou osobu uvedl v nebezpečí trestního stíhání.*“

²⁰⁰ Nová metodika NSZ, s. 16.

²⁰¹ Šelleng, D. *Problematika trestní odpovědnosti právnických osob*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc., s. 60.

Druhou variantou řešení by v této na první pohled bezvýchodné situaci pro právnickou osobu nebo její řídicí či kontrolní orgán mohlo být zavedení speciálního ustanovení upravujícího snížení trestu či upuštění od potrestání právnické osoby do ZTOPO. Takové ustanovení by představovalo obdobu ustanovení § 58 trestního zákoníku, jenž se z povahy věci použije pouze u osob fyzických, nýbrž i *lex specialis* ve vztahu k ustanovení § 46 trestního zákoníku, a mohlo by tudíž být přímo využitelné k výše nastíněným případům.

Jistou inspiraci pro konečné znění tohoto ustanovení můžeme nalézat v zahraničí, například ve Slovinsku. Podle článku 11 tamějšího zákona o odpovědnosti právnických osob za trestné činy pokud řídicí nebo kontrolní orgán dobrovolně oznámí pachatele po spáchání trestného činu, pro který je dán základ její trestní odpovědnosti podle vybraných trestných činů, pak může být tato právnická osoba potrestána shovívavěji.²⁰² Odborná praxe Spojených států amerických pak například počítá se zmírněním výměry trestu pokuty právnické osobě na základě *existence účinného dodržování předpisů a etického programu a vlastního hlášení, spolupráce nebo přijetí odpovědnosti*.²⁰³ Konečně pak můžeme zmínit i právní úpravu Španělského království, konkrétně tamní trestní zákoník, jenž ve svém článku 31 odst. 1 upravuje polehčující okolnosti týkající se pouze trestní odpovědnosti právnických osob mezi nimiž je i *dobrovolné oznámení trestního jednání orgánům veřejné moci*.²⁰⁴

²⁰² Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08 in 57/12. 11. člen (Splošni razlogi za milejše kaznovanje ali odpustitev kazni). Dostupné z: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1259>.

²⁰³ *Guidelines manual*, 2012, s. 509, [cit. 11. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.ussc.gov/guidelines>.

²⁰⁴ Zákon Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal [cit. 11. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1995/11/23/10/con>.

3. Zásada legality

Zásada legality je primárně upravena v ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu, a to tak, že státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Ze samotného znění citovaného ustanovení tedy plyne, že zásada legality do jisté míry navazuje na již zmíněnou zásadu řádného zákonného procesu,²⁰⁵ jak k tomu ostatně uvádí i učebnicová literatura, podle které *povinnost stíhat trestné činy a postupovat z úřední povinnosti musí být v souladu se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů*.²⁰⁶ Uvedené se tak přelomovým způsobem nikterak neliší od pojmání předmětného principu dřívějšími autory.²⁰⁷

Předmětný princip má své místo v tuzemském právním řádu za účelem jakési držby monopolu stíhat všechny trestné činy, čímž je omezeno či dokonce zbaveno *právo vzít spravedlnost do svých rukou*,²⁰⁸ jak jej srovnatelně zná soukromoprávní odvětví.²⁰⁹ Stát tento svůj monopol svěřil orgánu veřejné žaloby, tedy státnímu zastupitelství, což je deklarováno nejen v rámci ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu, ale i ustanovením § 4 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, dokonce pak článkem 80 Ústavy. Ústřední roli při spojení trestního řízení se zásadou legality lze na základě těchto skutečností přiřknout státnímu zástupci, jenž by měl reprezentovat objektivitu a nestrannost.²¹⁰ Tato role se však může v průběhu trestního řízení pomyslně měnit, neboť s ohledem na kontradiktornost řízení je státní zástupce jednou z procesně rovnocenných stran v řízení před soudem, z čehož lze vyvozovat i jeho zájem na výsledku řízení.

Formulace ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu pak zmiňuje i výjimky z této zásady, které připadají v úvahu na základě zákona, přímo použitelného předpisu Evropské unie či mezinárodní smlouvy. Pro účely této práce se však zaměříme především na ty výjimky,

²⁰⁵ Pozn.: Pojem „zásada řádného zákonného procesu“ využívá i vybraná odborná literatura. Srov. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. op. cit. 9, s. 89.

²⁰⁶ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 137.

²⁰⁷ Storch, F. *Řízení trestní rakouské*. Díl 1. Praha: Tiskem a nákladem J. Otty, 1887, s. 266–267.

²⁰⁸ Srov. například Grívna, T. *Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky)*. Trestněprávní revue, č. 12/2005, s. 317 a násl.

²⁰⁹ Viz ustanovení § 14 občanského zákoníku.

²¹⁰ K tomu srov. odlišné stanovisko J. Musila k nálezu Ústavního soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 123/2011: „*Koncepce trestního řízení v České republice kombinuje principy legality, princip obžalovací, vyhledávací, ofiiality a materiální pravdy tak, že zajišťuje rovnováhu veřejného zájmu a ochranu základních práv a svobod, a tudíž i objektivitu a nestrannost státního zástupce v trestním řízení.*“

kteře zákon stanoví pro trestní řízení vedené proti právnické osobě. Můžeme tak rozlišovat jednak případy, kdy státní zástupce nesmí stíhat právnickou osobu, jmenovitě:

- zúžení jurisdikce státu vzhledem k některým mezinárodním smlouvám podle ustanovení § 5 odst. 2 ZTOPO,
- vynětí z pravomoci orgánů činných v trestním řízení podle ustanovení § 10 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 6 ZTOPO,
- některé důvody nepřipustnosti trestního stíhání podle ustanovení § 11 a § 11a trestního řádu,
- naplnění některých důvodů podle ustanovení § 159a odst. 1 či odst. 2 trestního řádu,
- naplnění některých důvodů podle ustanovení § 172 odst. 1 trestního řádu,

a jednak případy, kdy státní zástupce nemusí, ale může stíhat právnickou osobu, kterými jsou:

- neúčelnost trestního stíhání za podmínek ustanovení § 159a odst. 3 trestního řádu,
- podmínka upravená ustanovením § 159a odst. 4 trestního řádu, dle něhož z výsledků prověřování vyplývá, že nastaly okolnosti uvedené v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu
- důvody uvedené v ustanovení § 172 odst. 2 trestního řádu,
- odložení věci při schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení či podmíněné odložení podání návrhu na potrestání podle ustanovení § 179c odst. 2 písm. g) či h) trestního řádu,
- podmíněné zastavení trestního stíhání podle ustanovení § 307 a § 308 trestního řádu,
- narovnání podle ustanovení § 309 a § 311 trestního řádu.

Jak plyne i z výše uvedeného, zásada legality, jakož i její případné výjimky z ní, bude mít své místo v trestním řízení vedeném proti osobě právnické. Nebude tomu však v totožném rozsahu jako v případech trestního stíhání fyzických osob, a proto si dovolíme některé odlišnosti plynoucí zejména z povahy právnické osoby uvést i v rámci této práce.

3.1. Právnická osoba jako prázdna schránka

V praxi se v souvislosti se zásadou legality mohou vyskytovat případy hraničící s rozporem se zásadou rychlého procesu. Zmíníme rozsudek Okresního soudu v Benešově ze dne 10. února 2014, č. j. 1 T 158/2013-806, v rámci jehož odůvodnění trestu bylo uvedeno, že *pokud jde o společnost LAX PRAG s.r.o., zde dospěl soud k závěru, že jediným trestem, který je možné této právnické osobě uložit, je její zrušení. Z provedeného dokazování vyplývá, že obžalovaná právnická osoba vykonávala pouze činnost spojenou s trestnou činností, od roku 2012 prakticky*

žádnou činnost nevykonává, nemá žádný majetek. Za dané situace tedy podle názoru soudu žádný jiný trest stanovený v § 15 z. č. 418/2011 Sb. nepřichází v úvahu a je na místě, aby takováto společnost, která nerespektuje své základní povinnosti, nadále nevykonávala činnost. Soud tak dospěl v daném případě k závěru, že obviněná právnická osoba je vlastně prázdnou schránkou a že by tedy nebylo účelné ukládat jí jiný trest, se kterým ZTOPO kalkuluje, než její zrušení. Uvedený případ však není ojedinělý, neboť s takovými označeními obviněných právnických osob se v rámci rozhodovací praxe obecných soudů lze setkat i ve větším měřítku.²¹¹ Jak k tomu uvádí Koudelka, předmětné je důsledkem zakládání těchto právnických osob, které ve smyslu ustanovení § 8 ZTOPO páchají trestnou činnost, přičemž jejich zakladatele, či snad bílí koně, před trestním stíháním unikají.²¹²

Označování vybraných právnických osob za prázdné schránky se v praxi týká především těch právnických osob, které typicky

- nevykonávají dlouhodobě žádnou činnost,
- nemají zvolené orgány,
- nemají žádný majetek,
- nedisponují zaměstnanci.

Takové vlastnosti právnické osoby pak pochopitelně vytvářejí pro trestní řízení jistou překážku, jež je způsobilá narušovat zásadu hospodárnosti řízení a rychlosti procesu.

Na tento problém již před účinností ZTOPO upozorňoval i Kuchta, podle něhož *se jeví jako účelné zvažovat, zda v takovém případě trestní řízení proti právnické osobě vůbec zahájit, nebo spíše jen informovat orgán vedoucí tuto zákonnou evidenci, aby přikročil k provedení právních kroků ve své kompetenci (např. zrušení a následná likvidace na základě rozhodnutí rejstříkového soudu).*²¹³

Případná východiska k této nastalé situaci lze spatřovat v netrestních právních předpisech, konkrétně v občanském zákoníku (ustanovení § 172 tohoto zákona), zákonu o obchodních korporacích (ustanovení § 93 tohoto zákona) a zákonu o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (ustanovení § 77 tohoto zákona). Opatření, jež je možné na základě těchto

²¹¹ Viz například rozsudek Okresního soudu v Příbrami ze dne 2. března 2016, č. j. 1 T 140/2015-910, rozsudek Okresního soudu v Benešově ze dne 6. dubna 2016, č. j. 1 T 139/2015-474, či rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 18. prosince 2019, sp. zn. 2 T 128/2019.

²¹² Koudelka, L. *Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost.* Soukromé právo, č. 1/2019, s. 12 a násl.

²¹³ Kuchta, J. *Trestní řízení proti právnickým osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního.* In: Dny práva – 2008 – Days of Law, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1763.

zákonů a v nich upravených ustanovení uplatňovat, však shledává Danková jako nedostatečně efektivní. Činí tak zejména v důsledku příliš úzce vymezených návrhových oprávnění státního zastupitelství k jejich zrušení v rámci mimotrestních právních předpisů, tím tedy *zůstává postih těchto právnických osob, a to v rozporu s účelem trestního řízení, nadále v kompetenci orgánů činných v trestním řízení.*²¹⁴

Zdálo by se tedy, že aktuální trestněprávní úprava problému tzv. prázdných schránek dostatečně nereflektuje, kdy trestní řízení vedené proti takovýmto právnickým osobám dostává až do rovin rozporu především se zásadou hospodárnosti řízení, zejména pak v případech, kdy je v předmětném řízení v postavení obviněné osoby i osoba fyzická. Na základě výše uvedeného se ovšem podle mého názoru nabízejí dvě různé varianty řešení tohoto problému, a to jednak v rovině *de lege lata*, jednak v rovině *de lege ferenda*.

3.1.1. Vyloučení ze společného řízení

Primárně máme za to, že první z těchto řešení, a to na úrovni platného práva, spočívá v posuzování aplikace ustanovení upravujících právě společné řízení. Podle ustanovení § 31 odst. 1 ZTOPO se proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě koná společné řízení, jestliže jejich trestné činy spolu souvisejí, pokud tomu nebrání důležité důvody. Společné řízení koná krajský soud, je-li příslušný konat řízení alespoň o jednom z trestných činů. Jsou-li pachatelé nejtěžšího trestného činu nebo nejtěžších trestných činů obviněná právnická osoba i fyzická osoba, koná společné řízení soud, který je příslušný konat řízení proti obviněné fyzické osobě. Zákonodárce v tomto citovaném ustanovení použil „důležité důvody“ jako překážku ke společnému řízení obviněné právnické a fyzické osoby.

Odborná literatura za takový důležitý důvod označila procesní situaci, ve které *je vedeno trestní řízení o několika útocích pokračujícího trestného činu, které se považují podle § 12 odst. 12 tr. řádu za samostatné skutky, a ohledně některého z takových útoků má být vedeno rozsáhlé dokazování, které by společné řízení neúměrně protáhlo.*²¹⁵ Podle jiných odborných textů tímto důležitým důvodem, který tvoří překážku konat takové společné řízení, *může být i to, že pro nedosažitelnost obviněné fyzické osoby, ať již z důvodu jejího neznámého pobytu nebo pro zdlouhavost extradičního řízení, by se trestní řízení neúměrně protahovalo, což by bylo v rozporu se zásadou rychlosti a právem obviněné právnické osoby na projednání věci*

²¹⁴ Danková, K. *Trestní odpovědnost právnických osob ve světle zásad legality*. op. cit. 95, s. 143-144.

²¹⁵ Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. op. cit. 62, s. 192.

v přiměřené lhůtě.²¹⁶ S přihlédnutím k těmto demonstrujícím příkladům lze povahu obviněné právnické osoby jako tzv. prázdné schránky označit za důležitý důvod pro nekonání společného řízení ve smyslu ustanovení § 31 odst. 1 ZTOPO, byť vzhledem ke skutečnosti, že trestní stíhání právnické osoby nemůže být zahájeno v jiné situaci, než že se konkrétního protiprávního jednání dopustí některá z fyzických osob, která je uvedena v § 8 ZTOPO, je důvod společného řízení vedeného proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě založený na procesní ekonomii o to zřetelnější.²¹⁷

Vzhledem k tomu, že ZTOPO ve svém znění neobsahuje úpravu vyloučení věci, je v souladu s ustanovením § 1 odst. 2 ZTOPO namístež odkázat na ustanovení § 23 odst. 1 trestního řádu. Podle tohoto ustanovení trestního řádu k urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů lze řízení o některém z trestných činů nebo proti některému z obviněných vyloučit ze společného řízení. Jak plyne z uvedeného znění a z jeho zařazení v zákoně, o aplikaci tohoto ustanovení rozhoduje oprávněný orgán činný v trestním řízení podle vlastního uvážení, což potvrzuje i komentářová literatura.²¹⁸ Pokud tedy příslušný orgán činný v trestním řízení shledá, že obviněná právnická osoba coby prázdná schránka ve společném řízení s obviněnou fyzickou osobou zpomaluje toto řízení, pak je oprávněn využít ustanovení § 23 odst. 1 trestního řádu, a *contrario* ustanovení § 31 odst. 1 ZTOPO.

3.1.2. Účelnost trestního stíhání

Kromě vyloučení věci ze společného řízení trestní řád nabízí ještě jednu variantu k vyřešení problému prázdných schránek, a to možnost využití diskreční pravomoci státního zástupce s přihlédnutím k účelnosti trestního stíhání podle ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu. Podle tohoto ustanovení může státní zástupce trestní stíhání zastavit, jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo. Předmětné ustanovení trestního řádu by však pokrývalo pouze procesní situace, ve kterých daná právnická

²¹⁶ Šámal, P., Dědič, J., Grivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* op. cit. 61, s. 578.

²¹⁷ Malý, J. *Společné trestní řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě a nutná obhajoba právnické osoby.* Trestněprávní revue, č. 2/2020, s. 98.

²¹⁸ Draštík, A., Fenyk, J. a kol. *Trestní řád. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2017. 2552 s. In: *Nové ASPI* [online právní informační systém] Wolters Kluwer [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/61/1/2>.

osoba již bude v postavení obviněné. Před zahájením trestního stíhání by bylo za obdobných okolností využíváno aplikace ustanovení § 159a odst. 4 ve spojení s ustanovením § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu.

Ve vztahu k obviněné právnické osobě byla účelnost trestního řízení řešena v rámci usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 5. října 2018, č. j. 1 T 90/2018-266. V řízení u tohoto soudu byla obžalována i jednatelka a jediná společnice obžalované právnické osoby, jež se k předmětné trestné činnosti v plném rozsahu doznala, vyjádřila lítost a přičinila se při nápravě škodlivého následku. Uvedený soud pak v tomto svém usnesení uzavřel, že *je přesvědčen o tom, že zákonodárce při přijímání zákona č. 418/2011 Sb. TO PO směřoval jeho dopad na zcela jiné případy, než ten, o který jde v předmětné věci, tedy zejména vůči velkým právnickým osobám, které se zaměřují svojí činností především na samotné páchaní předmětné trestné činnosti a eventuelní postih podle tohoto zákona by pro ně mohl mít výrazný dopad na jejich podnikatelskou činnost, případně na ty situace, kdy nebude moci být zjištěno, která z fyzických osob např. v případě kolektivního statutárního orgánu právnické osoby se na tom kterém jejím konkrétním jednání podílela, což je zřejmé i ze škály možných trestů a ochranných opatření uvedených v § 15 TOPO, kdy ani jeden ze zde uvedených trestů či ochranných opatření by nebyl přiléhavým na předmětnou věc, a tak, a to i konečně s ohledem na již pravomocné odsouzení obžalované Lxxxx Hxxx jako fyzické osoby, je možno konstatovat, že účelu trestního řízení ve vztahu k obžalované obchodní společnosti Lxxxx Hxxx s.r.o. bylo dosaženo již samotným trestním řízením, a proto je možné ve vztahu k ní učinit to rozhodnutí, které je uvedeno ve výroku tohoto usnesení a její trestní stíhání v předmětné věci zastavit.*

Soud ve výše uvedené věci využil dikce ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu, tedy, že přihlédl k chování obviněných (fyzické osoby i právnické osoby) po spáchání činu, zejména ke snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu. Ve znění předmětného ustanovení trestního řádu však přímo nelze nalézt možné řešení problematiky prázdných schránek, a nabízí se tedy úvahy nad jeho rozšířením. V rámci úvah *de lege ferenda* by mohlo být uvedené ustanovení ohniskem při komparaci s právní úpravou cizích zemí.

Pro srovnání zde můžeme uvést zahraniční právní úpravu. Kupříkladu podle článku 28 již zmíněného slovinského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob za trestné činy platí, že státní zástupce může rozhodnout, že nebude požadovat zahájení trestního řízení proti právnické osobě, pokud okolnosti případu naznačují, že by to nebylo účelné, protože účast právnické osoby na spáchání trestného činu byla zanedbatelná nebo protože právnická osoba nemá dostatečný majetek k zajištění minima na pokrytí nákladů řízení, buď proto, že proti ní bylo zahájeno konkurzní řízení, nebo proto, že pachatel je jediným vlastníkem právnické osoby,

proti níž by mělo být zahájeno řízení.²¹⁹ Podobnou právní úpravu zvolilo například i Chorvatsko a Dánsko.²²⁰ V těchto zahraničních právních úpravách je tak zohledněn majetek právnické osoby, což v tuzemské právní úpravě chybí.

Touto zmínkou cílíme na případnou novelizaci trestních zákonů, a to v tom smyslu, že buď by měla být zákonodárcem více zohledněna účelnost či neúčelnost trestního stíhání vybraných právnických osob v rámci ustanovení § 172 odst. 2 trestního řádu, nebo by měly být nastaveny speciální podmínky pro zastavení trestního stíhání se zohledněním charakteru tzv. prázdných schránek do znění ZTOPO.²²¹ K tomuto lze ovšem připojit slova Ústavního soudu, tedy že *k diskrečním pravomocem státního zástupce při výkonu dozoru v trestním řízení tak Ústavní soud uvádí, že tyto neumožňují rozhodování svévolné, neodůvodněné, a tedy nepřezkoumatelné. Naopak každé rozhodnutí založené na úvaze státního zástupce musí respektovat zásadu rovnosti před zákonem, ze které též vyplývá požadavek postupovat obdobně v obdobných situacích a neodchylovat se od předvídatelných postupů – zejména pokud jde o zásah do soukromé sféry jedince – bez uvedení důvodů pro takové rozhodnutí.*²²² Stejně tak by zde měl být brán zřetel na zásadu rovnosti mezi fyzickými a právnickými osobami před zákonem. Ke zvážení by se ovšem nabízelo i stanovení obligatornosti takového postupu, čímž by se odlišovaly obecné důvody neúčelnosti trestního řízení, u nichž se uplatní fakultativní postup, od taxativně stanovených důvodů, pro které by bylo neúčelné stíhat vybrané osoby. Toto lze podpořit slovy Malého, že by to měl být stát, který má zájem na tom, aby byl uznán vinným a potrestán skutečný pachatel a nikoliv tzv. prázdná schránka, jež je v některých případech založena pouze k páchání trestné činnosti.²²³

²¹⁹ Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08 in 57/12. 28. člen (Splošni razlogi za milejše kaznovanje ali odpustitev kazni). Dostupné z: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1259>.

²²⁰ Sťahulová, S., Matúška, T. *Niektoré procesnoprávne aspekty právnej úpravy trestnej zodpovednosti právnických osob*. In: Turayová, Y., Čentěš, J. *Trestná politika štátu a zodpovednosť právnických osob. Sekcia trestného práva* [online] [cit. 17. 3. 2021] s. 1037. Dostupné z: <http://lawconference.sk/bpf/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Criminal%20Law.pdf>.

²²¹ Pozn.: Podobně je tomu tak v rámci ustanovení § 70 odst. 1 ZSVM, dle něhož může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého odstoupit od trestního stíhání mladistvého.

²²² Nález Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. I.ÚS 3502/13, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 63/2014.

²²³ Malý, J. *Jednání za právnickou osobu v průběhu trestního řízení*. In: Fryšták, M., Brucknerová, E. (eds.). *Nové jevy v ekonomické kriminalitě: sborník příspěvků z mezinárodní konference*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 185.

3.1.3. Jednání na úkor právnické osoby

Vyčnávajícím aspektem kriminality tzv. prázdných schránek je skutečnost, že je fyzickými osobami využívána k páčání trestné činnosti, resp. na úkor těchto právnických osob. Předmětná právnická osoba pak při takových jednáních působí jako tzv. bílý kůň, avšak logicky vzato nevykonává roli *dobrovolné loutky*, při jejichž činnosti dojde k poruchovému trestnému činu.²²⁴ V takových případech je na místě odkázat na dnes již relativně bohatou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, která je zmíněna v odborné literatuře.²²⁵

Prvně zde můžeme uvést názor, že právnické osobě nelze přičítat trestný čin ve smyslu ustanovení § 8 odst. 2 ZTOPO v případech, kdy jednatel fyzická osoba spáchala protiprávní čin fakticky v rámci činnosti právnické osoby, avšak na úkor této právnické osoby. V takové situaci sice platí, že *právnická osoba obecně odpovídá za volbu fyzických osob oprávněných za ni jednat, avšak byla-li právnická osoba zneužita ke spáchání trestného činu fyzickou osobou jednatel za ni, zpravidla není možno dovést spáchání trestného činu i touto právnickou osobou.*²²⁶

Tato myšlenka byla Nejvyšším soudem dále rozvedena se závěrem odkazujícím na odbornou literaturu,²²⁷ že *v takovém případě dozajista není smyslem zákona, aby byla vůči právnické osobě uplatňována trestní odpovědnost. Při posuzování excesů jednatelů osob je třeba uplatnit zásadu, že pokud byl čin v zásadě spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor, nelze dovést trestní odpovědnost takto poškozené právnické osoby a bude uplatněna pouze trestní odpovědnost osoby jednatel.*²²⁸

Máme tedy za to, že na základě těchto vyčnávajících rozhodnutí Nejvyššího soudu je pro orgány činné v přípravném řízení zákonodárcem nabízeno ustanovení § 159a odst. 5 ve spojení s ustanovením § 160 odst. 1 trestního řádu. Tomu tak bude především v situacích, kdy ještě ve fázi prověřování, typicky v rámci posuzování předběžných otázek ve smyslu ustanovení § 9

²²⁴ *A contrario* usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. května 2015, sp. zn. 5 To 159/2015. Dále srov. Vávra, L. *Trestní odpovědnost tzv. "bílého koně"*, [online], 2015 [cit. 10. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/judikatura/trestni-pravo/trestni-odpovednost-bileho-kone>.

²²⁵ Smejkal, L., Syrový, T. *Vybraná judikatura z oblasti trestní odpovědnosti právnických osob*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 9-10.

²²⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016, publikovaní ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 29/2017. Podobně pak v rámci usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2017, sp. zn. 3 Tdo 38/2017.

²²⁷ Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 190-191; shodně Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 34-35.

²²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2017, sp. zn. 6 Tdo 928/2017. Podobně pak rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. 4 Tz 43/2018.

odst. 1 trestního řádu, příslušný orgán činný v trestním řízení zjistí, že byl spáchán trestný čin, přičemž je dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá fyzická osoba jednající za právnickou osobu na její úkor. Po aplikaci těchto ustanovení trestního řádu by nicméně mělo být postupováno v souladu s civilněprávními ustanoveními upravujícími záležitosti veřejného rejstříku právnických osob.

I proto je zde namístě uvést podle mého názoru zajímavý a možná přiléhavý přístup Městského státního zastupitelství v Praze v takovýchto věcech, které *považuje za správný názor, že v řadě případů (včetně karuselových podvodů) je právnická osoba pouze nástrojem, bez něhož nelze trestný čin spáchat, sama nemá z trestné činnosti ani žádný prospěch, proto trestný čin není páchan v jejím zájmu (prospěch je čerpán pachateli z řady fyzických osob). V případě zjištění trestní odpovědnosti typické prázdné schránky je zpravidla poznatek o této skutečnosti vytěžen a předán netrestnímu oddělení MSZ v Praze ke zvážení podání podnětu Městskému soudu v Praze k postupu podle § 172 odst. 1 občanského zákoníku. Taková právnická osoba zpravidla trestně stíhána není.*²²⁹

Uplatněním výše uvedeného postupu by však příslušný orgán činný v trestním řízení měl jednat s přihlédnutím k zásadě rovnosti, především pak s citem k zásadě práva na obhajobu. Mělo by tak být důkladně a ve smyslu základních zásad trestního řízení prověřeno, zda je podezřelá právnická osoba skutečně tzv. prázdnou schránkou či zda jednající fyzická osoba jednala vskutku na úkor podezřelé právnické osoby. Pokud by totiž příslušný typicky policejní orgán otálel s vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání, pak by mohl omezovat osobu, proti níž je řízení vedeno, v jejích právech, které z povahy věci přísluší pouze obviněnému (srov. § 33 trestního řádu). Na druhou stranu by ovšem měl orgán činný v trestním řízení hlídat vlastní zájem, neboť by měl zohlednit svou potenciálně budoucí činnost. Podle ustanovení § 32 trestního řádu lze toho, kdo je podezřelý ze spáchání trestného činu, považovat za obviněného a použít proti němu prostředků daných tímto zákonem teprve tehdy, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání (srov. ustanovení § 160 trestního řádu).

Výše uvedená řešení, i v předchozích poddílech této práce, se ovšem zdají být polovičaté, neboť je zde stále, byť jen „na papíře“, existující prázdná právnická osoba, proti níž potenciálně může být vedeno trestní řízení. Druhým východiskem v rovině *de lege ferenda*, po němž volá i

²²⁹ Zvláštní zpráva o poznacích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb., ze dne 7. května 2019, sp. zn. 4 NZN 604/2018, s. 15. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zvlastni-zpravy/>.

odborná veřejnost, je tak zavedení možnosti zrušit tzv. prázdnou schránku rovnou.²³⁰ V tomto případě není však namístě přemýšlet o aplikaci trestních předpisů, ale právních předpisů upravujících veřejné rejstříky.²³¹

Předmětné civilněprávní ustanovení však mohou vyvolávat komplikace. Ustanovení § 93 zákona o obchodních korporacích cílí pouze na obchodní korporace, nikoliv na všechny právnické osoby. Ustanovení § 77 zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob pak státnímu zastupitelství neumožňuje zahájit řízení ve věcech veřejného rejstříku, nýbrž pouze vstoupit do zahájeného řízení. I proto je zde možná na místě zaměřit se na úvahy, zda je tato úprava dostačující.

3.2. Zaniklá právnická osoba či právnická osoba v likvidaci

Jak již bylo uvedeno výše, jedním z případů, ve kterých státní zástupce nesmí stíhat právnickou osobu, je existence důvodu uvedeného v ustanovení § 11 trestního řádu. Předně upozorníme na skutečnost, že ve vztahu k právnické osobě jsou z hlediska její povahy některé důvody nepřipustnosti trestního stíhání neaplikovatelné, a tudíž se uplatní pouze ve vztahu k osobě fyzické. Právě v tomto smyslu zde můžeme shledat určitou nerovnost při uplatnění výjimek ze zásady legality mezi osobami fyzickými a právnickými, kterou lze ospravedlnit zejména povahou právnických osob.

Mezi tyto důvody použitelné jen u obviněných fyzických osob lze zařadit i nepřipustnost trestního stíhání proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého [srov. § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu]. Pojem smrti je pak u fyzických osob vykládán již starší rozhodovací soudní praxí *na základě poznatků lékařské vědy jako biologická smrt mozku (cerebrální smrt) - takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.*²³² Z logiky věci je tedy zřejmé, že trestní stíhání vedené proti zemřelé fyzické osobě by nebylo účinné a nemělo by žádný smysl.

Toto by však mohlo, nebo spíše mělo, platit i u zaniklé právnické osoby. Zánik právnické osoby je upraven v ustanoveních § 185 a 186 občanského zákoníku. Podle ustanovení § 185

²³⁰ Vidrna, J.: *Potřeba oportunitý v trestním řízení proti právnickým osobám* [online], 2017 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/potreba-oportunity-v-trestnim-rizeni-proti-pravnickym-osobam-104824.html>.

²³¹ Venegoni, A., Růžička, M. *Trestní odpovědnost právnických osob. Školící manuál pro české orgány činné v trestním řízení*, s. 20. Dostupné z: <http://www.cz10.cz/wp-content/uploads/2015/05/%C5%A0ko1%C3%ADc%C3%AD-manu%C3%A11-pro-O%C4%8CTZ-TOPO.pdf>.

²³² Zpráva Nejvyššího soudu ze dne 31. října 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikovaná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16/1986.

občanského zákoníku právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku. Podle ustanovení § 186 občanského zákoníku pak právnická osoba, která nepodléhá zápisu do veřejného rejstříku, zaniká skončením likvidace. V důsledku postupu podle ustanovení § 185 občanského zákoníku tedy zaniká právní osobnost i svéprávnost této právnické osoby. Jak k tomu uvádí komentářová literatura, *právnická osoba přestává existovat. Tím pádem též zanikají její orgány i členství, resp. účast v ní.*²³³

V kontextu úvah *de lege ferenda* máme tedy za to, že by měl zákonodárce do ustanovení § 11 odst. 1 trestního řádu postavit na roveň zemřelou fyzickou osobu a zaniklou právnickou osobu, neboť je zde dán relativně obdobný důvod nepřipustnosti trestního stíhání, tedy především neúčelnost takového trestního stíhání. U právnických osob by však takový postup měl být sladěn i s možnou likvidací těchto osob, ke které ve smyslu ustanovení § 169 odst. 1 občanského zákoníku může v některých případech docházet, a to především s ohledem na možnou změnu rozhodnutí o zrušení právnické osoby podle ustanovení § 170 občanského zákoníku. Stejně tak by měl být z opatrnosti brán zřetel na potenciálnost zjištění dosud neznámého majetku po výmazu podle ustanovení § 209 odst. 1 občanského zákoníku. Lze si tak představit například znění: *„Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno proti právnické osobě, která před zahájením trestního stíhání zanikla a u níž není dán důvodný předpoklad zjištění jejího dosud neznámého majetku.“*

Obdobného znění využívá i právní úprava Belgického království obsažená v tamním trestním řádu The Belgian Code of Criminal Procedure (dále jen „CCP“). Podle článku 20 CCP totiž platí, že trestní stíhání končí smrtí podezřelého nebo uzavřením likvidace, soudním rozpuštěním nebo rozpuštěním bez vypořádání, pokud se týká právnické osoby. Trestní stíhání lze poté zahájit, pokud je cílem likvidace, soudního zrušení nebo zrušení bez vypořádání uniknout trestnímu stíhání, nebo pokud byla právnická osoba obviněna vyšetřujícím soudcem v souladu s článkem 61bis za ztrátu právní subjektivity.²³⁴ Jak plyne ze znění CCP, aby nedocházelo ke zneužívání právnických osob (kde by mohly být právnické osoby rozpuštěny nebo zlikvidovány za účelem úniku z trestní odpovědnosti) při páchání trestné činnosti, jsou stanoveny některé výjimky. Jak k tomuto uvádí belgická praxe, článek 20 CCP vyčerpávajícím způsobem určuje výjimečné případy, kdy trestní řízení není nepřipustné. Ve všech ostatních

²³³ Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 951.

²³⁴ Obecná ustanovení CCP [The Belgian Code of Criminal Procedure (holandsky: Wetboek van Strafvordering, francouzsky: Code d'Instruction Criminelle, německy: Strafprozessgesetzbuch] týkající se trestního stíhání, občanskoprávních žalob souvisejících s trestnými činy, promlčecích lhůt a platnosti důkazů [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/wet/1878/04/17/1878041750/justel>.

případech, ve kterých je právnická osoba účastnící se trestního řízení zlikvidována nebo rozpuštěna, není proti ní trestní řízení již přípustné, ledaže lze prokázat, že cílem ztráty právní subjektivity bylo vyhnout se stíhání.²³⁵

Rovněž zde můžeme nastínit i srovnání s občanským právem procesním, konkrétně s ustanovením § 107 občanského soudního řádu. Podle odstavce 3 tohoto ustanovení, ztratí-li způsobilost být účastníkem řízení právnická osoba a umožňuje-li povaha věci pokračovat v řízení, jsou jejím procesním nástupcem, nestanoví-li zákon jinak, ti, kteří po zániku právnické osoby vstoupili do jejích práv a povinností, popřípadě ti, kteří po zániku právnické osoby převzali práva a povinnosti, o něž v řízení jde.²³⁶ Za ekvivalent k tomuto ustanovení lze označit ustanovení § 32 ZTOPO, jež upravuje zrušení, zánik a přeměnu právnické osoby při již zahájeném trestním řízení.

Uvedenou úvahou však míříme na stav, ve kterém trestní stíhání proti právnické osobě bylo zahájeno teprve po jejím zániku. V tomto okamžiku by se však nabízel argument, že pokud bude trestní stíhání zaniklé právnické osoby výslovně zmíněno v ustanovení § 11 odst. 1 trestního řádu jako nepřípustné, bude tohoto institutu zneužíváno v případech, kdy budou právnické osoby v postavení podezřelé či zatím budou své budoucí postavení obviněné v trestním řízení předpovídat s přihlédnutím k různým okolnostem. Takové obavy by však nemusely být na místě, a to zejména s ohledem na další obligatorní skutečnosti vázané na zrušení právnické osoby (například viz ustanovení § 171 občanského zákoníku), trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby ve smyslu ustanovení § 10 ZTOPO či dokonce i samotnou hrozbu uložení trestu zrušení takové právnické osoby podle ustanovení § 16 ZTOPO.

K tomuto nelze opomenout, že u důvodu nepřípustnosti trestního stíhání zemřelé fyzické osoby jsou trestním řádem upraveny *výjimky stanovené ve prospěch obviněného*, a to v rámci jeho ustanovení § 265p odst. 3, § 275 odst. 1 a § 289 písm. c).²³⁷ Tyto výjimky budou pravděpodobně uplatňovány i u osob právnických, avšak s ohledem na povahu věci. Trestní řád však takovou možnost v některých případech nepřipouští, když výslovně uvádí „smrt obviněného“. Demonstrativně zde můžeme uvést ustanovení § 275 odst. 1 věty první trestního

²³⁵ Příspěvek s názvem *Dissolution or liquidation of a legal person in the course of criminal proceedings: (in)admissibility of the criminal proceedings?* publikovaný dne 15. června 2018 na serveru eubelius.com. Dostupné z: <https://www.eubelius.com/en/news/dissolution-or-liquidation-of-a-legal-person-in-the-course-of-criminal-proceedings>.

²³⁶ *Pozn.*: K tomu můžeme připojit i ustanovení § 107 odst. 4 OSŘ, tedy že ten, kdo nastupuje do řízení na místo dosavadního účastníka řízení, musí přijmout stav řízení, jaký tu je v době jeho nástupu do řízení.

²³⁷ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 203.

řádu, dle něhož byl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, nepřekáží jeho smrt provedení řízení na podkladě stížnosti pro porušení zákona; trestní stíhání nelze tu zastavit proto, že obviněný zemřel. Byť k tomuto ustanovení komentářová literatura uvádí, že *není zřejmé vyloučeno ho s přihlédnutím k tomu, že jde o provedení řízení na podkladě stížnosti pro porušení zákona, byl-li zákon porušen v neprospěch obviněného, analogicky použít i u trestně odpovědné právnické osoby, pokud tato po právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, proti kterému lze podat stížnost pro porušení zákona, byla zrušena nebo zanikla*,²³⁸ je možné, že aplikační praxe se k uplatnění tohoto ustanovení v případě zaniklé právnické osoby postaví odlišným způsobem. Výše uvedené výjimky stanovené ve prospěch obviněného by dle našeho názoru mohly být uplatnitelné i vůči zaniklé či zrušené právnické osobě, a to především s ohledem na umožnění vývoje rozhodovací praxe Nejvyššího soudu.

S ohledem na výše uvedené, jakož i vzhledem k ustanovení § 32 ZTOPO upravující postup v trestním řízení při zrušení a zánik právnické osoby, máme za to, že zákonodárce by se měl více zaměřit i na takovou procesní situaci, ve které uprostřed trestního řízení dojde ke zrušení či zániku obviněné právnické osoby.

3.3. Skutek není trestným činem

Zásada legality vytváří ve vztahu k trestnímu řízení vedeném proti právnické osobě určitou další modifikaci. Trestní řád ve svém znění upravuje některé instituty, které mohou být aplikovány za podmínky, že skutek není trestným činem. Předmětné trestněprocesní instituty pak prostupují celým trestním řízením, a to od přípravného řízení až po rozhodnutí o výkonu trestu.²³⁹ Pro účely této práce je na místě odkázat především na ustanovení § 172 odst. 1 písm. b) a § 226 písm. b) trestního řádu týkající se výrazněji trestního řízení, a to k libosti osoby obviněné, neboť se jedná o instituty zastavení trestního stíhání (§ 172 trestního řádu) a zproštění obžaloby (§ 226 trestního řádu).

Tato výjimka ze zásady legality tak přiměřeně tvoří i mantinel pro uplatnění zásady řádného zákonného procesu, respektive trestního stíhání jen ze zákonných důvodů. Civilněprávní judikatura²⁴⁰ k tomuto dovodila, že *zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby z důvodu podle § 226 písm. b) tr. řádu (tj., že skutek, pro nějž obžalovaný stíhán, není trestným činem) má stejné důsledky jako zrušení usnesení o vznesení obvinění či zrušení opatření o sdělení obvinění pro nezákonnost, protože předpoklad o spáchání trestného činu obviněným nebyl*

²³⁸ Tamtéž, s. 3364-3365.

²³⁹ Viz ustanovení § 465 odst. 1 a odst. 2 trestního řádu.

²⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2003, sp. zn. 25 Cdo 1220/2003.

potvrzen. Závěr Nejvyššího soudu tak svědčí o tom, že i zákonnost trestního stíhání může být závislá na posouzení skutečnosti, zda stíhaný skutek je či není trestným činem.

Jak vyplývá z výše uvedeného, trestní stíhání lze vést pouze pro trestný čin.²⁴¹ To samé bude pochopitelně ve světle zásady *nullum crimen sine lege* platit pro potenciální vydání odsuzujícího rozsudku. Uvedené zásadě příkládá klíčový význam i Liszt, dle něhož *zásada nullum crimen et nulla poena sine lege je záštitou občana proti všemocnosti státu, chrání jednotlivce proti brutální síle většiny, proti Leviathanovi.*²⁴² A právě před pověstným „Leviathanem“, či spíše ke srovnání sil s ním, by měl být obviněný chráněn nejen zásady trestního práva hmotného, ale i procesního. Takovou ochranu v trestním řízení lze trestně stíhané osobě zaručit prostřednictvím garantovaných práv, počítaje i se zásadou řádného zákonného procesu, zásadou legality, ale i právem na obhajobu.

Podle ustanovení § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu státní zástupce zastaví trestní stíhání, není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci. Důvod k zastavení trestního stíhání na základě tohoto ustanovení je tak obligátně dán pouze při splnění dvou antecedencí, a to okolnosti, že skutek není trestným činem a že není důvod k postoupení věci. Odborná veřejnost s tímto potenciálním rozhodnutím státního zástupce v přípravném řízení spojuje i dvě zásady trestního řízení vyplývající z ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu, a to zásadu objektivní pravdy ve spojení se zásadou materiální pravdy.²⁴³ Okolnost, že skutek nenaplnuje znaky žádné skutkové podstaty, tedy musí být náležitě zjištěna.²⁴⁴

Podle ustanovení § 226 písm. b) trestního řádu soud zproští obžalovaného obžaloby, jestliže na základě důkazů předložených v hlavním líčení státním zástupcem a případně doplněných soudem, a to i k návrhům ostatních stran, v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem. Judikatura, obdobně jako odborná veřejnost,²⁴⁵ pak tento zprošťující důvod odlišuje od zprošťujícího důvodu ve smyslu ustanovení § 226 písm. a) trestního řádu typicky s tím, že *jestliže se obviněný dopustil jednání popsaneho v obžalobě, stal se skutek, pro který je stíhán, a není možno jej zprostit obžaloby podle § 226 písm. a) trestního řádu. Skutečnost, že nebyly naplněny další znaky skutkové podstaty žalovaného trestného činu – následek a úmyslné*

²⁴¹ Srov. Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář.* op. cit. 5, s. 22.

²⁴² Von Liszt, F. *Die deterministischen Gegner der Zweckstrafe*, 13 *Zeitschrift für das gesamte Strafrechtswissenschaft* 1893, s. 357. Citováno dle Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 141. In: Molek, P. *Právo na spravedlivý proces*. op. cit. 23, s. 439.

²⁴³ Vantuch, P. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 390.

²⁴⁴ Šámal, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář.* op. cit. 5, s. 2196.

²⁴⁵ Např. Vávra, L.: *Chci být zproštěn podle účka!*, [online], 2015 [cit. 9. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/chci-byt-zprosten-podle-acka>.

*zavinění – je důvodem pro zproštění obviněného obžaloby podle § 226 písm. b) trestního řádu (skutek, pro který je obviněný stíhán, není trestným činem).*²⁴⁶

Komentářová literatura k tomuto důvodu zproštění obžaloby ve spojení s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu dovodila, že tento má své místo tehdy, když skutek nebyl trestným činem již v okamžiku, kdy k jednání došlo, nebo jednání není trestné při posouzení aktuálně platného trestního zákona.²⁴⁷ Takový závěr bude podle našeho názoru aplikovatelný ve vztahu k právnické osobě, a to z níže uvedených důvodů, zejména pak s ohledem na výčet trestných činů, kterých se může dopustit.

Podle ustanovení § 13 odst. 1 trestního zákoníku je trestným činem protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. Z této definice vyplývají dvě obligatorní podmínky v podobě protiprávnosti jednání a naplnění znaků uvedených v trestním zákoně, přičemž tyto musí být naplněny kumulativně. Pro účely této práce bude vhodné zabývat se především naplněním znaků uvedených v trestním zákoně.

Trestným činem se pak dle výkladového ustanovení § 111 trestního zákoníku rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc. Citované ustanovení ovšem závisí na výkladu pojmu trestního zákona. Podle ustanovení § 110 trestního zákoníku se trestním zákonem rozumí i ZTOPO.²⁴⁸ Ve vztahu k obviněné právnické osobě je tedy namístě zaměřit se na ZTOPO, resp. pak upozornit na negativní výčet trestných činů uvedených v jeho ustanovení § 7. To uvádí, že s výjimkou trestných činů uvedených v tomto ustanovení se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku.

Předmětné ustanovení tedy užívá výčet trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku, kterých se právnická osoba dopustit nemůže. Jak vyplývá již z jazykového výkladu tohoto ustanovení ZTOPO, zákonodárce trestní odpovědnost právnické osoby za skutkové podstaty uvedených trestných činů vyloučil z logiky věci, resp. z povahy samotné právnické

²⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. července 1988, sp. zn. 11 Tz 26/88, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4-5/1989.

²⁴⁷ Drašík, A., Fenyk, J., a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, s. 269, s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. února 1991, sp. zn. 7 Tz 62/90, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/1992.

²⁴⁸ *Pozn.*: V tomto případě bude použito subsidiarity ve smyslu ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO.

osoby,²⁴⁹ ale i s přihlédnutím k požadavku mezinárodních smluv a právních předpisů Evropského společenství či Evropské unie.²⁵⁰

Ve srovnání se Spojenými státy americkými, kde neexistuje speciální právní úprava upravující trestněprávní odpovědnost právnických osob, je vhodné uvést, že dle tamější jurisdikce lze za každý trestný čin obvinít stejně jak fyzickou osobu, tak i osobu právnickou,²⁵¹ byť se o tom vedou další diskuze.²⁵² Takový přístup by se v očích několika českých autorů jevil vhodným i v tuzemské právní úpravě.²⁵³ Další úvahy v tomto smyslu však ponecháváme na ostatních autorech, a to z důvodu, že by si tato problematika zasloužila samostatné práce.

Pro zajímavost však zmíníme, že jsme ve svém bádání našli i případy z americké historie, o nichž píše Alger již v roce 1913. Podle tehdejších rozhodnutí byly dopravní společnosti odpovědné za škody nejen za útok spáchaný řidičem koňského povozu na cestující ve vozidle tím, že je vyhodil z jedoucího auta, ale dokonce i za urážku jazyka používaného zaměstnanci na cestující na vozidle společnosti, přičemž nikdo nemohl zpochybnit veřejný přínos plynoucí z tohoto zvýšení odpovědnosti. Tomu tak bylo zejména proto, že trest odnětí svobody pro řidiče by se sám o sobě jevil jako nedostatečný k přiměření společností, aby zabránila opakování podobných trestných činů jinými zaměstnanci.²⁵⁴

V odborných příspěvcích je později uváděno, že *společnost by měla být ve všech předložených případech trestně odpovědná. Korporace by měla být považována za způsobilou k jakémukoli zločinu a provinění za každý zločin, pokud lidské osoby, které se tohoto zločinu dopustí, jednají v průběhu svého zaměstnání tak, aby společnost byla odpovědná za delikty. Soudy v posledních 75 letech postupovaly od velmi úzkých pohledů k velmi širokým pohledům na trestní odpovědnost podniků. Zatím ale není jasné, jestli korporace opravdu mohou spáchat*

²⁴⁹ K bodu 2 (§ 7) důvodové zprávy k zákonu č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, č. 183/2016 Dz.

²⁵⁰ K § 7 důvodové zprávy k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

²⁵¹ Aulický, P. *Několik poznámek k trestní odpovědnosti právnických osob*. In: *Cofola 2011*, Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Brno: Masarykova Univerzita, 2011.

²⁵² Pickering, Murray, A. *The Company As a Separate Legal Entity*. *The Modern Law Review*, 1968, s. 503

²⁵³ Král, V. *K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy*. *Trestněprávní revue*, 2002, č. 8, s. 222: „Nadbytečnost výčtu trestných činů, za které může právnická osoba nést trestní odpovědnost, vyplývá z teze, že výkladem lze předem s jistotou vyloučit ty trestné činy, u nichž je jasné, že se jich může dopustit pouze fyzická osoba jednající nikoli v zájmu právnické osoby, kterou zastupuje, a sledující své cíle, nikoli prospěch právnické osoby“. Podobně pak Vantuch, P. *K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. *Trestní právo*, 2003, č. 10, s. 3: „Uvést stručný příkladný výčet trestných činů, jichž se mohou dopustit právnické osoby, s dodatkem, že se mohou dopustit i jiného podobně nebezpečného jednání“.

²⁵⁴ Alger, George W. *Old Law and the New Order: Punishing Corporations*. Boston: Houghton Mifflin Co., 1913, s. 220-221.

všechny zločiny; naopak se stále předpokládá, že nemohou; a není vůbec jasné, jaké lidské kroky jsou nezbytné pro spáchání trestného činu korporací.²⁵⁵

Právě sama právní úprava může hrát roli v rámci posuzování předmětného kritéria k zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby. Na podporu uvedeného lze pro srovnání uvést i rozhodovací praxi Nejvyššího soudu vztahující se k příznivosti pro obviněného, resp. k pozitivní retroaktivitě právní úpravy, dle níž *jestliže po zrušení rozsudku skutek uvedený v obžalobě a právně posouzený jako přečin již není vzhledem k nové právní úpravě přečinem ani jiným činem trestně postižitelným, nepřichází v úvahu zastavení trestního stíhání vzhledem k amnestii prezidenta republiky. O takovém skutku je třeba rozhodnout zprošťujícím výrokem podle § 226 písm. b) trestního řádu.*²⁵⁶

Jsme tedy toho názoru, že uvedená výjimka ze zásady legality je u právnické osoby relativně výrazně modifikována oproti osobě fyzické, a to v pro ni pozitivním směru, neboť jako taková nemůže být trestně stíhána, či dokonce odsouzena, pro trestný čin uvedený v negativním výčtu ustanovení § 7 ZTOPO. Tomu je tak i přesto, že například *zavinění právnické osoby ve vztahu k některému z trestných činů vymezených v § 7 ZTOPO je třeba odvozovat od zavinění fyzické osoby, která při páčení trestného činu jednala jménem právnické osoby nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti ve smyslu § 8 odst. 1 ZTOPO.*²⁵⁷

3.4. Žádost České národní banky

Trestní řád ve svém znění upravuje další výjimku ze zásady legality, za níž lze považovat přerušení trestního stíhání podle jeho ustanovení § 173. V takovém případě je zde dána obligatornost aplikace tohoto ustanovení při naplnění podmínek v něm upravených. ZTOPO jako speciální právní předpis formuluje další možný důvod k přerušení trestního stíhání, a to pouze v případě trestního stíhání právnické osoby. Podle ustanovení § 33a ZTOPO státní zástupce a v řízení před soudem soud může při zvážení všech rozhodných skutečností na odůvodněnou žádost České národní banky přerušit trestní stíhání proti právnické osobě, je-li to zapotřebí pro zajištění účinného uplatnění opatření k řešení krize nebo opatření včasného zásahu uloženého podle zákona upravujícího ozdravné postupy a řešení krize na finančním trhu.

²⁵⁵ Edgerton, Henry W. *Corporate Criminal Responsibility*. Yale Law Journal nr. 36, 1927, s. 827.

²⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. února 1991, sp. zn. 7 Tz 62/90, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/1992.

²⁵⁷ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, č. j. 8 Tdo 627/2015-43, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4/2016.

Instituce České národní banky prozařuje aktuální úpravou ZTOPO i v jejích dalších místech, týkajících se zejména sankcionování právnických osob. Jmenovitě můžeme uvést:

- ustanovení § 16 odst. 2 ZTOPO upravující vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům uložení trestu zrušení právnické osoby,
- ustanovení § 17 odst. 4 ZTOPO upravující vyjádření České národní banky k možnostem a důsledkům uložení trestu propadnutí majetku,
- ustanovení § 33 odst. 4 upravující postup při vydání rozhodnutí o zajišťovacím opatření právnické osobě uvedené v ustanovení § 17 odst. 4 ZTOPO.

Domníváme se, že ve zmíněných ustanoveních ZTOPO plní Česká národní banka roli jakési obdoby zájmového sdružení občanů, a to na základě samotné dikce těchto, zejména tedy procesněprávních, ustanovení. Ačkoli mají někteří autoři za to, že z povahy věci se zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů podle ustanovení § 2 odst. 7 trestního řádu nevztahuje na obviněné a odsouzené právnické osoby,²⁵⁸ domníváme se, že analogickou aplikaci této zásady v trestním řízení vedeném proti právnické osobě lze částečně uplatnit skrze Českou národní banku. Nicméně tomu tak bude pouze u bank, stejně jako sama možná aplikace ustanovení § 33a ZTOPO.

Uvedené ustanovení bylo do ZTOPO zakotveno na základě směrnice EU, známé pod zkratkou BRRD, respektive i zákona č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu (dále jen „ZOPFT“). Jejich hlavním cílem je zajistit harmonizaci řešení selhání bank, družstevních záložen a obchodníků s cennými papíry a dalších vymezených osob a vytvořit účinné nástroje, které mají zaručit, aby náklady na selhání takové instituce nesli zejména její akcionáři a věřitelé, avšak nikoli daňoví poplatníci. Pro tento účel tak byly zavedeny i preventivní postupy a instituty, které se vztahují k době před vznikem samotné krize. Celkově pak jde o součást projektu tzv. bankovní unie.²⁵⁹

A právě v rámci znění ZOPFT lze nalézt ekvivalent k ustanovení § 33a ZTOPO. Podle ustanovení § 82 písm. e) ZPOFT totiž Česká národní banka může požádat soud o přerušování řízení, ve kterém je povinná osoba účastníkem, nebo o přerušování trestního stíhání, které je vedeno proti právnické osobě, a navrhnout dobu přerušování řízení. Pouhým jazykovým výkladem lze dospět k závěru, že citované ustanovení ZPOFT se podobá ustanovení § 33a

²⁵⁸ Mulák, J. *Je zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů stále základní zásadou trestního řízení?* [online], 2020 [cit. 10. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/je-zasada-spoluprace-se-zajmovymi-sdruzenimi-obcanu-stale-zakladni-zasadou-trestniho-rizeni>.

²⁵⁹ Šámal, P., Dědič, J., Grívna, T., Púry, F., Řiha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 711.

ZTOPO, avšak na rozdíl od ZTOPO vkládá České národní bance příležitost navrhnout dobu přerušení řízení. Můžeme však vést spory o tom, jestli může Česká národní banka dle znění ZPOFT požádat o přerušení trestního stíhání pouze soud či i jiný příslušný orgán činný v trestním řízení v jeho aktuální fázi.

Zákonodárcem zvolená formulace „může“ v ustanovení § 33a ZTOPO značí fakultativní postup příslušných orgánů při rozhodování o předmětné žádosti. I přesto zde nelze odhlížet od skutečnosti, že zákonodárce i na základě legislativy EU odlišil postupy při trestním řízení vedeném proti určitým právnickým osobám, typicky bankám. Nabízela by se tak otázka, zdali je tato právní úprava v souladu se zásadou rovnosti, a to nejen ve vztahu mezi fyzickými a právnickými osobami, ale i mezi právníckými osobami samotnými, jako je tomu i u některých dalších ustanovení ZTOPO.²⁶⁰

Ovšem, nelze hledat rozdíly mezi fyzickými a právníckými osobami v případech, kdy pominou důvody k přerušení trestního stíhání, poněvadž i v tomto uvedeném případě nelze opomenout povinnost pokračovat a dokončit takové trestní stíhání.²⁶¹ Uvedené *vyplývá i ze základních zásad trestního řízení, ze zásady oficiality a legality, nakonec ale i z práva obviněného na spravedlivý proces, neboť i on má právo na to, aby bylo o jeho trestní věci v přiměřené lhůtě rozhodnuto, přičemž takovým rozhodnutím není rozhodnutí o přerušení trestního stíhání, jež nelze z tohoto hlediska považovat za meritorní, ale toliko za mezitímní, jak uvádí Nejvyšší státní zastupitelství ve svém stanovisku ke srovnatelnému postupu státního zastupitelství po předání trestního stíhání obviněného do ciziny.*²⁶² I proto se zde nejedná pouze o jakési dobrodiní zákonodárce, ale spíš o eventuální odlišení postupu při trestním stíhání některých právnických osob od osob ostatních.

Závěrem tohoto oddílu jsem se chtěli zabývat ukázkami konkrétních případů, ve kterých byla výše citovaná ustanovení ZTOPO a ZOPFT aplikována v praxi. Avšak, jak plyne z informací uvedených ve smyslu ustanovení § 176 odst. 1 ZOPFT na internetových stránkách České národní banky, výše uvedené instituty nebyly doposud použity.²⁶³ Je tedy otázkou

²⁶⁰ Pozn.: Srov. například ustanovení § 14 odst. 1 ZTOPO.

²⁶¹ Šámal, P., Dědič, J., Grivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 727-729.

²⁶² Srov. výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu státního zastupitelství po předání trestního stíhání obviněného do ciziny ze dne 22. července 2002, sp. zn. SL 731/2002. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/vykladova-stanoviska/stanoviska-z-trestniho-prava-procesniho/>.

²⁶³ Informace o použití nástrojů pro řešení krize dle § 176 odst. 1 ZOPRK [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/reseni-krize-na-ft/informace-o-pouziti-nastroju-pro-reseni-krize-dle-176-odst.-1-zoprk/>.

do budoucna, v jakých konkrétních situacích a za jakých podmínek se k uplatnění kompetencí svěřených České národní bance výše uvedenými právními předpisy tato instituce odhodlá.

3.5. Odklony v trestním řízení vedeném proti právnické osobě

Za jednu z výjimek ze zásady legality jsou v praxi označovány i odklony v trestním řízení. Ty představují rychlejší a efektivnější vyřízení trestních věcí za splnění podmínek určených trestním zákonem. Tento způsob vyřešení „sporů“ zároveň v enormní většině případů závisí na součinnosti stran trestního řízení.²⁶⁴ I proto se zde obviněným nabízí zpravidla vyřízení věci *podstatně mírnějším a méně zatěžujícím způsobem, než je klasické vyřízení věci v pravidelně probíhajícím soudním řízení.*²⁶⁵ Jak ostatně analogicky připouští zahraniční literatura, za nejsilnější argument ve prospěch přijetí odklonů lze označit vzájemný zisk pro strany, jenž má za následek sociální zlepšení.²⁶⁶

Co se týče aktuálně platné a účinné právní úpravy, ZTOPO žádný z odklonů vyjma trestního příkazu neupravuje, a z toho důvodu je na místě ve spojení s ustanovením § 1 odst. 2 ZTOPO aplikovat trestní řád. Jejich přehled lze nalézt v učebních textech.²⁶⁷ Ve vztahu k obviněné právnické osobě a trestnímu řízení proti ní vedeném se z povahy věci uplatní tyto odklony:

- trestní příkaz (ustanovení § 37a ZTOPO ve spojení s ustanovením § 314e a násl. trestního řádu),
- podmíněné zastavení trestního stíhání (ustanovení § 307 a násl. trestního řádu),
- narovnání (ustanovení § 309 a násl. trestního řádu),
- dohoda o vině a trestu (ustanovení § 175a a násl. trestního řádu).²⁶⁸

K problematice trestní odpovědnosti právnických osob je na místě zaobírat se především instituty podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání a dohody o vině a trestu. U těchto odklonů je totiž vhodné zamyslet se i nad jejími účinky na obviněné osoby, neboť s nimi jsou ve většině případů spojeny i určitá omezení nebo povinnosti, které obviněný *dobrovolně a*

²⁶⁴ Pozn.: Vyjma trestního příkazu.

²⁶⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. op. cit. 9, s. 729.

²⁶⁶ Epstein, R. A. *Deferred Prosecution Agreements on Trial*. In: Barkow, A., S., Barkow, R., E., eds. *Prosecutors in the Boardroom: Using Criminal Law to Regulate Corporate Conduct*. New York: New York University Press, 2011, s. 48.

²⁶⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. op. cit. 9, s. 730.

²⁶⁸ Gřivna, T., Šámal, P., Válková, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 540-541.

osobně přijímá.²⁶⁹ Z hlediska povahy právnické osoby se tedy může zdát přiléhavou otázka, kdo za ni předmětné omezení nebo dobrovolně a osobně přijme s ohledem na skutečnost, že právnické osoby jsou neviditelné, nejsou z masa a kostí a neznají pocity.²⁷⁰ K tomuto si zde dovoluujeme odkázat na tímto se zabývající příspěvek Zaoralové,²⁷¹ případně pak v dalších souvislostech na oddíly této práce věnující se zastupováním právnických osob v trestním řízení proti ní vedeném. V uvedeném kontextu můžeme rovněž citovat rozvíjející se rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, z níž plyne, že *souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání takové právnické osoby nemůže vyjádřit obviněná fyzická osoba (§ 34 odst. 4 ZTOPO), nýbrž osoba oprávněná v trestním řízení vedeném proti právnické osobě činit úkony ve smyslu § 34 odst. 1, odst. 2 nebo odst. 5 ZTOPO, resp. § 21 odst. 1, odst. 2, odst. 3 OSŘ.*²⁷²

Právě podmíněné zastavení trestního stíhání může být jedním z případů, v nichž můžeme hledat kontrasty mezi uplatněním výjimek ze zásady legality u obviněných fyzických a právnických osob. Bez odkazu tak nesmí zůstat závěry uvedené ve výše citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu k možnosti uplatnění odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání u trestního řízení vedeném proti právnickým osobám, z něhož také vyplývá, že podmínka doznání ve smyslu ustanovení § 307 odst. 1 písm. a) trestního řádu v řízení o přečinu vedeném jak proti fyzické osobě, tak i proti právnické osobě, bude podle soudu vůči právnické osobě splněna tím, že toto doznání učiní obviněná fyzická osoba, která jménem této právnické osoby měla přečin spáchat.²⁷³ Z předmětného úsudku Nejvyššího soudu tak můžeme zaznamenat určitou odlišnost u uplatňování podmínek doznání za jinou obviněnou osobu, a to ve prospěch obviněné právnické osoby. P především na základě skutečnosti, že doznání bývá zpravidla zachyceno v protokolu o výpovědi obviněného podle ustanovení § 91 a násl. trestního řádu, je vyloučeno, aby toto bylo učiněno jednou fyzickou osobou za jinou fyzickou osobu.

Odklony v trestním řízení ovšem nejsou doménou jen české právní úpravy. Podobnými instituty sociálního inženýrství disponují i statní zástupci ve Spojených státech amerických, kde jsou tyto nejčastěji označovány jako dohody o odložení trestního stíhání (krátce DPA).²⁷⁴

²⁶⁹ Zaoralová, P. *Odklony v řízení proti právnickým osobám*. In: Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 199.

²⁷⁰ Dreyer, E. *Droit pénal général*. Champs Université, Flammarion, 2002, s. 78. In: Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání* [online], 2008 [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>.

²⁷¹ Zaoralová, P. *Odklony v řízení proti právnickým osobám*. op. cit. 269, s. 197-211.

²⁷² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 28/2015.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Husak, D. *Social Engineering as an Infringement of the Presumption of Innocence: The Case of Corporate Criminality*. *Criminal Law, Philosophy*, 8/2014, s. 353-369.

Tyto dohody se podobají podmíněnému zastavení trestního stíhání podle ustanovení § 307 trestního řádu, neboť státního zástupce opravňují obnovit formální obvinění. Rozdíl lze však hledat v okruhu trestných činů, za nichž lze těchto institutů v trestním řízení využít. Zatímco české podmíněné zastavení trestního stíhání je možné jen v řízení o přečinu, DPA je odbornou praxí orgánů činných v trestním řízení ve Spojených státech amerických přijímáno typicky v případech porušování bezpečnosti a ochrany zdraví, trestných činů v oblasti životního prostředí, hospodářských trestných činů, úplatkářství a korupce ve státních zakázkách a podvody s cennými papíry.²⁷⁵

Uvedené by vybízelo k úvahám *de lege ferenda* a ke zvážení, zdali by se u případných odklonů při trestním stíhání právnických osob neměly jako podmínka aplikace využívat vybrané okruhy trestných činů po výše uvedeném vzoru Spojených států namísto přečinů. Takovou změnu právní úpravy si však vzhledem k systému českého trestního práva nelze dobře představit. Máme totiž za to, že pokud u právnických osob přijmeme myšlenku postavenou na upřednostnění vybraných okruhů trestných činů na úkor přečinů, pak pomíneme míru typové závažnosti a společenské škodlivosti páchaných trestných činů. Ve svém důsledku by předmětná „úprava poměrů“ mohla rovněž v určitých intencích znamenat i enormní nerovnost mezi obviněnými fyzickými osobami a obviněnými osobami právnickými při uplatnění výjimky ze zásady legality.

²⁷⁵ Alexander, C., R., Cohen, M., A. *The Causes of Corporate Crime*. In: Barkow, A., S., Barkow, R., E., eds. *Prosecutors in the Boardroom: Using Criminal Law to Regulate Corporate Conduct*. New York: New York University Press, 2011, s. 11.

4. Právo na obhajobu

Další v pořadí, ale nikoliv méně důležitou, je zásada zajištění práva na obhajobu, resp. samo právo na obhajobu. To svou podstatou patří do práva na spravedlivý proces a bez větších pochybností jej označit jako jedno ze základních práv obviněného v rámci celého trestního řízení, které umožňuje osobám, proti nimž se řízení vede, plné uplatnění jejich práv. Právnícká osoba není výjimkou, a tak stejně jako u osob fyzických, požívá ochrany práv, u kterých to povaha jednotlivých práv připouští. K právu právnícké osoby na obhajobu budou předestřeny následující východiska, na které bude navázáno vybranými instituty, jenž z obhajoby právnícké osoby vytváří specifickou oblast trestního řízení vedeného právě proti této osobě.

Právo obviněného na obhajobu lze specifikovat například podle Vantucha, který uvádí, že obviněný má *právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí, stejně pak má právo vyžadovat od orgánů činných v trestním řízení, aby postupovaly tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, zejména aby také objasňovaly se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící v jeho prospěch a prováděly v tomto směru důkazy. Právo obviněného na obhajobu musí být zabezpečeno příslušnými právními normami, které zabezpečují konkrétní oprávnění obviněného v průběhu trestního řízení a povinnost orgánů činných v trestním řízení přihlížet ke všem okolnostem, které jeho vinu zmírňují či vyvracejí.*²⁷⁶

V české právní úpravě je pak předmětné právo na obhajobu zajištěno ustanovením § 2 odst. 13 trestního řádu, a to způsobem, že ten, proti němuž se trestní řízení vede, musí být v každém období řízení vhodným způsobem a srozumitelně poučen o právech umožňujících mu plné uplatnění obhajoby a o tom, že si též může zvolit obhájce, přičemž všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny umožnit mu uplatnění jeho práv. Obsahem práva na obhajobu, pokud se budeme řídit komentářovou literaturou,²⁷⁷ se pak rozumí:

- *právo osobní obhajoby (srov. ustanovení § 33 odst. 1 TrŘ),*
- *právo zvolit si obhájce (srov. ustanovení § 33 odst. 1 až 4 TrŘ),*
- *institut nutné obhajoby (srov. ustanovení § 36 a § 36a TrŘ) a*
- *povinnost orgánů činných v trestním řízení dbát obhajovacích práv obviněného (srov. ustanovení § 2 odst. 5 TrŘ).*

Toto základní právo je obviněnému zaručováno Listinou²⁷⁸ a tvoří společně s dalšími základními právy znaky spravedlivého procesu, komplexně zaručeného mezinárodními

²⁷⁶ Vantuch, P. *Obhajoba obviněného*. op. cit. 243, s. 23.

²⁷⁷ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 54-55.

²⁷⁸ Článek 40 odst. 3 Listiny.

závazky.²⁷⁹ Otázkou v minulosti samozřejmě bylo, zdali právo na obhajobu náleží i právnické osobě. Ke garanci základních práv právnické osobě, avšak s dílčími modifikacemi k charakteru právnické osoby coby uměle vytvořeného subjektu práva, včetně samotného práva na obhajobu, se vyjadřují příspěvky odborné veřejnosti,²⁸⁰ právní předpisy²⁸¹ a nelze zapomenout na judikaturu Ústavního soudu.²⁸² Pozadu samozřejmě nezůstává ani rozhodovací praxe ESLP, ze které je zřejmé, že *článek 6 Úmluvy (právo na spravedlivý proces) je jako celek (včetně minimálních práv obviněného) aplikovatelný i ve vztahu k trestnímu obvinění právnické osoby*²⁸³ či že *článek 6 Úmluvy je aplikovatelný na právnické osoby stejně jako na fyzické osoby a že společnosti lze považovat za samostatné subjekty podléhající trestnímu stíhání, kterým jsou jako takovým poskytnuty záruky spravedlivého procesu dle článku 6 Úmluvy.*²⁸⁴

Na základě výše zmíněného tak lze bez pochybností konstatovat, že i právnická osoba, proti níž se vede trestní řízení, má, stejně jako osoba fyzická, právo na obhajobu. Toto reflektoval i zákonodárce, a tak toto právo vtěsnal i do právní úpravy, konkrétně do ustanovení § 35 odst. 1 ZTOPO. V trestním řízení vedeném proti právnické osobě se právo na obhajobu uplatní ve stejném rozsahu jako u osoby fyzické, samozřejmě s modifikacemi vycházejícími z povahy osoby právnické. Tuto výjimku tvoří například ustanovení trestního řádu upravující institut nutné obhajoby, které se pro obviněnou právnickou osobu ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO nepoužijí.

Samotná obhajoba právnické osoby je v ZTOPO upravena v ustanovení § 35 ZTOPO, a to ve spojení s ustanovením § 34 téhož zákona. Ačkoliv z ustanovení § 35 odst. 1 ZTOPO vyplývá, že ustanovení § 34 ZTOPO nemá vliv na právo obviněné právnické osoby na obhajobu, *smyslem ustanovení § 35 odst. 1 ZTOPO není vyloučit aplikovatelnost § 34 ZTOPO, ale stanovit, že § 34 ZTOPO se uplatní vedle práva na obhajobu, tedy postavit na jisto,*

²⁷⁹ Článek 6 odst. 1 Úmluvy a článek 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

²⁸⁰ Srov. např. Wintr, Jan. *Principy českého ústavního práva*. op. cit. 13, s. 141., či J. Herczeg: Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu [online], 2017 [cit. 13. 3. 2019]. Dostupné z: http://tablet.epravo.cz/9-2015/60_komentare-obvinena-pravnicka-osoba-a-jeji-pravo-na-obhajobu.

²⁸¹ Ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění: „*Ústavní stížnost jsou oprávněni podat a) fyzická nebo právnická osoba podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem, ...*“

²⁸² Srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 19. ledna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93, publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 34/1994 Sb., nálezy Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 137/2018, nebo usnesení Ústavního soudu ze dne 6. ledna 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

²⁸³ Rozsudek ESLP ze dne 27. února 1992 ve věci *Société Stenuit proti Francii*, stížnost č. 11598/85.

²⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 12. listopadu 2002 ve věci *Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku*, stížnost č. 32559/96.

že vedle osoby oprávněné činit úkony za právnickou osobu může mít právnická osoba i obhájce.²⁸⁵

Právo na obhajobu je základním právem obviněného, tedy jedno z nejdůležitějších práv, ne-li nejdůležitější právo celého trestního řízení. Bez tohoto práva kupříkladu nelze zaručit, že bude v trestním řízení naplněna zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností a že budou zjištěny všechny skutečnosti, které vinu vyvracejí nebo ji alespoň zmírňují. Právo na obhajobu tedy významně snižuje riziko, že budou v trestním řízení odsouzeny osoby nevinné. Obhajoba osob, proti nimž se trestní řízení vede, znamená záruku všech jejich ostatních práv, zejména spravedlivého a včasného projednání věci.²⁸⁶

Ve světle výše uvedených skutečností nemůže být pochyb o aplikovatelnosti tohoto práva i ve vztahu k právnické osobě coby fiktivního, uměle vytvořeného, útvaru. Existují zde však určité modifikace, v některých případech dokonce omezení, jež právo právnické osoby na obhajobu výrazně odlišují od osob fyzických.

4.1. Materiální obhajoba a formální obhajoba

V této kapitole se krátce zmíníme o složkách obhajoby právnické osoby tak, jak jí člení odborná veřejnost. Odkázat je třeba zejména na komentářovou literaturu, která dělí obhajobu právnické osoby na obhajobu materiální, tj. právo hájit se sám, a obhajobu formální, která zahrnuje právo mít svého obhájce a také pochopitelně možnost se s ním radit.²⁸⁷

Pokud přijmeme skutečnost, že materiální obhajoba jest právem hájit se sám, pak můžeme materiální obhajobu označit jako způsobilost obviněného činit procesní úkony bez ohledu na účast obhájce. Ve stávající platné právní úpravě je právo na materiální obhajobu obsaženo v ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu, podle kterého se jedná o:

- *právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se obviněnému kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat,*
- *právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k obhajobě obviněného,*
- *právo činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky,*
- *právo osobní účasti při projednání věci.*²⁸⁸

²⁸⁵ Šámal, P., Dědič, J., Grivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* op. cit. 61, s. 757-758.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 755.

²⁸⁷ Srov. například tamtéž, s. 757-758. Dále případně Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.* op. cit. 70, s. 194.

²⁸⁸ *Pozn.:* Právo obviněného k účasti při projednání věci jednoznačně také spadá k materiální obhajobě obviněného (resp. obviněné právnické osoby), ačkoli není upraveno, stejně jako ostatní práva, v ustanovení § 33 odst. 1

Tyto práva však nevykonává sama právnická osoba, nýbrž osoba, která je oprávněna činit úkony právnické osoby v řízení (viz dále).

Právo na obhajobu formální pak lze s přihlédnutím k jeho obsahu označit jako právo mít obhájce a radit se s ním vycházející z ustanovení § 33 odst. 1 věty druhé trestního řádu. To stanoví, že obviněný má právo zvolit si obhájce a s ním se radit i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení.

Jak již bylo uvedeno výše, toto právo je jedno z nejdůležitějších práv obviněného v rámci celého trestního řízení. Zaručuje mu především odbornou péči, do jisté míry i právní jistotu a případně zaručení dalších práv umožňujících mu plné uplatnění obhajoby. K důležitosti obhájce se zmiňuje i Herczeg,²⁸⁹ když odkazuje na monografii Jelínka a Uhlířové slovy, že *obhájce jako osoba znalá práva a znalá způsobu obhajoby pomáhá vyrovnat faktickou nerovnost mezi obviněným, který je právním laikem, a odborně vzdělaným a zkušeným státním zástupcem. Obhájce tak vyvažuje postavení obviněného v kontradiktorním řízení v rámci tzv. rovnosti zbraní. Na státním aparátu nezávislý obhájce, který poskytuje obhajobu v mezích zákona a pravidel výkonu svého povolání, vázaný jen pokyny klienta a jednající pouze v jeho zájmu je tak důležitým garantem procesních práv obviněného. Atributem demokratického právního státu je nejen nezávislé a nestranné soudnictví, ale i možnost získat pro každého potřebného kvalifikovanou a účinnou odbornou pomoc.*²⁹⁰

Z výše uvedeného se dají vyvozovat vysoké nároky k získání postavení obhájce. Na to myslí i současná právní úprava, která stanoví, že obhájcem v trestním řízení může být jen advokát (srov. ustanovení § 35 odst. 1 alinea 1 trestního řádu), a to z důvodu co nejkvalitnější obhajoby.

trestního řádu, ale až v ustanovení § 165 trestního řádu. Srov. odborná literatura, např. Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 757-758. Právo obviněného k účasti při projednání věci je rovněž od ostatních odlišeno i v dokumentu s názvem *Rekodifikace trestního práva procesního* veřejně dostupného na internetové adrese Ministerstva spravedlnosti <https://tpp.justice.cz/>, který se zdá být podkladem pro nový trestní řád. Podle mého názoru takto zvolená právní úprava budí roztržičnost a postrádá základní orientaci nejen pro obviněného samotného, a měla by tak být upravena souhrnně v obecných ustanoveních. A to i za předpokladu, že by se zákonodárce obsahově v těchto ustanoveních zásadně nelišil. Tento podnět lze opřít o princip právní jistoty. V praxi tak může například docházet k nesprávnému poučení ze strany policejního orgánu, a k procesnímu postupu v rozporu s ustanovením § 2 odst. 13 trestního řádu vycházejícím z článku 40 odst. 2, odst. 3 Listiny.

²⁸⁹ Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. op. cit. 62, s. 210. Dále srov. Herczeg, J. *Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu v trestním řízení*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 249.

²⁹⁰ Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Obhájce v trestním řízení*, Praha: Leges 2011, s. 11.

Pro úplnost dodávám zmínku o nepřípustnosti zvoleného nebo ustanoveného obhájce. Tuto problematiku řeší ustanovení trestního řádu, podle něhož obhájcem nemůže být:

- advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby (srov. ustanovení § 35 odst. 2 trestního řádu), nebo
- advokát, který v trestním řízení vypovídá jako svědek, podává znaleckých posudek nebo je činný jako tlumočník.

V případě, že v trestním řízení nastane jedna z výše uvedených skutečností, rozhodne předseda senátu nebo v přípravném řízení soudce o vyloučení zvoleného obhájce [srov. ustanovení § 37a odst. 1 písm. a) trestního řádu], nebo o zproštění povinnosti obhajování u ustanoveného obhájce (srov. ustanovení § 40a odst. 1 trestního řádu).

Smyslem ZTOPO je dle některých autorů mimo jiné také umožnění trestního stíhání komplikovaných nadnárodních společností.²⁹¹ Za splnění zákonem stanovených podmínek mohou být obviněné i ty právnické osoby, které nemají sídlo v České republice (srov. ustanovení § 2 ZTOPO). Pro takové právnické osoby však může být příléhavé i zvolení evropského advokáta.²⁹² Ačkoliv to z právní úpravy není na první pohled zřejmé, když ustanovení trestního řádu říká, že obhájcem v trestním řízení může být jen advokát, komentářová literatura s evropským advokátem coby obhájcem v trestním řízení počítá.²⁹³ Pro obviněnou právnickou osobu, jež například nemá sídlo v České republice a objem její činnosti v České republice je oproti objemu souhrnné činnosti zanedbatelný, může být v jejím zájmu zvolení evropského advokáta jakožto osoby, která je nejlépe informována o příslušných právních teoriích a dostupných skutečnostech nezbytných pro jejich podporu. Ačkoli další svědci nebo dokonce listinné důkazy mohou podpořit konkrétní skutečnosti, takový advokát může být sám schopen tyto skutečnosti zařadit do schématu případu jeho klienta.²⁹⁴

Nutno přitom upozornit na skutečnost, že poskytuje-li evropský advokát právní služby spočívající v zastupování v řízení před soudy nebo jinými orgány, včetně obhajoby v trestním řízení, a stanoví-li zvláštní právní předpis, že účastník musí být v tomto řízení zastoupen

²⁹¹ Např. Vlk, V. *TOPO* [online], 2016 [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/topo-103606.html>.

²⁹² *Pozn.*: Zkratka „evropský advokát“ je použita pro hostujícího evropského advokáta a usazeného evropského advokáta.

²⁹³ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 433–440.

²⁹⁴ Garvey, J., H. *The Attorney's Affidavit in Litigation Proceedings*. Stanford Law Review, Volume 31/1978-1979, s. 199.

advokátem nebo že zástupcem účastníka může být jen advokát, je evropský advokát povinen ustanovit advokáta po dohodě s klientem jako svého konzultanta v otázkách procesního práva, které budou v řízení řešeny (srov. ustanovení § 35p odst. 1 zákona o advokacii). Úvahou *de lege ferenda* by pro prvotní orientaci obviněného, resp. obviněné právnické osoby, bylo na místě zákonodárce zvážit změnu formulace v ustanovení § 35 odst. 1 trestního řádu. Původní formulaci *obhájcem v trestním řízení může být jen advokát* by tak například mohla nahradit formulace *obhájcem v trestním řízení může být jen osoba oprávněná vykonávat advokacii podle jiného právního předpisu*.

Stejně jako obviněný, resp. obviněná právnická osoba, i obhájce má svá práva zaručená v české právní úpravě trestním řádem, konkrétně v ustanovení § 41 trestního řádu, a to společně s povinnostmi, které advokátovi, resp. obhájci, vyplývají z činnosti poskytování právních služeb (srov. ustanovení § 16 zákona o advokacii či oddíl druhý etického kodexu²⁹⁵) ve vztahu k trestnímu řízení. Obhájce má tak právo:

- činit za obviněného návrhy, podávat za něj žádosti a opravné prostředky,
- nahlížet do spisů (srov. ustanovení § 65 trestního řádu),
- zúčastnit se podle ustanovení trestního řádu vyšetřovacích úkonů,
- mluvit s obviněným, který je ve vazbě (srov. ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu),
- zúčastnit se v řízení před soudem všech úkonů, kterých se může účastnit obviněných (srov. ustanovení § 165 odst. 2 odst. 3 trestního řádu).

Přirozeně ve vztahu k právnické osobě nebude z uvedených práv uplatněno právo *mluvit s obviněným, který je ve vazbě*, což lze vyvodit ze samotné povahy právnické osoby. Výše zmíněný demonstrativní výčet práv obhájce však nelze považovat za konečný. V rámci celého trestního řádu je možno nalézt několik dalších práv, které jsou obhájci, ale i obviněnému, zaručeny k uplatnění co nejučinnější obhajoby.²⁹⁶

Jak již bylo uvedeno, kromě stanovených práv jsou obhájci rovněž trestním řádem uloženy i povinnosti, kterých je třeba v rámci trestního řízení dbát, a bez kterých by tak nebylo zaručeno poskytnutí kvalitních právních služeb obhájce v trestním řízení. Podle ustanovení § 41 odst. 1 trestního řádu to je povinnost:

- poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc,

²⁹⁵ Usnesení představenstva české advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (v textu jen „*etický kodex*“).

²⁹⁶ Viz komentářová literatura, např. Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. op. cit. 62, s. 211–212.

- účelně využívat k hájení zájmů obviněného prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně,
- pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci.

4.2. Společný obhájce a pluralita obhájců

Dalším důležitým institutem je institut společného obhájce. Ve vztahu k právnické osobě lze zde vycházet z ustanovení § 31 odst. 1 ZTOPO, které upravuje společné řízení osob fyzických a osob právnických. Z tohoto ustanovení vyplývá, že proti obviněné právnické osobě a obviněné fyzické osobě se koná společné řízení, jestliže jejich trestné činy spolu souvisejí, pokud tomu nebrání důležité důvody. Smyslem tohoto společného řízení je nejen hledisko procesní ekonomie vycházející z článku 38 odst. 2 Listiny, tj. práva na projednání věci v přiměřené lhůtě, ale i skutečnost, že ve společném řízení může soud lépe zhodnotit povahu a závažnost stíhaných trestných činů, a spravedlivěji tak potrestat případné pachatele.²⁹⁷ Jde zejména o to, aby soud mohl při subjektivní souvislosti uložit obviněnému úhrnný trest, eventuelně trest souhrnný, a při objektivní souvislosti lépe individualizovat trest, zejména přihlédnout k míře zavinění jednotlivých obviněných, kteří se na trestném činu podíleli.²⁹⁸

V zájmu hospodárnosti trestního řízení, jednak pro obviněné v případě volby obhájce a jednak pro stát v případě ustanovení obhájce, se v praxi přistupuje k institutu společného obhájce. Tento institut se však uplatní jen v případech, kdy si zájmy spoluobviněných neodporují (srov. ustanovení § 37a odst. 2 trestního řádu). Úprava trestního řádu v tomto navazuje na zákon o advokacii, který advokátovi ukládá povinnost odmítnout poskytnutí právních služeb, jestliže jsou jeho zájmy v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá (srov. ustanovení § 19 odst. 1 zákona o advokacii). Jestliže se ukáže skutečnost prokazující rozpor mezi zájmy obviněných, dojde k rozhodnutí o vyloučení zvoleného obhájce či o zproštění povinnosti obhajování u ustanoveného obhájce. V kontextu zachování formální obhajoby se pak ztotožňujeme s komentářovou literaturou. Je však třeba zdůraznit, že musí jít o případ, kdy si zájmy dvou nebo více spoluobviněných skutečně odporují, nikoli o případ, kdy taková kolize může případně nastat, ale dosud nenastala.²⁹⁹

²⁹⁷ Tamtéž, s. 192.

²⁹⁸ Šámal, P., Dědič, J., Grivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* op. cit. 61, s. 577.

²⁹⁹ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář.* op. cit. 5, s. 474-479.

Ve vztahu k obviněné právnické osobě je na místě upozornit na již výše uvedenou novelizaci ZTOPO provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., kterou bylo do právní úpravy ZTOPO zavedeno ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO. Toto ustanovení umožňuje obviněné právnické osobě zprostit se trestní odpovědnosti, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat. Přijmeme-li názor, že k uplatnění ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO je zapotřebí aktivní činnost obviněné právnické osoby, pak bude v zájmu právnické osoby cílit obhajobu i směrem k prokázání vynaložení veškerého úsilí k zabránění spáchání protiprávního činu osobami příslušnými podle ustanovení § 8 odst. 1 ZTOPO. Dojde tak k přenesení trestní odpovědnosti výlučně právě na tyto příslušné osoby. Stejně tak by tomu bylo v případě uplatnění účinné lítosti ve smyslu ustanovení § 11 odst. 1 ZTOPO. Ve strategiích obhajob právnických osob reflektujících aktuální úpravu ZTOPO se tudíž mohou vyskytovat případy předvídané judikaturou Nejvyššího soudu, která zastává názor, že zájmy obviněných v trestním řízení si odporují tehdy, když spoluobvinění svalují vinu jeden na druhého nebo když jeden ze spoluobviněných usvědčuje druhého, který vinu popírá.³⁰⁰

Právo obviněného, resp. obviněné právnické osoby, zvolit si obhájce, není právní úpravou nijak omezeno. Stejně tak, jako není vyloučeno zvolit si společného obhájce více obviněnými, není rovněž vyloučena možnost zvolit si obhájců více. S takzvanou pluralitou obhájců, jak tuto situaci označuje komentářová literatura,³⁰¹ počítá i trestní řád v ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu. Pluralitou obhájců se tedy rozumí případ, ve kterém obviněná právnická osoba v jednom proti ní vedeném trestním řízení zplnomocní dva nebo více obhájců, přičemž tak každý z nich disponuje samostatnými obhajovacími právy a povinnostmi. K této skutečnosti bude docházet převážně v těch trestních řízeních, kdy se bude jednat o skutkově a právně složité věci. Jednotliví obhájci se budou zpravidla specializovat na jednotlivé části konkrétní trestní věci.³⁰²

S pluralitou obhájců se pak v praxi objevuje úskalí, které spočívá v doručování písemností. Při zvolení více obhájců může docházet k nepřehlednosti a k případné nehospodárnosti celého trestního řízení, a to převážně v podobě rychlosti. Je tomu tak v případech, kdy má obviněný více obhájců a není jednoznačně stanoveno, kterého obhájce zmocnil k doručování. V důsledku toho může docházet i k porušování práva na obhajobu. Na to myslí i dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Vzhledem k tomu, že právo na obhajobu patří mezi nejdůležitější

³⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. září 1990, sp. zn. 5 To 46/90, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 15/1991.

³⁰¹ Srov. Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. op. cit. 62, s. 210, příp. Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 757.

³⁰² Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 465-473.

procesní práva, nelze se v případě, kdy obviněný byl na základě plné moci zastoupen dvěma obhájci, přičemž neoznámil, kterého z těchto obhájců zmocnil k přijímání písemností a vyrozumívání o úkonech trestního řízení, a tento obhájce nebyl ani určen předsedou senátu, spokojit s tím, že o termínu konání veřejného zasedání byl ve věci skutkově a právně složité vyrozumíván pouze jeden ze zvolených obhájců.³⁰³ Problém vyřešila novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Ta upravila postup v situaci, pokud si obviněný zvolil dva nebo více obhájců a současně příslušnému orgánu činnému v trestním řízení neoznámil, kterého z nich zmocňuje k přijímání písemností. O určení obhájce příslušného k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení v přípravném řízení rozhodne státní zástupce a v případě řízení před soudem předseda senátu či samosoudce s ohledem na ustanovení § 314b odst. 4 trestního řádu.

Komentářová literatura a Nejvyšší státní zastupitelství označují oznámení o zmocnění obhájce k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení jako povinnost.³⁰⁴ S tímto dle našeho názoru nelze souhlasit. Obviněnému, resp. obviněné právnické osobě, nelze stanovovat povinnosti související s jeho právem na obhajobu, a to zvláště v případě, pokud takové neoznámení lze zhojit rozhodnutím ve smyslu ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu. Dle obecné právní nauky nastává při porušení povinnosti sankce. Domníváme se však, že ve vztahu k neoznámení zmocněného nedochází k sankci jako takové. Rozhodnutím ve smyslu ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu dochází k určení zvoleného obhájce, tudíž právo k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení nadále zůstává v dispozici obhájce obviněného. Zároveň není v právní úpravě vyloučeno, aby došlo ke změně takto zmocněného obhájce.

Je tak možné konstatovat, že nelze mluvit toliko o povinnosti, jako spíše o možnosti obviněného oznámit, kterého obhájce zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení. Toto oznámení tak bude obviněný zpravidla činit například za účelem účinné obhajoby, například při určení dílčích rolí jednotlivých obhájců v dané trestní věci. Otázkou však zůstává, v jakém časovém rozmezí se toto oznámení má učinit. Dle trestního řádu hovoří o naplnění podmínky zvolení dvou nebo více obhájců, můžeme tak spekulovat, zdali je to v okamžiku zvolení již druhého obhájce či v jiném časovém rozmezí.

³⁰³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2002, sp. zn. 7 Tdo 927/2002.

³⁰⁴ Srov. Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. op. cit. 62, s. 210-211, Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 465-473 a rubrika na stránkách Nejvyššího státního zastupitelství s názvem *Práva a postavení obviněného* veřejně dostupná na adrese: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/63>

V praxi by tak mohlo docházet k situacím, ve kterých má obviněný v úmyslu některého z obhájců takto zmocnit, avšak dříve, než tak učiní, dojde k rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu, tedy že tohoto obhájce mu určí státní zástupce v přípravném řízení, případně předseda senátu či samosoudce v řízení před soudem.

4.3. Nutná obhajoba a ustanovený obhájce

V souvislosti s obhajobou právnické osoby budí v poslední době u odborné veřejnosti největší rozruch ustanovení § 35 odst. 2 ZTOPO, které stanoví, že pro obviněnou právnickou osobu se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě. Institut nutné obhajoby byl dle důvodové zprávy vyloučen po vzoru zahraničních úprav. Pro příklad zahraniční úpravy lze odkázat na komentářovou literaturu,³⁰⁵ na případné srovnání zahraničních úprav lze odkázat na příspěvek Tibitanzlové.³⁰⁶

K naplnění podmínek nutné obhajoby nedochází automaticky. Ve světle trestního řádu jsou totiž důvodem nutné obhajoby:

- objektivní okolnosti na straně osoby, proti níže se trestní řízení vede,
- povaha a závažnost trestného činu,
- ztížení výkonu práv obhajoby z důvodu omezení osobní svobody.

K objektivním okolnostem se vyjadřuje Čep, který zejména odkazuje na ustanovení opatrovníka z úřední povinnosti ve světle ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO. V souvislosti s tímto uvádí situaci, ve které opatrovník obviněné právnické osoby nezvolí této právnické osobě obhájce. *De lege ferenda* tak Čep uvažuje o vhodnosti zavedení institutu nutné obhajoby z důvodu zajištění práva na obhajobu obviněné právnické osoby v případě, pokud tato osoba nemá žádnou fyzickou osobu oprávněnou za ni jednat v trestním řízení proti ní vedeném (srov. ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO).³⁰⁷ Otázku týkající se osoby oprávněné činit úkony za obviněnou právnickou osobu v trestním řízení proti ní vedeném, která je však v postavení svědka, řešil Ústavní soud již ve svých nálezech z roku 2018 (viz dále). K tomu je třeba rovněž připomenout ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO, které zmiňuje i Čep³⁰⁸ a z něhož je patrná

³⁰⁵ Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. op. cit. 62, s. 213.

³⁰⁶ Tibitanzlová, A.: *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? - 1. část*, [online], 2018 [cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nutna-obhajoba-pravnicke-osoby-ano-ci-ne-1.-cast?browser=mobi>.

³⁰⁷ Čep, D. *Nutná obhajoba právnické osoby de lege ferenda*. Státní zastupitelství, Wolters Kluwer ČR a.s., 2018, roč. 16, č. 2, s. 7-21.

³⁰⁸ Tamtéž.

povinnost opatrovníka řádně hájit zájmy právnické osoby. Za volbu pak odpovídá soud, který opatrovníka ustanovil. V praxi zároveň nejčastěji dochází, zřejmě z důvodu ochrany procesních práv obviněné právnické osoby, k ustanovení advokáta coby opatrovníka obviněné právnické osoby. S ohledem na výše uvedené se však s tímto argumentem nelze zcela ztotožnit.

Dalším, dle našeho názoru relevantním důvodem k zavedení nutné obhajoby je povaha a závažnost trestného činu. Jedná se dle ustanovení § 36 odst. 3 trestního řádu o řízení o trestném činu s horní hranicí trestu odnětí svobody převyšující pět let. Je zřejmé, že trest odnětí svobody obviněné právnické osobě nehrozí, a to z její samotné povahy. Z výše horní sazby trestu odnětí svobody stanovené ve zvláštní části trestního zákoníku však můžeme předpokládat trest pro obviněnou právnickou osobu dle ustanovení § 15 ZTOPO,³⁰⁹ jakož i závažnost spáchaného trestného činu. Podle zpráv o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství z let 2016 až 2019 vyplývá, že nejčtenějšími trestnými činy, které jsou předmětem trestního řízení vedeného proti obviněným právnickým osobám, jsou trestné činy hospodářské. Pro úplnost je nutné uvést i další čteně zastoupený trestný čin podvodu zastupující trestné činy proti majetku.³¹⁰

Pokud bychom vzali v úvahu trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby ve své kvalifikované podstatě, který bude podle ustanovení § 240 odst. 2 písm. c) trestního zákoníku spáchán ve značném rozsahu, tedy za způsobení škody dosahující částku nejméně 1 000 000 Kč, hrozí odsouzenému trest odnětí svobody ve výměře na dva až osm let. Způsobit takovou škodu není v dnešní době ojedinělé. V mnoha případech se utvoří dílčím způsobem, tedy pokračujícím trestným činem.³¹¹ Z uvedeného je třeba tedy poukázat na případnou složitost řízení, a to nejen v otázce skutkové, ale i právní. V takovém případě je o zavedení nutné obhajoby ve smyslu ustanovení § 36 odst. 3 trestního řádu možné uvažovat. Toto lze podpořit i argumenty Čepa, podle něhož by měl být zjevný zájem státu, respektive celé společnosti, na objasnění závažných trestných činů. Ačkoliv právnické osobě nelze uložit trest odnětí svobody, který představuje nejcitelnější zásah do práv fyzické osoby, lze jí uložit tresty

³⁰⁹ Srov. Tibitanzlová, A. *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? - I. část.* op. cit. 307.

³¹⁰ Zpráva o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2016 dostupná na adrese: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2016.pdf, z roku 2017 dostupná na adrese: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/Zprava_o_cinnosti_za_rok_2017.pdf, z roku 2018 dostupná na adrese: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2018-Tabulkova_cast-I.pdf či ta z roku 2019 dostupná na adrese: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Tabulkova-cast-I-9-6-2020.pdf>

³¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018, sp. zn. 6 Tdo 229/2018, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2018, sp. zn. 4 Tdo 496/2018, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2018, sp. zn. 3 Tdo 1215/2018.

jiné, které mohou rovněž představovat citelný zásah do jejich základních práv a svobod, například vlastnické právo či svoboda podnikání, byť těmito nemůže být osobní svoboda.³¹²

Na závěr zmíníme další z argumentů pro zavedení nutné obhajoby obviněné právnické osoby, a tou je možnost sjednání dohody o vině a trestu. Dle ustanovení § 175a odst. 3 věty druhé trestního řádu je dohoda o vině a trestu sjednávána v případech nutné obhajoby za přítomnosti obhájce. Upozorňujeme přitom na ustanovení § 265d odst. 2 trestního řádu, které stanoví podmínku, že dovolání může být obviněným podáno pouze prostřednictvím obhájce. Dovolání jako takové je mimořádným opravným prostředkem a svou podstatou je vázáno na splnění podmínek k samotné přípustnosti jejího podání, stejně jako ve výše uvedeném případě sjednání dohody o vině a trestu ve smyslu ustanovení § 175a odst. 3 trestního řádu. Platí, že podání či sjednání těchto úkonů je plně v dispozici obviněného, a pokud je tak stanoveno zákonem, bude plně legitimní požadovat po obviněném splnění takto zákonem ustanovených podmínek.

Závěrem je třeba shrnout, že zákonodárce vyloučením institutu nutné obhajoby obviněné právnické osoby jistým způsobem potenciálně omezil právo této právnické osoby na obhajobu. Nikoli však do takové míry, jež by znamenala extrémní a neodůvodněný rozpor s touto zásadou. Z dikce ZTOPO jednoznačně plyne, že zákonodárce vzal v úvahu i případné rozpory, neboť toto ustanovení zní zcela jasně bez dalšího. Zároveň je třeba dodat, že tímto ustanovením není omezeno právo obviněné právnické osoby zažádat si o ustanovení bezplatného obhájce či obhájce za sníženou odměnu.

Vyloučením nutné obhajoby totiž není dotčeno právo obviněné právnické osoby, osvědčí-li, že nemá dostatek prostředků, aby si hradila náklady obhajoby, podat si žádost na bezplatnou obhajobu či obhajobu za sníženou odměnu ve smyslu ustanovení § 33 odst. 2 trestního řádu. Toto je dle odborné literatury jediný důvod pro ustanovení obhájce právnické osobě.³¹³ Institut nutné obhajoby však nelze zaměňovat s povinností podat dovolání pouze prostřednictvím obhájce podle ustanovení § 265d odst. 2 trestního řádu. Rovněž pro obviněnou právnickou osobu platí advokátní přímus pro zastupování před Ústavním soudem v souladu s ustanovením § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.³¹⁴

Pro krátké srovnání se zahraničím zde můžeme uvést praxi Spojených států amerických, kde je právo na zastupování obhájcem zaručeno při závažných trestních stíhání garantování

³¹² Čep, David. *Nutná obhajoba právnické osoby de lege ferenda*. op. cit. 307.

³¹³ Tamtéž a Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 60, s. 759-760.

³¹⁴ Tamtéž.

šestým ve spojení se čtrnáctým dodatkem k Ústavě Spojených států amerických. Tamní Nejvyšší soud dospěl kupříkladu k závěru, že *právo obžalovaného v trestním řízení na pomoc právního zástupce je základním právem nezbytným pro spravedlivý proces a proces a odsouzení navrhovatele bez pomoci právního zástupce porušilo čtrnáctý dodatek*.³¹⁵ Byť se jedná o angloamerický právní systém, ekvivalent úpravy tzv. nutné obhajoby a ustanoveného obhájce lze nalézt v ustanovení § 3006A Criminal Justice Act. To stanoví povinnost oblastních soudů uvést v platnost plán pro zastoupení jakékoli osoby finančně nezpůsobilé získat odpovídající právní zastoupení, který by měl obsahovat specifické případy podobné těm, které jsou uvedeny v ustanovení § 36 a § 36a trestního řádu.³¹⁶ Rozhodovací praxe tamních soudů ovšem dovedla, že korporace nemá nárok na jmenování právního zástupce na veřejné náklady, aby jej zastupoval.³¹⁷

4.4. Osoby oprávněné vystupovat za právnickou osobu v trestním řízení proti ní vedeném

Právnická osoba coby umělý, na základě nebo v souladu se zákonem vytvořený útvar, může svou vůli projevat pouze prostřednictvím osob fyzických. K projevu vůle právnické osoby vyplývající ze soukromého práva lze odkázat na Lasáka, podle kterého *vůdčí princip právní úpravy právnických osob v novém občanském zákoníku, který je postaven na tzv. teorii fikce, tedy na tom, že právnická osoba je pouze umělý konstrukt, který reálně neexistuje, a je jí pouze přičítána vůle fyzických osob (členů orgánů), které za ni jednají (zastupují ji) a nahrazují její vůli. Právnická osoba sice má právní osobnost od svého vzniku do svého zániku (§ 118), avšak sama o sobě žádnou vůli nemá*.³¹⁸

Toto reflektuje i zákonodárce v aktuální úpravě, konkrétně v ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO, které stanoví, že úkony v řízení činí za právnickou osobu ten, kdo je k tomu oprávněn v řízení před soudem podle občanského soudního řádu. Za úkony v trestním řízení, tedy úkony procesní, se považují takové úkony, s jejichž provedením nebo zanedbáním spojuje zákon

³¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 18. března 1963, č. 372 U.S. 335. Dostupné z: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/372/335/>.

³¹⁶ 18 U.S. Code § 3006A – Adequate representation of defendants [online] [cit. 18. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3006A>.

³¹⁷ Například rozhodnutí Odvolacího soudu Spojených států amerických ze dne 6. října 1997, č. 94-5796, 94-5797, 94-5804. Dostupné z: <https://caselaw.findlaw.com/us-4th-circuit/1233490.html>.

³¹⁸ Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 777.

určité právní účinky, tj. vznik, změnu nebo zánik procesních právních vztahů.³¹⁹ Těmito úkony jsou úkony prováděné před zahájením trestního stíhání včetně neodkladných a neopakovatelných úkonů, úkony prováděné v přípravném řízení a ve zkráceném přípravném řízení, úkony soudce v přípravném řízení, úkony prováděné v řízení před soudem, úkony prováděné ve výkonovacím řízení, úkony prováděné při zahlazování odsouzení, úkony prováděné při udělování milosti a použití amnestie a úkony prováděné v rámci právního styku s cizinou.³²⁰

Procesními úkony právnické osoby v trestním řízení se tak rozumí zejména úkony, kterými je realizováno právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se obviněné (podezřelé) právnické osobě kladou za vinu a k důkazům o nich, a to podle ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu, jakož i další podání, návrhy (např. návrh na doplnění dokazování či návrh na zastavení trestního stíhání), žádosti, nahlížení do vyšetřovacího spisu ve smyslu ustanovení § 65 trestního řádu, řádné a mimořádné opravné prostředky.³²¹ Stejně tak pro procesní úkony právnické osoby platí v plném rozsahu ustanovení trestního řádu o:

- podání (srov. ustanovení § 59 trestního řádu),
- počítání lhůt (srov. ustanovení § 60 a § 61 trestního řádu) a
- doručování (srov. ustanovení § 62 až 64a trestního řádu), jakož i
- další zvláštní pravidla spojená s jejich provedením stanovená trestním řádem.³²²

Kdo může za obviněnou právnickou osobu činit úkony v trestním řízení, je určeno v ustanoveních § 34 odst. 1 odst. 2 odst. 5 ZTOPO. Za splnění dalších podmínek stanovených v ZTOPO je to:

- osoba oprávněná ze zákona (srov. ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO),
- zmocněnec (srov. ustanovení § 34 odst. 2 ZTOPO) a
- opatrovník (srov. ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO).

Tyto osoby pak budou konkrétně rozebrány v následujících podkapitolách. V obecné rovině je však zapotřebí zmínit, že osoba oprávněná činit za obviněnou právnickou osobu má svým způsobem povahu obviněné osoby fyzické. Této osobě jsou zaručena stejná práva, která má obviněný, což je deklarováno ustanovením § 34 odst. 6 ZTOPO. Mezi těmito právy se nachází i právo zvolit si obhájce. Je tak na místě uvést, a zákonem rovněž není vyloučeno, že v řízení

³¹⁹ Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. op. cit. 18, s. 247.

³²⁰ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges 2011, s. 283.

³²¹ Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. op. cit. 62, s. 204.

³²² Srov. Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. op. cit. 70, s. 184.

vedle sebe mohou vystupovat tyto dvě osoby najednou, tedy jak osoba oprávněná činit úkony za obviněnou právnickou osobu, tak obhájce. V praxi tomu tak v mnoha kauzách bývá.

Dále je namístě v souvislosti s oprávněním vystupovat za právnickou osobu zmínit ustanovení § 34 odst. 3 ZTOPO, které stanoví, že činit úkony za právnickou osobu může v trestním řízení proti ní současně jen jedna osoba. Tím je zajištěn přehled příslušných orgánů činných v trestním řízení, například k určení osoby pro vyrozumívání o úkonech či doručování jiných písemností. Zároveň se tím předchází komplikacím pro případ, kdy by se osoby na úkonu, či směru obhajoby jako takové, neshodly.³²³ Toto ustanovení vychází ze základních principů jednání za právnickou osobu v civilním soudním řízení.³²⁴

4.4.1. Osoba oprávněná ze zákona

Zákonodárce po vzoru zahraničních právních úprav stanoví pro procesní úkony právnické osoby zvláštní úpravu. Je nutno chronologicky začít u ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO. Tím zákonodárce odkazuje v souvislosti se zastoupením právnické osoby při úkonech v trestním řízení na OSŘ, konkrétně tím měl na mysli ustanovení § 21 odst. 1 tohoto zákona, podle kterého za právnickou osobu jedná:

- člen statutárního orgánu; tvoří-li statutární orgán více osob, jedná za právnickou osobu předseda statutárního orgánu, popřípadě jeho člen, který tím byl pověřen; je-li předsedou nebo pověřeným členem právnická osoba, jedná vždy fyzická osoba, která je k tomu touto právnickou osobou zmocněna nebo jinak oprávněna, nebo
- její zaměstnanec (člen), který tím byl statutárním orgánem pověřen, nebo
- vedoucí jejího odštěpného závodu, jde-li o věci týkající se tohoto závodu, nebo
- její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně.

Tento výčet však není úplný. V občanském soudním řádu můžeme nalézt další ustanovení týkající se způsobilosti jednání za právnickou osobu. Pro příklad uvedeme ustanovení § 21b občanského soudního řádu, které upravuje jednání obcí a vyšších územně samosprávných celků. Podle tohoto ustanovení jedná za obec a za vyšší územně samosprávný celek ten, kdo je podle zvláštního zákona oprávněn je zastupovat navenek, nebo jejich zaměstnanec, který tím byl touto osobou pověřen. Zvláštním zákonem se v případě obce rozumí zákon o obcích, v případě krajů zákon o krajích, a v případě hlavního města Prahy jakožto vyčleněného vyššího

³²³ Šámal, P., Dědič, J., Grivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* op. cit. 61, s. 729-753.

³²⁴ Svoboda K., Smolík P., Levý J., Šínová R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 93-101.

územně samosprávného celku pak zákon o hlavním městě Praze.³²⁵ Přijmeme-li právní úpravu civilního procesu a k ní komentářovou literaturu,³²⁶ pak jedná:

- za obec starosta (srov. ustanovení § 103 zákona o obcích), popřípadě za splněných dalších zákonem stanovených podmínek správce obce (srov. ustanovení § 98 zákona o obcích),
- za kraj hejtman (srov. ustanovení § 61 zákona o krajích),
- za hlavní město Prahu primátor (srov. ustanovení § 72 zákona o hlavním městě Praze), za městskou část pak její starosta (srov. ustanovení § 4 zákona o obcích ve spojení s ustanovením § 130 zákona o obcích).

Tyto osoby však mohou k jednání pověřit příslušného zaměstnance. Oprávnění jednat za územně samosprávný celek vyplývá z výše zmíněných právních předpisů, není proto vadou podání, pokud se u obce nebo kraje neuvede osoba oprávněná za ně jednat. Osoby oprávněné jednat za obec nebo kraj jsou ale soudy povinny vždy své oprávnění prokázat, u starosty, primátora a hejtmána listinou, z nichž vyplývá toto jejich postavení, pověření zaměstnanci jsou povinni soudu předložit toto pověření.³²⁷ Těmto osobám přísluší oprávnění k činění úkonů za obviněnou právnickou osobu, včetně zvolení obhájce. Analogicky k tomuto lze uvést například judikaturu Nejvyššího soudu v civilní věci, ze které lze vyvodit oprávnění starosty obce k udělení plné moci advokátovi.³²⁸

4.4.2. Zmocněnec

Další osobou oprávněnou činit úkony za právnickou osobu v trestním řízení vedeném proti ní je zmocněnec. Zmocněnec je osoba, kterou si volí sama právnická osoba a která činí úkony v zastoupení právnické osoby. Tato osoba prokazuje své oprávnění, na rozdíl od ostatních osob popsaných v této kapitole, plnou mocí. Plnou moc je pak nutné vyhotovit písemně, avšak je zde i výjimka. Tu tvoří možnost udělit plnou moc ústně přímo do protokolu u policejního orgánu, a to před započítím úkonu.

Otázka vyvstává v případě konkretizace osoby zmocněnce, a to v tom, zdali může být zmocněncem i právnická osoba odlišná od obviněné právnické osoby. Zákonodárce tuto situaci

³²⁵ Pozn.: Ve vztahu k obviněné právnické osobě je nutno však zmínit ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) ZTOPO, kdy se tato právní úprava přijme pouze pokud půjde o trestní stíhání územně samosprávných celků při výkonu jiné než veřejné moci.

³²⁶ Svoboda K., Smolík P., Levý J., Šínová R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* op. cit. 324, 2017, s. 6-13.

³²⁷ Tamtéž.

³²⁸ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2008, sp. zn. 25 Cdo 2158/2009, publikované ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek pod č. C 9383.

v ZTOPO nikterak neupravil. Nutno upozornit, že v tomto se neshodují ani autoři odborné literatury. Jeden názor uvádí, že zmocněncem může být pouze osoby fyzická,³²⁹ druhý s odkazem zejména na ustanovení § 36 ZTOPO uvádí osobu fyzickou, jejíž svéprávnost není omezena,³³⁰ a třetí odlišnou právnickou osobu jako zmocněnce s odkazem na občanský zákoník připouští.³³¹ Osobně se nejvíce ztotožňujeme s třetí úvahou, která připouští zmocněnce coby právnickou osobu odlišnou od obviněné právnické osoby. Takové zmocnění není v rozporu se zákonným omezením, aby obviněná právnická osoba měla jen jednoho zmocněnce na plnou moc (srov. ustanovení § 34 odst. 2 věty třetí ZTOPO). Tento komentář navíc odkazuje na ustanovení § 448 odst. 1 občanského zákoníku, které upravuje mimo jiné i zánik zmocnění právnické osoby.³³²

K tomu je nutné zmínit ustanovení § 443 občanského zákoníku, které přímo stanoví možnost udělit zmocnění i právnické osobě a zároveň určit, kdo bude v rámci tohoto zmocnění za právnickou osobu jednat, tedy buď statutární orgán nebo osoba jím určena.³³³ Případně by se dala použít úprava občanského soudního řádu, konkrétně již zmíněné ustanovení § 21 upravující jednání za právnickou osobu (viz předchozí pododdíl). Tato otázka se jeví velice spornou, avšak domníváme se, že právnickou osobu nelze jako zmocněnce vyloučit ze zastupování obviněné právnické osoby. V právní úpravě tato možnost, na rozdíl od jiných právních předpisů podporující zmocnění právnické osoby, totiž není nikterak vyloučena. Naopak, jak vyplývá z důvodové zprávy k § 34 ZTOPO, úprava vychází z úpravy občanskoprávní a správní.³³⁴ Je nutno upozornit na fakt, že v ZTOPO v souvislosti se zastupováním obviněné právnické osoby užívá pouze pojem osoba, přičemž tuto osobu nikterak nespecifikuje. Je pravdou, že z dalších ustanovení ZTOPO, zejména pak z ustanovení § 36, je patrné, že zákonodárce zde kalkuluje už s konkrétní osobou oprávněnou podle ustanovení § 34 ZTOPO. To však lze zhojit v případě zastupování obviněné právnické osoby právnickou osobou odlišnou od ní postupem na základě užití ustanovení § 21 OSŘ. Tento

³²⁹ Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou.* op. cit. 62, s. 205.

³³⁰ Šámal, P., Dědič, J., Grivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* op. cit. 61, s. 738.

³³¹ Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.* op. cit. 70, s. 189.

³³² Tamtéž.

³³³ Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář.* op. cit. 318, s. 1670.

³³⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

postup může vytvářet určitý řetězec, avšak za účelem garance svobodné volby zmocněnce vyplývající z ustanovení § 34 odst. 2 ZTOPO.

Tato otázka budí v odborné veřejnosti neshody, a *de lege ferenda* by tak měl zákonodárce v ZTOPO jednoznačně stanovit, zdali je potřeba fyzické osoby coby zmocněnce dle ustanovení § 34 odst. 2 ZTOPO či zda je možnost zmocnit právnickou osobu odlišnou od obviněné právnické osoby, a to zejména za účelem předcházení situaci upravené v ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO, tedy ustanovení opatrovníka. V případě možnosti zmocnit jinou právnickou osobu by se tak případně mohly snížit náklady soudu spojené s ustanovením opatrovníka. Je ovšem otázkou, zdali by takto umožněný postup nebyl v praxi zneužíván.

Zastáváme názor, že do ZTOPO by mělo být zaneseno výkladové ustanovení v následujícím znění: *Pro účely tohoto zákona se právnickou osobou rozumí obviněná právnická osoba, proti níž se vede trestní řízení.* Toto ustanovení by vneslo do ZTOPO větší přehlednost, především pro laického adresáta této právní úpravy. Takto může tato právní úprava vzbuzovat pochybnosti při rozlišování mezi právnickou osobou nezatíženou trestním stíháním a obviněnou právnickou osobou.

4.4.3. Opatrovník

Závěrem lze k výčtu osob oprávněných činit za obviněnou právnickou osobu úkony v trestním řízení vedeném proti ní uvést i opatrovníka. Postup, kterým lze k takovému zastoupení dojít, je upraven v ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO. Zde je ustanoveno, že není-li osoba uvedená v odstavci 4, tedy osoba způsobilá dle tohoto ustanovení ZTOPO činit úkony za obviněnou právnickou osobu, určena ve stanovené lhůtě, nebo právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, popřípadě právnické osobě nebo jejímu zmocněnci prokazatelně nelze doručovat písemnosti, předseda senátu a v přípravném řízení soude ustanoví právnické osobě opatrovníka. Osobu lze však ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem. Opatrovníkem nelze ustanovit osobu, o níž lze mít důvodně za to, že má takový zájem na výsledku řízení, který odůvodňuje obavu, že nebude řádně hájit zájmy právnické osoby. Usnesení o ustanovení opatrovníka se oznamuje tomu, kdo je ustanovován opatrovníkem, a nevylučuje-li to povaha věci, též právnické osobě.

Jak dokládá i judikatura Ústavního a Nejvyššího soudu, funkce opatrovníka byla vytvořena proto, aby byly důsledně hájeny zájmy a základní práva nepřítomného účastníka. Pokud takového opatrovníka ustanoví soud, pak také soud odpovídá za to, že tyto práva a zájmy bude opatrovník náležitě hájit. Soud má přitom povinnost zprostit opatrovníka jeho funkce, pokud zjistí, že opatrovník svoji funkci v řízení buďto nevykonává fakticky vůbec, anebo zcela

nedostatečně.³³⁵ Současně by soud měl dbát na to, aby opatrovník svůj post nevykonával toliko formálně, ale fakticky, tj. aby činil veškeré dostupné kroky k účinnému hájení zájmů obviněné právnické osoby. O tom by měl být před svým ustanovením a udělením svého souhlasu s ním řádně poučen.³³⁶

Shodujeme se i s názorem obsaženým v odborné literatuře³³⁷ a stanovisku Unie obhájců,³³⁸ že ustanovení opatrovníka je řešením krajním, subsidiárním, k němuž by orgány činné v trestním řízení měly přistoupit pouze v případě, že zde není jiná osoba, která by zájmy obviněné právnické osoby v trestním řízení hájila. Jakožto u východiska *ultima ratio*, jenž může být způsobilé určitou měrou zasáhnout do práv obviněné právnické osoby, máme poté za to, že předmětné usnesení o ustanovení opatrovníka by mělo být řádně a dostatečně odůvodněno v souladu s ustanovením § 134 odst. 2 trestního řádu, jakož i analogicky použitelnou judikaturou Ústavního soudu.³³⁹ V případě nedodržení této relativně základní podmínky lze shledat takové rozhodnutí v trestním řízení jako nepřezkoumatelné a v rozporu s právem na spravedlivý proces, neboť je to právě odůvodnění soudního rozhodnutí, kde lze hledat těžiště přesvědčivosti.³⁴⁰ Demonstrací takového nedostatečně odůvodněného rozhodnutí může být konečně usnesení Okresního soudu v Klatovech ze dne 15. dubna 2020 ve věci vedené pod sp. zn. 3 T 111/2018.

V dalších souvislostech a názorech lze odkázat na komentářovou literaturu.³⁴¹ Avšak stejně jako v případě zmocněnce, je třeba klást si otázku, zdali může být opatrovníkem obviněné právnické osoby ustanovena i odlišná právnická osoba. V praxi je zejména přistupováno k ustanovení advokáta coby opatrovníka obviněné právnické osoby. Ve výše zmíněné odborné literatuře tato otázka není nijak rozebrána, pouze v jediném je odkázáno na ustanovení § 34 odst. 2 trestního řádu jako na vzor.³⁴² Dle našeho názoru však tímto opatrovníkem může být i

³³⁵ Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 31. března 2005, sp. zn. II. ÚS 629/04, a ze dne 11. ledna 2007, sp. zn. IV. ÚS 273/05, případně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 21 Cdo 3871/2010.

³³⁶ Srov. například nález Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. II. ÚS 2966/09, a usnesení Ústavního soudu ze dne 16. prosince 2008, sp. zn. IV. ÚS 2992/08.

³³⁷ Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.* op. cit. 70, s. 189.

³³⁸ Stanovisko Unie obhájců č. 2/2019 ze dne 16. března 2019. Dostupné z: <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-c-2-2019-k-institutu-opatrovnika-pravnicke-osoby-v-trestnim-rizeni/>.

³³⁹ Srov. například nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2001, sp. zn. II. ÚS 124/97, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 20/2001, a v periodiku Soudní rozhledy, č. 4/2001, s. 22.

³⁴⁰ Říha, J. *Odůvodňování soudních rozhodnutí jako součást práva na spravedlivý proces.* In: Jelínek, J., a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení.* Praha: Leges, 2020, s. 202.

³⁴¹ Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.* op. cit. 70, s. 189.

³⁴² Tamtéž.

právnícká osoba, přičemž by bylo následně postupováno jako v případě zvolení právnické osoby coby zmocněnce (viz předchozí pododdíl). Při určení způsobilosti právnické osoby být opatrovníkem lze analogicky vycházet z institutu veřejného opatrovníka upraveného v ustanovení § 80 občanského zákoníku či judikatury Ústavního soudu,³⁴³ kdy je možno za určitých podmínek ustanovit opatrovníkem obec či městskou část.

Při rozhodování o vhodném kandidátovi je rovněž třeba dbát zájmů obviněné právnické osoby v tom smyslu, aby byl, pokud možno, ustanoven opatrovník, který není pro právnickou osobu osobou cizí. K tomu lze použít situaci z obchodního práva, ve které mění-li se společenská smlouva společnosti s ručením omezeným tím, že vstoupí do této společnosti další, pro společnost cizí osoba, pak je zapotřebí souhlasu alespoň dvoutřetinové většiny hlasů společníků, v případě změn v podílech pak souhlasu všech (srov. ustanovení § 34 ve spojení s ustanovením § 98 a § 171 zákona o obchodních korporacích). Na tomto příkladu zamýšlíme demonstrovat, že i právní úprava obchodních společností myslí na ochranu zájmů této právnické osoby tím, že stanoví složitější postup k přistoupení třetí osoby. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že jsou-li dány důvody pro ustanovení opatrovníka, je třeba vhodnou osobu hledat v okruhu osob blízkých zastoupeného, případně těch, jež jsou schopny skutečně reprezentovat jeho zájmy.³⁴⁴

Navíc by se měl zákonodárce zamyslet, a v tom jednoznačně souhlasíme se stanoviskem Unie obhájců,³⁴⁵ nad přípustností stížnosti proti usnesení, jímž se ustanovuje opatrovník obviněné právnické osoby, a to ve stejném rozsahu, jako je přípustná stížnost proti ustanovení opatrovníka právnické osobě v postavení poškozeného či zúčastněné osoby. V současné době proti tomuto zásadnímu rozhodnutí v trestním řízení nemá obviněná právnická osoba možnost se bránit podáním stížnosti, neboť je takové podání nepřipustné ve smyslu ustanovení § 141 odst. 2 trestního řádu.³⁴⁶

4.4.4. Neslučitelnost procesního postavení osob

Neslučitelnost procesního postavení osob představuje jedno z nejméně diskutovaných procesněprávních ZTOPO. Jedná se o ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO, z jehož věty první plyne,

³⁴³ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 124/200.

³⁴⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. února 2009, sp. zn. IV. ÚS 1974/08, jakož i nálezy Ústavního soudu ze dne 5. října 2006, sp. zn. II. ÚS 171/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 182/2006.

³⁴⁵ Stanovisko Unie obhájců č. 2/2019 ze dne 16. března 2019. Dostupné z: <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-c-2-2019-k-institutu-opatrovnika-pravnicke-osoby-v-trestnim-rizeni/>.

³⁴⁶ Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář.* op. cit. 70, s. 190.

že činit úkony za obviněnou právnickou osobu v trestním řízení vedeném proti ní nemůže osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Z uvedeného tedy lze vyčíst vyloučení některých těchto osob z okruhu osob oprávněných jednat jménem nebo v zastoupení obviněné právnické osoby v trestním řízení vedeném proti ní. Proto si dovoluji začít krátkým výkladem vybraných procesních postavení v trestním řízení, tedy obviněného, poškozeného a svědka, a to s odkazem na trestní řád.

- Obviněným je třeba podle ustanovení § 12 trestního řádu rozumět osobu, proti níž se řízení vede, od okamžiku, kdy proti ní bylo zahájeno trestní stíhání, jakož i obžalovaný a odsouzený.
- Poškozeným se ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu pak rozumí ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.
- A nakonec, svědkem je osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby vypovídala o tom, co je jí známo o trestném činu, jeho pachateli a o okolnostech důležitých pro trestní řízení, což plyne z ustanovení § 97 trestního řádu.

Bez pochybností lze uznat, že u obviněného a poškozeného je neslučitelnost s jednáním za obviněnou právnickou osobu dána především potenciálním rizikem střetu zájmu v trestním řízení. Proto nelze tyto případy označit za omezující právo na obhajobu, nýbrž jako specifickou modifikaci této zásady. Nelze však odhlížet od procesního postavení svědka v téže trestní věci, ani od rozlišování jednotlivých práv obviněného, na což reaguje i dosavadní rozhodovací praxe vrcholných tuzemských soudů.

V souvislosti s tímto problémem, který může pro obviněnou právnickou osobu nastat, je třeba primárně upozornit na dva nálezy Ústavního soudu, které se zabývají právem obviněné právnické osoby zvolit si obhájce. Stát může svobodnou volbu obhájce zákonem omezit ve vybraných případech, jedná se však o mimořádně významný zásah. Proto tak může činit pouze tehdy, pokud takový zásah sleduje legitimní cíl a obstojí v testu proporcionality. S ohledem na základní právo právnické osoby na obhajobu, jehož součástí je i právo zvolit si obhájce, je třeba ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO vykládat tak, že osoba oprávněná činit úkony za obviněnou právnickou osobu (srov. ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO) může této obviněné právnické osobě zvolit obhájce i v případě, že tato oprávněná osoba sama vystupuje v řízení jako svědek. Opatrovník pak nemůže zvolit obviněné právnické osobě obhájce, je-li ustanoven pouze z důvodu, že právnická osoba nemá osobu způsobilou činit úkony v řízení, a tato

nezpůsobilost je dána tím, že tato osoba vystupuje jako svědek ve věci obviněné právnické osoby.³⁴⁷

Druhý z nálezů pak ve své právní větě s odkazem na nález předchozí uvádí, že pokud někteří členové statutárního orgánu trestně stíhané právnické osoby nejsou v témže řízení stíháni jako obvinění, ale mají v tomto řízení vystupovat pouze v postavení svědka, jsou zásadně oprávněni činit za právnickou osobu úkony, a to včetně zvolení obhájce právnické osobě. Ustanovení opatrovníka právnické osobě podle § 34 odst. 5 ZTOPO by v takovém případě představovalo porušení práva právnické osoby na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.³⁴⁸

Zejména ve světle této judikatury ve spojení s ustanovením § 34 odst. 4 a odst. 6 ZTOPO je *de lege ferenda* možné uvažovat o změnách díkce těchto ustanovení. Jedná-li se o osoby vyloučené z oprávnění činit za obviněnou právnickou osobu úkony v trestním řízení, pak by se měl zákonodárce zamyslet nad odlišení svědka od ostatních osob v téže věci, jak učinila judikatura Nejvyššího soudu.³⁴⁹ Nutno konstatovat, že v důvodové zprávě není ze strany zákonodárce přesvědčivě odůvodněno, proč by statutární orgán předvolaný jako svědek nemohl stíhané právnické osobě kupříkladu zvolit obhájce, zvláště když je třeba v naznačeném případě upřednostnit postup podle věty druhé § 34 odst. 4 ZTOPO. Z tohoto je důvodné se domnívat, že zájmy svědka (není-li poškozeným) zásadně nejsou v rozporu se zájmy stíhané právnické osoby, a nehrozí tedy riziko, že by osoba v budoucím procesním postavení svědka zvolila obhájce záměrně ke škodě stíhané právnické osoby.³⁵⁰

V případě stejných práv a povinností (srov. ustanovení § 34 odst. 6 ZTOPO) pak lze uvažovat o odlišení práva zvolit obviněné právnické osobě obhájce od ostatních práv. Podle stanoviska Unie obhájců lze tyto nedostatky vyřešit cestou sjednocujícího výkladového stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství.³⁵¹ Je však otázkou, zdali by takové řešení bylo příhodné, zvláště, když vezmeme v potaz metodiku Nejvyššího státního zastupitelství k aplikaci ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, která budila v odborné veřejnosti rozporuplné názory (viz problematika obráceného důkazního břemene). Předmětné pravděpodobně vyslyšel

³⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 137/2018.

³⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 20. listopadu 2018, sp. zn. I.ÚS 2436/18, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 188/2018 a periodiku Bulletin advokacie, č. 3/2019, s. 49.

³⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2019, sp. zn. 6 Tz 30/2019.

³⁵⁰ Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 742. K tomu stanovisko Unie Obhájců č. 1/2017 ze dne 23. března 2017. Dostupné z: <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-12017-k-otazce-prava-na-obhajobu-obvinenych-pravnickych-osob-a-jednani-za-ne/>.

³⁵¹ Stanovisko Unie obhájců č. 2/2019 ze dne 16. března 2019. Dostupné z: <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-c-2-2019-k-institutu-opatrovnika-pravnicke-osoby-v-trestnim-rizeni/>.

Ústavní soud, v jehož rozhodovací praxi se vyskytl závěr, že v *případě odepření práva zvolit právnické osobě obhájce osobou obecně oprávněnou za ni jednat dle § 34 odst. 1 ZTOPO, ale v konkrétním případě vyloučenou dle § 34 odst. 4 věta první ZTOPO pro její postavení svědka, dovodil Ústavní soud, že takové omezení práva právnické osoby na obhajobu neobstojí již v prvním kroku testu proporcionality, tedy ve sledování legitimního cíle, neboť zde žádný takový legitimní cíl není.*³⁵²

V praxi však mohou nastat specifické případy, ve kterých bude obviněná fyzická osoba ve smyslu ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO jedinou osobou „způsobilou“ činit za obviněnou právnickou osobu. Uvedené by bylo typické pro jediného člena statutárního orgánu. V rámci takové situace totiž nebude žádná fyzická osoba, která by z řad zástupců obviněné právnické osoby byla oprávněna za ni jednat. Český zákonodárce totiž, na rozdíl od svého slovinského protějšku,³⁵³ vytvořil relativně tvrdá pravidla upravující úkony právnické osoby v trestním řízení proti ní vedeném. Díkce ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO tak může v praxi vyvolávat rozdíly nejen mezi obviněnými fyzickými a právnickými osobami, ale i mezi jednotlivými právnickými osobami navzájem. I proto se zde u některých obviněných právnických osob nabízí konstatování omezení práva na obhajobu. Uvedený praktický problém ovšem zhojila rozhodovací praxe Ústavního soudu, z níž vyplývá, že je na orgánech činných v trestním řízení, aby v případech jediného člena statutárního orgánu vyloučeného dle § 34 odst. 4 věty první ZTOPO dostatečně posoudily, zda tato osoba *mohla zvolit právnické osobě zmocněnce, který by hájil její nejlepší zájmy a zvolil nejvhodnější strategii pro řízení.*³⁵⁴

Jedním z mála řešení, jak předejít ustanovení opatrovníka, může být postup spočívající v tom, že předmětná právnická osoba ustanoví do svého výkonného orgánu, například do statutárního orgánu, takovou osobu, u které je možno předpokládat, že v budoucím řízení nebude vystupovat jako obviněný, svědek či poškozený. Právnická osoba zde zároveň bude muset posuzovat, zda vybrat erudovanou osobu či osobu bez povědomí o potenciální trestní věci.³⁵⁵ Takový postup je však nutné zvolit ještě před trestním řízením. To ovšem může pro předmětnou právnickou osobu představovat další zátěž, a to i vzhledem ke skutečnosti, že tato

³⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19.

³⁵³ Pozn.: Podle článku 32 odst. 2 tamějšího zákona o odpovědnosti právnických osob za trestné činy. Srov. zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08 in 57/12. 32. člen (Splošni razlogi za milejše kaznovanje ali odpustitev kazni). Dostupné z: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1259>.

³⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 11. února 2020, sp. zn. IV. ÚS 3740/19, publikovaný v periodiku Bulletin advokacie, č. 4/2020, s. 44.

³⁵⁵ Srov. k tomu Vidma, J. *Některé procesní aspekty zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. op. cit. 190, s. 243.

nově zvolená osoba může v případném trestním řízení figurovat v procesním postavení svědka. Uvedená situace tak do určité míry vyvolává minimálně spekulace nad porušením principu předvídatelnosti. resp. legitimního očekávání. I přes závěr Nejvyššího soudu, že pouhá možnost, že by k předvolání vybrané fyzické osoby mohlo následně v průběhu trestního řízení dojít, takovou osobu z úkonů za právnickou osobu nevylučuje,³⁵⁶ máme za to, že v nastíněných případech bude docházet k jejich posuzování *ad hoc*.

Neslučitelnost procesního postavení osob ve smyslu ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO se stala ve vodách odborné veřejnosti relativně frekventovaným bodem kritiky a úvah, a to zejména s přihlédnutím k zásadě zajištění práva na obhajobu. Avšak i přes tyto ohlasy se domníváme, že začlenění tohoto ustanovení do ZTOPO se, až na některé malé výjimky (viz výše), zdá být relativně odůvodnitelné. Hlavními argumenty pro podporu tohoto závěru je hrozba střetu zájmu a pole působnosti zásady hospodárnosti, potažmo rychlosti řízení. Vzhledem k těmto skutečnostem by však tudíž mělo docházet k citlivému výkladu předmětného ustanovení *in favore defensionis* a restriktivně,³⁵⁷ což kupříkladu námi zmíněná judikatura tuzemských vrcholných soudů nepochybně činí, ačkoliv někteří autoři v tomto duchu hovoří o *laicizaci právního prostředí v České republice*.³⁵⁸

4.4.5. Doručování

Otázka osoby oprávněné jednat za obviněnou právnickou osobu v trestním řízení je bezesporu problematikou ovlivňující i další součásti trestního řízení. Tím tak může být i doručování. To je upraveno v souvislosti s trestním řízením proti právnické osobě v ustanovení § 34 odst. 8 ZTOPO. Z tohoto ustanovení vyplývá, že má-li právnická osoba zmocněnce nebo byl-li jí určen opatrovník, písemnosti určené právnické osobě se doručují pouze tomuto zmocněnci nebo opatrovníkovi, pokud trestní řád nestanoví jinak. Zde je uplatněna fikce, pokud je doručeno těmto osobám, je tedy doručeno přímo právnické osobě. Ve světle ustanovení § 1 odst. 2 ZTOPO je zde nutno odkázat na trestní řád, konkrétně na ustanovení § 62 a násl. trestního řádu. Ve vztahu k právnické osobě a ustanovení § 62 odst. 1

³⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4/2016.

³⁵⁷ Fenyk, J. *Obecně oprávněná osoba, zmocněnec a opatrovník v trestním řízení proti právnické osobě a její právo na obhajobu*. In: Jelínek, J., a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 344.

³⁵⁸ Pelc, V., Tejnská, K. *Volba obhájce obviněné právnické osobě*. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 272.

trestního řádu můžeme za přispění komentářové literatury totiž jmenovat následující způsoby doručení:

- osobě oprávněné při úkonu trestního řízení,³⁵⁹
- do datové schránky osoby oprávněné,
- sám orgán činný v trestním řízení,
- prostřednictvím provozovatele poštovních služeb,
- prostřednictvím orgánu obce v případě, že by předchozí způsoby nebyly úspěšné.

Má-li však právnická osoba obhájce, pak je třeba použít, stejně jako v případě osob fyzických, ustanovení § 62 odst. 2 trestního řádu. V tomto případě bude tedy doručováno obhájci právnické osoby. Problematické se pak může jevit ve vztahu k právnické osobě se samotným oprávněním činit úkony za ustanovení § 64 trestního řádu upravující doručování do vlastních rukou. Zákonodárce tak rozlišuje mezi písemnostmi, které se v případě zastoupení obhájcem nedoručují přímo do vlastních rukou, a těmi písemnostmi, které se striktně doručují tzv. do vlastních rukou, některé dokonce musí být doručeny do vlastních rukou obviněného, např. obžaloba ve smyslu ustanovení § 34 odst. 1 trestního řádu.

Objevuje se tak otázka, zda je nutné doručovat takto určené písemnosti výhradně obviněné právnické osobě či osobě s oprávněním činit za právnickou osobu úkony v trestním řízení proti ní. Tam, kde trestní řád stanoví, že je třeba písemnost doručit přímo obviněnému, nelze doručovat písemnost pouze jeho obhájci (s výjimkou řízení proti uprchlému, které se však z povahy věci vůči právnické osobě nepoužije).

Jinak je tomu u zmocněnce a opatrovníka právnické osoby, kterým lze doručovat i písemnosti určené do vlastních rukou obviněné právnické osobě. Tomu nasvědčuje i dikce ZTOPO, konkrétně ustanovení § 34 odst. 5 ZTOPO, jenž upravuje situaci, kdy prokazatelně nelze doručovat písemnosti obviněné právnické osobě nebo jejímu zmocněnci, a ustanovení § 34 odst. 6 ZTOPO, které stanoví, že osoba oprávněná podle ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO, tedy zmocněnec a opatrovník, má v řízení stejná práva a povinnosti jako právnická osoba, proti níž se vede trestní řízení.³⁶⁰ Této problematice lze připodobnit i zastoupení obviněného mladistvého, který je zastupován zákonným zástupcem.

Pro úplnost je pak nutno dodat ustanovení § 34 odst. 7 ZTOPO, které upravuje situaci, kdy se osoba oprávněná činit úkony za právnickou osobu dle ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO,

³⁵⁹ Pozn.: Osoba oprávněná se v tomto výčtu rozumí osoba, která v řízení činí úkony za právnickou osobu (srov. ustanovení § 34 odst. 1 ZTOPO), jakož i zmocněnec či opatrovník.

³⁶⁰ Šámal, P., Dědič, J., Grívna, T., Púry, F., Řiha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. op. cit. 61, s. 729-753.

popřípadě zmocněnec obviněné právnické osoby nebo opatrovník, nedostaví k hlavnímu líčení bez řádné omluvy. V takovém případě může soud hlavní líčení provést v jejich nepřítomnosti, byla-li obžaloba obviněné právnické osobě řádně doručena, byla-li včas a řádně k hlavnímu líčení předvolána, bylo-li dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání a obviněná právnická osoba byla upozorněna na možnost prostudovat spis a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Toto ustanovení lze připodobnit k ustanovení § 202 odst. 2 trestního řádu, které je svou dikcí s předmětným ustanovením ZTOPO do jisté míry totožné, nicméně je aplikovatelné pouze vůči obžalované fyzické osobě.

Pokud bychom se však na srovnání těchto dvou ustanovení zaměřili detailněji, pak můžeme spatřit rozdíl v tom, že podle ustanovení § 202 odst. 2 trestního řádu lze hlavní líčení v nepřítomnosti provést jen, když soud má za to, že lze věc spolehlivě rozhodnout a účelu trestního řízení dosáhnout i bez přítomnosti obžalovaného, což představuje materiální podmínku pro konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného. Zákonodárce však speciální úpravou ZTOPO přistoupil k tomu, že tato materiální podmínka se neuplatní u právnických osob, čímž do jisté míry znevýhodnil jejich postavení oproti obviněným osobám fyzickým. Nabízí se tedy otázka, zda předmětná rozdílnost není v rozporu se zásadou zajištění práva právnické osoby na obhajobu.

Co se týče spolehlivosti rozhodnout i v nepřítomnosti obžalovaného, zde může stačit dosavadní postoj obžalovaného zřejmý především z jeho úkonů již v přípravném řízení, v rámci nichž byly uplatněny konkrétní námitky proti dokazování a právní kvalifikaci.³⁶¹ Mohou se však vyskytovat i takové případy, u nichž nebude dosavadní postoj dostačující. K tomu vhodné konstatovat, že nelze *odmítat konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného pouhým poukazem na právní náročnost věci, případně závažnost trestného činu.*³⁶² I proto zde zákonodárce stanovením slovního znění „může“ označil předmětný postup jako fakultativní. S přihlédnutím k nastavení trestní odpovědnosti právnických osob, jež je ve smyslu ustanovení § 8 ZTOPO odvozována od jednání fyzických osob, máme za to, že nepřítomnost osoby oprávněné zastupovat právnickou osobu v trestním řízení by v tomto nastíněném případě nebyla překážkou, a mohlo by tak dojít ke spolehlivému rozhodnutí co do viny obžalované právnické osoby, a to například provedením výslechů obviněných fyzických osob či svědků.

Uvedené ustanovení trestního řádu se ovšem netýká jen otázky viny, ale i otázky trestu, což by mělo být dostatečně reflektováno. Proto, jak plyne z rozhodovací praxe Nejvyššího

³⁶¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. září 2002, sp. zn. 6 Tdo 472/2002.

³⁶² Draštík, A., Fenyk, J. a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 167.

soudu, hlavní líčení nelze konat v nepřítomnosti obžalovaného, vyžaduje-li si náležité objasnění okolností významných pro rozhodnutí o trestu přítomnosti obžalovaného, i když by bylo možno o jeho vině spolehlivě rozhodnout i bez jeho přítomnosti.³⁶³ Lze souhlasit s tím, že náležité objasnění okolností významných pro rozhodnutí o trestu je zapotřebí i u obžalované právnické osoby. Pro demonstraci můžeme uvést peněžitý trest ve smyslu ustanovení § 18 ZTOPO, k němuž judikatura obecných soudů dovodila, že pro jeho uložení je dána nezbytnost zkoumání majetkových poměrů osoby, jež je ukládán.³⁶⁴ Vzhledem k povaze právnické osoby zde však bude platit již výše uvedený závěr k rozhodnutí o vině.

Odlišnost mezi ustanovením § 202 odst. 2 trestního řádu a ustanovení § 34 odst. 7 ZTOPO shledává odborná literatura v nepožadování výsledku obžalované právnické osoby.³⁶⁵ A s tím souvisí i další materiální podmínka pro konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného, tedy účel trestního řízení, kterým může být mj. provedení řádného zákonného procesu. Přitom nelze zastírat, že právo na vedení zákonného a resp. spravedlivého procesu bude náležet i právnické osobě.³⁶⁶ Složkou takového procesu může být i rovnost zbraní.³⁶⁷ Předmětná rovnost znamená, že každý, kdo účastníkem řízení, musí mít přiměřenou příležitost předložit svůj postoj soudu, a to za podmínky, které ho neznevýhodňují oproti jeho protivníkovi.³⁶⁸

Mohlo by se zároveň zdát, že k většímu nebezpečí k ohrožení práva obžalované právnické osoby na obhajobu může v rámci této problematiky přispět i případně dále aplikovatelné ustanovení § 202 odst. 3 trestního řádu. To stanoví, že nedostaví-li se obžalovaný bez řádné omluvy k hlavnímu líčení a soud rozhodne o tom, že se hlavní líčení bude konat v nepřítomnosti obžalovaného, lze v hlavním líčení protokoly o výsledku svědků, znalců a spoluobviněných přecíst nebo obrazové a zvukové záznamy pořízené o jejich výsledku provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení přehrát za podmínek uvedených v ustanovení § 211, s potenciálně možným ustanovením opatrovníka (viz výše). Ale i v těchto případech by se rozhodně podle mého názoru mělo zohlednit výše uvedené.

³⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. února 1972, sp. zn. 11 Tz 16/72, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 57/1972.

³⁶⁴ Usnesení Krajského soudu ze dne 24. května 2018, sp. zn. 11 To 134/2018.

³⁶⁵ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. op. cit. 5, s. 2560.

³⁶⁶ Srov. Pieth, M., Ivory, R. (eds.) *Corporate Criminal Liability. Emergence, Convergence, and Risk, Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice 9*. New York/Dordrecht/Heidelberg/London: Springer, 2011, s. 355-389.

³⁶⁷ Srov. Merrills, J., G. *The development of the international law by the European Court for Human Rights*. Manchester University Press, 1988, s. 193.

³⁶⁸ Rozsudek ESLP ve věci *De Haes a Gijssels proti Belgii* ze dne 24. února 1997, stížnost č. 19983/92.

K této odlišnosti postupu při nepřítomnosti obžalované fyzické osoby ve smyslu ustanovení § 202 odst. 2 trestního řádu a obžalované právnické osoby ve smyslu ustanovení § 34 odst. 7 ZTOPO lze uzavřít, že toto na první pohled omezení práva na obhajobu právnické osoby je ve skutečnosti určitou modifikací vycházející ze samotné povahy právnické osoby (viz výše). Proto máme za to, že v rámci této procesní situace nebude obžalovaná právnická osoba žádným způsobem omezována. Pro podporu této konstatace lze především uvést skutečnost, že k výše uvedeným případům proniká (spíše civilistický) princip *vigilantibus iura scripta sunt*³⁶⁹ z něhož plyne, že pokud bude právnická osoba dbát svých práv, nebude takovými situacemi ohrožena. Lze tak souhlasit se závěry Muláka, dle něhož *by obviněný měl být veden k tomu, aby se sám ve svém vlastním zájmu dostavil před soud a využil všechny existující instrumenty práva na obhajobu*.³⁷⁰

³⁶⁹ Skupín, J., S. *Projevy funkcí a zásad zahlazení odsouzení*. In: Dny práva – 2017 – Days of Law, 11. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 313-321.

³⁷⁰ Mulák, J. *Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe*, [online], 2019 [cit. 18. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-řízení-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe>.

Závěr

Jak vyplynulo z této práce, nastíněnou problematiku zabývající se vybranými úskalími trestního řízení vedeného proti právnické osobě lze označit za problematiku spornou. Cílem této práce především bylo na vybraných institutech *de lege lata* osvětlit spojení trestního řádu s ustanoveními ZTOPO, a to se speciálním zaměřením na aplikaci základních zásad trestního řízení vymezených v ustanovení § 2 trestního řádu v trestním řízení vedeném proti právnické osobě. Máme za to, že stanovený cíl byl naplněn.

V rámci právní úpravy, kterou lze považovat za ještě stále poměrně novou, je tak možno spatřovat v ZTOPO mnoho mezer. Tyto mezery pak mohou být příčinou velkých rozporů v názorech odborné veřejnosti i odborné praxe. V některých případech se tak zdá být jediným řešením změna či upřesnění právní úpravy, a to nejen ZTOPO, ale i trestního řádu.

Uzavřít tuto práci jednotným závěrem by bylo v tuhle chvíli složité, neboť v enormní většině případů bude docházet k posuzování nastíněné problematiky *ad hoc*. Proto primárně odkazujeme na dílčí závěry, které jsme učinili v rámci jednotlivých kapitol a podkapitol, potažmo oddílů a pododdílů. Avšak, například právo na obhajobu se vlivem novelizací právních předpisů neustále mění, a to nejen právní úpravou ZTOPO, ale i ostatními právními předpisy. Toto právo může být v konečném důsledku „ztěžováno“ nejen právnickým osobám, ale i osobám fyzickým, a to nikoli pouze zákonodárcem, ale v praxi i orgány činnými v trestním řízení. Uvedené by tak nasvědčovalo k omezování zásady práva na zajištění obhajoby. Je tedy potřeba předcházet případným zásahům do tohoto práva, jakož i samotného práva na spravedlivý proces, a to nejen v praxi samotné, nýbrž i v zákonodárství.

Ovšem existují i instituty, jejichž omezení je dostatečně odůvodněno povahou jich samotných, jakož i některými dalšími okolnostmi. Pro demonstraci zde můžeme uvést neslučitelnost procesního postavení osoby zastupující obviněnou právnickou osobu v trestním řízení s postavením osoby poškozené. Předmětná neslučitelnost ve smyslu ustanovení § 34 odst. 4 ZTOPO je odůvodněna zejména střetem zájmů, který přirozeně v trestním řízení mezi obviněným a osobou poškozenou vzniká. Střet zájmů by však podle našeho názoru měl být posuzován v každém individuálním případě u svědků a obviněných, se kterými zákonodárci v rámci uvedeného ustanovení ZTOPO počítá pro případy neslučitelnosti procesního postavení.

V rámci některých částí této práce docházíme k závěrům, že je daný institut procesního práva trestního uplatnitelný ve vztahu k právnickým osobám v mantinelech základních zásad značně modifikován. Určité pozměnění poměrů tak můžeme vnímat typicky při aplikaci procesního nástupnictví obviněné právnické osoby, odklonů v trestním řízení vedeném proti

právnícké osobě, i s tím spojený případ úpravy osob oprávněných vystupovat za právnickou osobu v trestním řízení. Takovou modifikaci však v uvedených problematikách považujeme za ospravedlnitelnou, a to především s poukazem na povahu a typické vlastnosti právnických osob a s ohledem na pole působnosti jiných základních zásad trestního řízení.

I přes to, že je v úvodním obsahu uvedena pouze zásada presumpce nevinny, legality a zajištění práva na obhajobu, neznamena to, že jsme se jednotlivými instituty zabývali pouze optikou těchto zásad. Ty byly zvoleny s vědomím, že v rámci trestního procesu se dle našeho názoru jedná o ty nejvýznamnější zásady pro účely této práce, nikoliv však jediné. Proto tak v některých částech této práce upozorňujeme i na další vybrané zásady trestního řízení. Hlavně poté na zásadu materiální pravdy, zásadu vyhledávací či zásadu hospodárnosti, které nejvíce prolínají problematikou důkazního břemene podle ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO. Především i z tohoto důvodu docházíme k závěru, že právě k aplikaci tohoto ustanovení by mělo být v trestním řízení přistupováno s citlivostí a s respektem k daným zásadám. Může tak být složité posoudit, jakému subjektu trestního řízení náleží důkazní břemeno ke zproštění odpovědnosti právnické osoby ve smyslu ustanovení § 8 odst. 5 ZTOPO, což ostatně demonstrují protikladné výklady uvedené v odborné literatuře, ale i rozhodovací praxi obecných soudů. Proto se domníváme, že by mělo dojít k novelizaci předmětného ustanovení ZTOPO, případně ke sjednocujícímu výkladovému stanovisku ze stran Nejvyššího soudu.

Zajímavou analogicky využitelnou zásadou ve vztahu k obviněné právnické osobě pak podle našeho názoru může být zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů, především ve spojení se zásadou legality, resp. s výjimkami z této zásady. Zvláštní roli zájmového sdružení občanů v trestním řízení vedeném proti určité právnické osobě může hrát Česká národní banka, jejíž žádost k přerušení trestního stíhání právnické osoby je institut, který je způsobilý vybranou právnickou osobu do jisté míry zvýhodnit, a to nejen oproti osobě fyzické, ale i ostatním právnickým osobám.

Další zvýhodnění při uplatnění výjimek ze zásady legality můžeme shledávat v ustanovení § 7 ZTOPO, které vylučuje trestní odpovědnost právnické osoby za vybrané trestné činy. I přes to, že se svým zařazením v zákoně jedná o hmotněprávní ustanovení, nelze bez dalšího opomíjet jeho účel pro ustanovení upravující trestní řízení. Pokud bychom totiž trestně stíhali, či dokonce odsoudili, právnickou osobu za trestný čin, uvedený v negativním výčtu uvedeného ustanovení, pak bychom připustili porušení nejen vybraných zásad trestního řízení, ale i článků Listiny a Úmluvy.

Dále v předkládané práci uvádíme i některé další instituty, jež jsou při porovnávání základních principů trestního řízení u fyzických a právnických osob opomíjeny. Těmi totiž je

zejména problematika podání trestního oznámení právnickou osobou v okolnostech nepřiznání statusu osoby blízké nebo nepřipustnost trestního stíhání zaniklé právnické osoby. Máme totiž za to, že by si předmětné instituty zasloužily větší pozornosti nejen v odborné literatuře, ale i v právní úpravě samotné. Proto ve vybraných částech této práce uvádíme i přílehlavé úvahy *de lege ferenda*.

Byť se zdá být většina institutů trestního práva procesního ve vztahu k obviněné právnické osobě alespoň částečně vyjasněna a vysvětlena, po zpracování této diplomové práce k závěru, že je tomu právě naopak. I po 9 letech účinnosti ZTOPO se i navzdory jeho novelizacím jeví některé otázky jako nevyřešené, přičemž některé z nich dokonce zůstávají bez povšimnutí. Na základě výše uvedeného se tedy domníváme, že je do budoucna nezbytné zabývat se ZTOPO nejen optikou již nastalých problémů, ale i otázkami, jež se reálně mohou v další praxi objevit.

Seznam použitých zkratk

ZTOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TrŘ, trestní řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod součástí ústavního pořádku
Úmluva	Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie (dříve Evropských společenství)
trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
směrnice č. 2016/343/EU	směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 2016/343/EU, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem
BRRD	směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2014/59/EU
Metodika NSZ k § 8 odst. 5 ZTOPO	metodika Nejvyššího státního zastupitelství s názvem „Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce“ ze dne 14. srpna 2018, sp. zn. 1 SL 141/2017

nová metodika NSZ	metodika Nejvyššího státního zastupitelství s názvem „Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim“ ze dne 9. listopadu 2020, sp. zn. 1 SL 113/2020
živnostenský zákon	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání
zákon o zdravotních službách	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
zákon o odpovědnosti za přestupky	zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich
občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zákon o obchodních korporacích	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech
zákon o soudech a soudcích	zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
ZOPFT, ZOPRK	zákon č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
zákon o advokacii	zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii
zákon o obcích	zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
zákon o krajích	zákon č. 129/2000 Sb., o krajích
zákon o hlavním městě Praze	zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze
CCP	The Belgian Code of Criminal Procedure

Seznam použitých pramenů

Monografie, učebnice, komentáře

Alger, George W. *Old Law and the New Order: Punishing Corporations*. Boston: Houghton Mifflin Co., 1913, 295 s.

Cassese, A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003, 472 s.

Čížek, K. *Trestní právo policejní*. Praha: Nakladatel J. Otto knihkupec, 1882, 198 s.

Draštík, A., Fenyk, J., a kol. *Trestní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2017, 1140 s.

Draštík, A., Fenyk, J. a kol. *Trestní řád. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 2552 s. In: *Nové ASPI* [online právní informační systém] Wolters Kluwer [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/61/1/2>.

Dreyer, E. *Droit pénal général*. Champs Université, Flammarion, 2002, 1518 s.

Fenyk, J., Císařová, D., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 928 s.

Fenyk, J., Smejkal, L., Bílá, I. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 272 s.

Frowein, J., Paukert, W. *Europäische Menschenrechtskonvention. EMRK-Kommentar*. 2. Auflage. Strassburg, Arlington: N. P. Engel Verlag, 1996.

Glaser, J. *Handbuch des Strafprozesses*. Nachdr. der Ausg. Leipzig, Duncker und Humblot, 1883. Goldbach: Keip, 1997. Bibliothek des deutschen Strafrechts, 756 s.

Gřivna, T., Šámal, P., Válková, H. a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 791 s.

Harris, D. J., O'Boyle, M., Bates, E. P., Buckley, C. M. *Law of the European Convention on Human Rights*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2009, 914 s.

Hendrych, D. a kol. *Právníký slovník*, Praha: C. H. Beck, 2009, 1459 s.

Herring, J. *Criminal Law Concetrate: Law Revision and Study Guide*. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2016, 232 s.

Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, 384 s.

Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 816 s.

Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 864 s.

Jelínek, J., Gřivna T., Romža, S., Tlapák Navrátilová, J., Syková, A. et al. *Trestní právo Evropské unie*. Druhé, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2019, 443 s.

Jelínek, J., Herczeg, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, 256 s.

- Jelínek, J., Uhlířová, M.: *Obhájce v trestním řízení*, Praha: Leges 2011, 416 s.
- Lavický, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.
- Lippke, R., L. *Taming the Presumption of Innocence*. Oxford: Oxford University Press, 2016, 288 s.
- Merrills, J., G. *The development of the international law by the European Court for Human Rights*. Manchester University Press, 1988, 235 s.
- Molek, P. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 576 s.
- Pospíšil, I., Langášek, T., Šimíček, V., Wagnerová, E., a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s. In: *Nové ASPI* [online právní informační systém] Wolters Kluwer [cit. 14. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/13/46500/1/2>.
- Polícar, R. *Zdravotnická dokumentace v praxi*. Praha: Grada Publishing, 2010, 223 s.
- Smejkal, L., Syrový, T. *Vybraná judikatura z oblasti trestní odpovědnosti právnických osob*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, 68 s.
- Solnař, V. *Československé trestní řízení*. Praha: Orbis, 1963, Učebnice.
- Sovová, O. *Zdravotnické právo a legislativa*. Hradec Králové: Gaudeamus při Univerzitě Hradec Králové, 2013, 70 s.
- Storch, F. *Řízení trestní rakouské*. Díl 1. Praha: Tiskem a nákladem J. Otty, 1887, 396 s.
- Storch, F. *Řízení trestní rakouské*. Díl II. Praha: nákladem Právnické jednoty, 1897, 691 s.
- Svoboda K., Smolík P., Levý J., Šínová R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, 1627 s.
- Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, 820 s.
- Šámal, P., Vokoun, R., Novotný, O. a kol. *Trestní právo hmotné*. 4. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 144 s.
- Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1053 s.
- Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 4700 s.
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, 3614 s.
- Šámal, P., Dědič, J., Gřivna, T., Púry, F., Říha, J. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 930 s.
- Šámal, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Codex Bohemia, 1999, 403 s.
- Vantuch, P. *Obhajoba obviněného*. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 651 s.
- Vidrna, J., Dolanský, P. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 216 s.
- Vyšinskij, A. J. *Theorie soudních důkazů v sovětském právu*. 1. vyd. Praha: Mír, 1950, 346 s.
- Wintr, J. *Principy českého ústavního práva*. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, 286 s.

Záhora, J., Šimovček, I. *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob. Komentár*. 2. vydání. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2019, 288 s.

Příspěvky ve sbornících

Alexander, C., R., Cohen, M., A. *The Causes of Corporate Crime*. In: Barkow, A., S., Barkow, R., E., eds. *Prosecutors in the Boardroom: Using Criminal Law to Regulate Corporate Conduct*. New York: New York University Press, 2011, s. 11-37.

Aulický, P. *Několik poznámek k trestní odpovědnosti právnických osob*. In: *Cofola 2011*, Sborník příspěvku z mezinárodní konference. Brno: Masarykova Univerzita, 2011.

Bohuslav, L. *K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 95-105.

Bremer, J., Lück, M., Royé, C. *Gegen die Einführung eines Unternehmensstrafrechts*. Deutsches Aktieninstitut [online], 2014, [cit. 16. 3. 2021]. Dostupné z: https://www.dai.de/files/dai_usercontent/dokumente/positionspapiere/2014-12-09%20DAI%20Stellungnahme%20Unternehmensstrafrecht.pdf.

Danková, K. *Trestní odpovědnost právnických osob ve světle zásady legality*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 138-145.

Edgerton, Henry W. *Corporate Criminal Responsibility*. Yale Law Journal, č. 36/1927, s. 827-844.

Epstein, R. A. *Deferred Prosecution Agreements on Trial*. In: Barkow, A., S., Barkow, R., E., eds. *Prosecutors in the Boardroom: Using Criminal Law to Regulate Corporate Conduct*. New York: New York University Press, 2011.

Fenyk, J. *Důkazní břemeno a trestní řízení*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 67-74.

Fenyk, J. *Obecně oprávněná osoba, zmocněnec a opatrovník v trestním řízení proti právnické osobě a její právo na obhajobu*. In: Jelínek, J., a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 335-344.

Fenyk, J. *Právo právnické osoby na spravedlivý proces alias... „není-li z povahy věci vyloučeno.“* In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 89-98.

Fryšták, M., Čep, D. *Ještě k ustanovení § 8 odst. 5 TOPO (nejen) z hlediska otázky důkazního břemene*. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 101-109.

Fuller, L. L. *Morálka práva*, Oikoymenh, Praha 1998. In: Dokument Ministerstva vnitra s názvem *Legislativní proces (teorie a praxe)* z roku 2011, s. 42. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/legislativni-proces-pdf.aspx>.

Garvey, J., H. *The Attorney's Affidavit in Litigation Proceedings*. Stanford Law Review, Volume 31/1978-1979, s. 191-242.

Herczeg, J. *Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu v trestním řízení*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 247-255.

Herczeg, J. *Právo na obhajobu a zásada nemo tenetur v řízení proti právnickým osobám*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 154-159.

Jelínek, J. *K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob a možnosti právnické osoby vyvinut se z trestní odpovědnosti (nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb.)*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 37-48.

Jelínek, J. *Základní zásady trestního řízení – stálé trauma české trestní legislativy*. In: Jelínek, J. (eds.). *Základní zásady trestního řízení – vůdčí ideje českého trestního procesu*. Praha: Leges, 2016, s. 9-18.

Kuchta, J. *Trestní řízení proti právníkům osobám z pohledu některých zásad trestního práva procesního*. In: Dny práva – 2008 – Days of Law, 2. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2008. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/trest/kuchta.pdf>.

Malý, J. *Jednání za právníkou osobu v průběhu trestního řízení*. In: Fryšták, M., Brucknerová, E. (eds.). *Nové jevy v ekonomické kriminalitě: sborník příspěvků z mezinárodní konference*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 176-194.

Mulák, J. *Spory o základní zásady trestního řízení*. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 225-234.

Náhlovská, L. *Veškeré úsilí právníké osoby a možnost otočení důkazního břemene*. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.): *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 247-255.

Odehnalová, J. *Zásada zákazu nucení k sebeobviňování v judikatuře Ústavního soudu*. In: Jelínek, J. a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 383-395.

Pelc, V. *Důkazní břemeno v oblasti trestní odpovědnosti právníků osob*. In: Macková, A., Jelínek, J., Bohuslav, L., Tryzna, J. a kol. *Aktuální otázky civilního a trestního řízení se zaměřením na rekodifikaci občanského soudního řádu a trestního řádu ve světle principů demokratického a právního státu*. Praha: Všehrd, 2016, s. 139-143.

Pelc, V., Tejnská, K. *Volba obhájce obviněné právníké osobě*. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová, I. (eds.). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 267-273.

Pickering, Murray, A. *The Company As a Separate Legal Entity*. *The Modern Law Review*, č. 31/1968, s. 481-511.

Pieth, M., Ivory, R. (eds.) *Corporate Criminal Liability. Emergence, Convergence, and Risk, Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice 9*. New York/Dordrecht/Heidelberg/London: Springer, 2011, s. 355-389.

Popat, P. *Reverse Burden of Proof: Developments in the Law* [online] “Health, Safety & Environment” Seminar – Wednesday 26 February 2003 [cit. 17. 2. 2021].

Púry, F. *Existuje důkazní břemeno v trestním řízení?* In: Fenyk, J., a kol. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 104-113.

Rohde, S. *A Justice for All Seasons*. *Los Angeles Review of Books*, [online], 2019 [cit. 21. 11. 2020]. Dostupné z: <https://lareviewofbooks.org/article/a-justice-for-all-seasons/>.

Říha, J. *Odůvodňování soudních rozhodnutí jako součást práva na spravedlivý proces*. In: Jelínek, J., a kol. *Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení*. Praha: Leges, 2020, s. 199-220.

Skupin, J., S. *Projevy funkcí a zásad zahlazení odsouzení*. In: Dny práva – 2017 – Days of Law, 11. ročník mezinárodní konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity, Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 313-321.

Sťahulová, S., Matúška, T. *Niektoré procesnoprávne aspekty právnej úpravy trestnej zodpovednosti právníků osob*. In: Turayová, Y., Čentěš, J. *Trestná politika štátu a zodpovednosť právníků osob. Sekcia trestného práva* [online], 2013, [cit. 17. 3. 2021] s. 1035-1040. Dostupné z: <http://lawconference.sk/bpf/sprava/files/zborniky/Session%20of%20Criminal%20Law.pdf>.

Thayer, J., B. *The Presumption Of Innocence In Criminal Cases*. *Yale Law Journal*, č. 6/1897, s. 185-212.

Vidrna, J. *Některé procesní aspekty zákona o trestní odpovědnosti právníků osob a řízení proti nim*. In: Jelínek, J., a kol. *Trestní odpovědnost právníků osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 238-246.

Zaoralová, P. *Odklony v řízení proti právnickým osobám*. In: Jelínek, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 197-211.

Odborné články

Čentěš, J. *K vybraným aspektom přičítania trestného činu v právnickej osobe*. *Trestněprávní revue*, č. 10/2018, s. 221 a násl.

Čep, D. *Korekční prvky trestní odpovědnosti právnických osob a „zbavení se“ trestní odpovědnosti právnickou osobou*. *Právní rozhledy*. 2017, č. 10, s. 343-352.

Čep, D. *Nad možnostmi uplatnění principu nemo tenetur v podmínkách trestní odpovědnosti právnických osob*. *Právní rozhledy*, č. 2/2017, s. 48 a násl.

Čep, D. *Nutná obhajoba právnické osoby de lege ferenda*. *Státní zastupitelství, Wolters Kluwer ČR a.s.*, 2018, roč. 16, č. 2, s. 7-21.

Čep, D. *Základy trestní odpovědnosti právnických osob ve světle judikatury Nejvyššího soudu (dokončení)*. *Trestněprávní revue*, č. 10/2018, s. 225 a násl.

Doyle, Ch. *Corporate Criminal Liability: An Overview of Federal Law*. Congressional Research Service, [online] 2013 [cit. 18. 3. 2021]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R43293.pdf>.

Gřivna, T., Šimánová, H. *Příspěvek do diskuse o povaze ustanovení § 8 odst. 5 TOPO: úvaha nad možností zatížit obviněnou právnickou osobu důkazním břemenem*. *Trestní právo*, č. 2/2018, s. 9 a násl.

Gřivna, T. *Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky)*. *Trestněprávní revue*, č. 12/2005, s. 317 a násl.

Gřivna, T. *Základní zásady trestního řízení ve světle rekodifikace trestního řádu*. [online], 2015 [cit. 10. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/zakladni-zasady-trestniho-rizeni-ve-svetle-rekodifikace-trestniho-radu>.

Handford, S. *Guilty until proven innocent? The Health and Safety at Work Act and the reverse burden of proof*, [online], 2019 [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.jmw.co.uk/services-for-business/business-crime/blog/guilty-until-proven-innocent-health-and-safety-work-act-and-reverse-burden-proof>.

Herczeg, J. *Mediální odsouzení a presumpce nevinny*. *Trestněprávní revue*, č. 10/2016, s. 226.

Herczeg, J. *Obviněná právnická osoba a její právo na obhajobu* [online], 2017 [cit. 13. 3. 2021]. Dostupné z: http://tablet.epravo.cz/9-2015/60_komentare-obvinena-pravnicka-osoba-a-jeji-pravo-na-obhajobu.

Husak, D. *Social Engineering as an Infringement of the Presumption of Innocence: The Case of Corporate Criminality*. *Criminal Law, Philosophy*, 8/2014, s. 353-369.

Jelínek, J. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právní nástupce*. *Bulletin advokacie* [online], 2015, [cit. 16. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce>.

Jelínek, J. *Trestní odpovědnost právnických osob jako předmět zkoumání* [online], 2008 [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/trestni-odpovednost-pravnicky-ch-osob-jako-predmet-zkoumani.aspx>

- Kadlec, O. *Interpretační pravidlo v pochybnostech ve prospěch: účinný nástroj, nebo rétorická ozdoba?* In: Právník. 2016, roč. 155, č. 6/2016 [cit. 3. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik/obsahy-cisel-od-1990/2016/2016-6.html?a=3099>.
- Klouček, Z., Topinka, P. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu jeho sociálních souvislostí*. Trestněprávní revue, č. 10/2011, s. 294 a násl.
- Koudelka, L. *Které právnické osoby jsou opravdu způsobilé nést trestní odpovědnost*. Soukromé právo, č. 1/2019, s. 12 a násl.
- Král, V. *K trestní odpovědnosti právnických osob – východiska, obsah a systematika zákonné právní úpravy*. Trestněprávní revue, č. 8/2002, s. 221 a násl.
- Mallon, Ch. *Reverse Burden of Proof Essay*, [online] [cit. 17. 2. 2021]. Dostupné z: <https://chrismallonlawtutor.com/law-of-evidence/reverse-burden-of-proof-essay/>.
- Malý, J. *Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě*. Právní rozhledy, 2020, č. 10/2020, s. 368 a násl.
- Malý, J. *Společné trestní řízení proti obviněné právnické a obviněné fyzické osobě a nutná obhajoba právnické osoby*. Trestněprávní revue, č. 2/2020, s. 98 a násl.
- Martinková, B., Lukovská, M. *Problematika vyvinění se právnické osoby z trestněprávní odpovědnosti*, [online], 2019 [cit. 29. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/problematika-vyvineni-se-pravnicke-osoby-z-trestnepravni-odpovednosti-108952.html>.
- Mates, P., Púry, F. *Zákaz nucení k sebeobviňování*. Bulletin advokacie, č. 3/2019, s. 7 a násl.
- Matocha, J., Smejkal, L. *K právu svědka v trestním řízení odmítnout výpověď proti obviněné právnické osobě*, [online], 2016 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://tablet.epravo.cz/10-2016/tema-vydani-k-pravu-svedka-v-trestnim-rizeni-odmitnout-vypoved-proti-obvinene-pravnicke-osobe/>.
- Mulák, J. *Je zásada spolupráce se zájmovými sdruženími občanů stále základní zásadou trestního řízení?* [online], 2020 [cit. 10. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/je-zasada-spoluprace-se-zajmovymi-sdruzenimi-obcanu-stale-zakladni-zasadou-trestniho-rizeni>.
- Mulák, J. *Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe*, [online], 2019 [cit. 18. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-rizeni-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe>.
- Lojďová, E., Malý, L. *Přístup orgánů činných v trestním řízení ke zdravotnické dokumentaci*, [online], 2016 [cit. 5. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/pristup-organu-cinnych-v-trestnim-rizeni-ke-zdravotnicke-dokumentaci-103020.html>.
- Pelc, V. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*, [online], 2018 [cit. 10. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-obracene-dukazni-bremeno?browser=mobi>.
- Prášková, H. *Princip nemo tenetur v kontrolním procesu*. Správní právo, č. 5-6/2012, s. 283-290.
- Redakce. *Devátá novela českého soutěžního zákona – Leniency program*. Competition Flash, č. 11/2012, s. 2.
- Richter, J. *K některým aspektům práva právnických osob na spravedlivý proces* [online], 2016 [cit. 16. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aspektum-prava-pravnickych-osob-na-spravedlivy-proces-100411.html>.

Růžek, A. *Povinnost dokazování a důkazní břemeno*. Stát a právo, č. 13/1967, s. 104 a násl.

Seifert, F. *Mlčenlivost auditora ve vztahu k trestnímu řízení*, [online], 2016 [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/mlcenlivost-auditora-ve-vztahu-k-trestnimu-rizeni-104282.html>.

Slavíková, H. *Totožnost obviněného a totožnost skutku při aplikaci principu ne bis in idem*, [online], 2003 [cit. 16. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/totoznost-obvineneho-a-totoznost-skutku-pri-aplikaci-principu-ne-bis-in-idem-21698.html>.

Svatoš, R. *Zproštění trestněprávní odpovědnosti právnické osoby*. Trestněprávní revue, 2020, č. 1/2020, s. 15.

Šámal, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu*, [online], 2016 [cit. 10. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu#ftn10>.

Šustek, P. *Aktuální otázky zdravotnického práva*, [online], 2017 [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/aktualni-otazky-zdravotnickeho-prava?browser=mobi>.

Švásta, P. *Několik krátkých úvah k problematice aplikace zásady nemo tenetur na právnické osoby* [online], 2015 [cit. 6. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/nekolik-kratkych-uvah-k-problematice-aplikace-zasady-nemo-tenetur-na-pravnicke-osoby>.

Tibitanzlová, A. *Nutná obhajoba právnické osoby – ano, či ne? - 1. část*, [online], 2018 [cit. 17. 3. 2021]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/nutna-obhajoba-pravnicke-osoby-ano-ci-ne-1.-cast?browser=mobi>.

Vantuch, P. *K návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. Trestní právo, č. 10/2003, s. 3 a násl.

Vantuch, P. *Mlčenlivost obhájce, zproštění mlčenlivosti a jeho oznamovací povinnost*, [online], 2013 [cit. 30. 10. 2020]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/mlcenlivost-obhajce-zprosteni-mlcenlivosti-a-jeho-oznamovaci-povinnost>.

Vávra, L. *Chci být zproštěn podle áčka!*, [online], 2015 [cit. 9. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/chci-byt-zprosten-podle-acka>.

Vávra, L. *Trestní odpovědnost tzv. "bílého koně"*, [online], 2015 [cit. 10. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/judikatura/trestni-pravo/trestni-odpovednost-bileho-kone>.

Von Liszt, F. *Die deterministischen Gegner der Zweckstrafe*, 13 *Zeitschrift für das gesamte Strafrechtswissenschaft* 1893, s. 357.

Vidrna, J.: *Potřeba oportunitity v trestním řízení proti právnickým osobám* [online], 2017 [cit. 8. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/potreba-oportunitity-v-trestnim-rizeni-proti-pravnickym-osobam-104824.html>.

Vidrna, J. *Presumpce neviny*, [online], 2014 [cit. 15. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/presumpce-neviny-93329.html>.

Vlk, V. *TOPO* [online], 2016 [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/topo-103606.html>.

Žďárský, Z. *K některým aplikačním souvislostem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob z pohledu teorie i praxe*. Trestněprávní revue, č. 1/2020, s. 1 a násl.

Metodiky, příručky, stanoviska, zprávy o činnosti

A. Dokumenty Nejvyššího státního zastupitelství

Metodika Nejvyššího státního zastupitelství s názvem „*Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce právní úpravou pro státní zástupce*“ ze dne 14. srpna 2018, sp. zn. 1 SL 141/2017. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/ostatni-dokumenty/>.

Metodika Nejvyššího státního zastupitelství s názvem „*Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*“ ze dne 9. listopadu 2020, sp. zn. 1 SL 113/2020. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/ostatni-dokumenty/>.

Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k postupu státního zastupitelství po předání trestního stíhání obviněného do ciziny ze dne 22. července 2002, sp. zn. SL 731/2002. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/vykladova-stanoviska/stanoviska-z-trestniho-prava-procesniho/>.

Zpráva o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2016. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2016.pdf.

Zpráva o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2017. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/Zprava_o_cinnosti_za_rok_2017.pdf.

Zpráva o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2018. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2018-Tabulkova_cast-I.pdf.

Zpráva o činnosti Nejvyššího státního zastupitelství z roku 2019. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Tabulkova-cast-I-9-6-2020.pdf>.

Zvláštní zpráva o poznacích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb., ze dne 7. května 2019, sp. zn. 4 NZN 604/2018. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zvlastni-zpravy/>.

B. Stanoviska Unie obhájců

Stanovisko Unie obhájců č. 1/2017 ze dne 23. března 2017. Dostupné z: <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-cr-c-12017-k-otazce-prava-na-obhajobu-obvinenych-pravnickych-osob-a-jednani-za-ne/>.

Stanovisko Unie obhájců č. 2/2019 ze dne 16. března 2019. Dostupné zde: <http://www.uocr.cz/stanovisko-unie-obhajcu-c-2-2019-k-institutu-opatrovnika-pravnicke-osoby-v-trestnim-rizeni/>.

C. Ostatní

Green Paper – The Presumption of Innocence, [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2006%3A0174%3AFIN>.

Guidelines manual, 2012, [online], [cit. 11. 2. 2021]. Dostupné z: <https://www.ussc.gov/guidelines>.

Principles of Federal Prosecution of Business Organizations. Dostupné z: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-28000-principles-federal-prosecution-business-organizations>.

Stanovisko generálního advokáta ze dne 19. ledna 2006 k věci *Komise Evropských společenství proti SGL Carbon AG*, č. C-301/04 P.

U. S. Department of Justice. Criminal Division. *Evaluation of Corporate Compliance Programs*. Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/page/file/937501/download>.

Venegoni, A., Růžička, M. *Trestní odpovědnost právnických osob. Školící manuál pro české orgány činné v trestním řízení.* Dostupné z: <http://www.cz10.cz/wp-content/uploads/2015/05/%C5%A0kol%C3%ADc%C3%AD-manu%C3%A1l-pro-O%C4%8CTZ-TOPO.pdf>.

Zákony, směrnice a stavovské předpisy

A. Zákony České republiky

Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod součástí ústavního pořádku

Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii.

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze.

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

Zákon č. 374/2015 Sb., o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

B. Zákony zahraničních států

18 U.S. Code § 3006A – Adequate representation of defendants.

CCP [The Belgian Code of Criminal Procedure (holandsky: Wetboek van Strafvordering, francouzsky: Code d'Instruction Criminelle, německy: Strafprozessgesetzbuch)].

Decreto Legislativo 8 giugno 2001, n. 231, Disciplina della responsabilita' amministrativa delle persone giuridiche, delle societa' e delle associazioni anche prive di personalita' giuridica, a norma dell'articolo 11 della legge 29 settembre 2000, n. 300.

Evidence Act 1995.

Health and Safety at Work etc. Act 1974.

Homicide Act 1957.

Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal.

Magistrates' Courts Act 1980.

Ordnungswidrigkeitengesetz (OWiG).

Zákon č. 91/2016 Z. z., o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja, uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08 in 57/12.

C. Směrnice Evropské unie

Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2014/59/EU.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 2016/343/EU, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinny a právo být přítomen při trestním řízení před soudem.

D. Ostatní

Usnesení představenstva české advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky.

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, č. 418/2011 Dz.

Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, č. 183/2016 Dz.

Judikatura

A. Evropský soud pro lidská práva

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Adolf proti Rakousku* ze dne 26. března 1982, stížnost č. 8269/78.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Barberí, Messegué and Jabardo proti Španělskému království* ze dne 6. prosince 1988, stížnosti č. 10588/83, 10589/83 a 10590/83.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Société Stenuit proti Francii* ze dne 27. února 1992, stížnost č. 11598/85.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Funke proti Francii* ze dne 25. února 1993, stížnost č. 10828/84.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Sekanina proti Rakousku* ze dne 25. srpna 1993, stížnost č. 13126/87.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Saunders proti Spojenému království* ze dne 17. prosince 1996, stížnost č. 19187/91.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *De Haes a Gijssels proti Belgii* ze dne 24. února 1997, stížnost č. 19983/92.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Worm proti Rakousku* ze dne 29. srpna 1997, stížnost č. 22714/93.

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Condron proti Spojenému království* ze dne 2. srpna 2000, stížnost č. 35718/97.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Fortum Oil and Gas Oy proti Finsku* ze dne 12. listopadu 2002, stížnost č. 32559/96.

B. Soudní dvůr Evropských společenství a Soudní dvůr Evropské unie

Rozsudek Soudního dvora Evropských společenství ze dne 18. října 1989 ve věci *Orkem proti Komisi Evropských společenství*, č. 374/87.

Rozsudek Soudního dvora Evropských společenství ze dne 18. října 1989 ve věci *Solvay & Cie proti Komisi Evropských společenství*, č. 27/88.

Rozsudek Soudního dvora Evropských společenství ze dne 20. února 2001 ve věci *Mannesmannröhren-Werke AG proti Komisi Evropských společenství*, č. T-112/98.

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 19. září 2018 ve věci *Emil Milev*, č. C-310/18 PPU.

C. Ústavní soud

Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 11/1992.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. ledna 1994, sp. zn. Pl. ÚS 15/93, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 3/1993

Usnesení Ústavního soudu ze dne 6. ledna 1998, sp. zn. I.ÚS 282/97.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2000, sp. zn. III. ÚS 124/200.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2001, sp. zn. II. ÚS 124/97, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 20/2001, a v periodiku Soudní rozhledy, č. 4/2001, s. 22.

Nález Ústavního soudu ze dne 31. března 2005, sp. zn. II. ÚS 629/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2006, sp. zn. IV. ÚS 137/05, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 40/2006.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. října 2006, sp. zn. II. ÚS 171/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 182/2006.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 2006, sp. zn. III. ÚS 612/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 215/2006.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. prosince 2006, sp. zn. I. ÚS 321/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 43/2006.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. ledna 2007, sp. zn. IV. ÚS 273/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. května 2007, sp. zn. IV. ÚS 260/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. III. ÚS 655/06, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 45/2007.

Nález Ústavního soudu ze dne 19. června 2007, sp. zn. II. ÚS 79/07, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 45/2007.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. prosince 2008, sp. zn. IV. ÚS 2992/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. ledna 2009, sp. zn. II. ÚS 1975/08, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 52/2009.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. února 2009, sp. zn. IV. ÚS 1974/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. II. ÚS 2966/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. června 2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 123/2011.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. června 2012, sp. zn. I. ÚS 3741/11, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 65/2012.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. března 2014, sp. zn. III. ÚS 2264/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. I.ÚS 3502/13, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 63/2014.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. března 2015, sp. zn. II. ÚS 2499/14, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 76/2015 a periodiku Trestněprávní revue, č. 6/2015, s. 155.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. března 2016, sp. zn. II. ÚS 840/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2006, sp. zn. III. ÚS 451/04, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 40/2006, a v periodiku Bulletin advokacie č. 9/2006, s. 37.

Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2016, sp. zn. I. ÚS 1965/15, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 80/2016.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. května 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. července 2018, sp. zn. II. ÚS 955/18.

Nález Ústavního soudu ze dne 15. srpna 2018, sp. zn. II. ÚS 131/18, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 137/2018.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. listopadu 2018, sp. zn. I.ÚS 2436/18, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 188/2018 a periodiku Bulletin advokacie, č. 3/2019, s. 49.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2020, sp. zn. IV. ÚS 3139/19.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. února 2020, sp. zn. IV. ÚS 3740/19, publikovaný v periodiku Bulletin advokacie, č. 4/2020, s. 44.

D. Nejvyšší soud

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. února 1972, sp. zn. 11 Tz 16/72, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 57/1972.

Zpráva Nejvyššího soudu ze dne 31. října 1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikovaná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16/1986.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. července 1988, sp. zn. 11 Tz 26/88, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4-5/1989.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. září 1990, sp. zn. 5 To 46/90, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 15/1991.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. února 1991, sp. zn. 7 Tz 62/90, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/1992.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 1992, sp. zn. 11 Tz 8/92, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 9/1993.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. srpna 2002, sp. zn. 21 Cdo 2192/2001, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. září 2002, sp. zn. 6 Tdo 472/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2002, sp. zn. 7 Tdo 927/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2003, sp. zn. 25 Cdo 1220/2003.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2008, sp. zn. 8 Tdo 1148/2007, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5/2009 a periodických Trestněprávní revue, č. 6/2008, s. 187, a Bulletin advokacie, č. 3/2009, s. 34.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2008, sp. zn. 25 Cdo 2158/2009 publikované ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek pod č. C 9383.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2010, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. ledna 2011, sp. zn. 3 Tdo 709/2010, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 2/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. května 2011, sp. zn. 21 Cdo 3871/2010.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. října 2012, sp. zn. 7 Tdo 1116/2012, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/2014 a v periodiku Trestněprávní revue, č. 3/2013, s. 76.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. září 2014, sp. zn. 5 Tz 41/2014, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 28/2015.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, č. j. 8 Tdo 627/2015-43, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 4/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 29/2017. Podobně pak v rámci usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2017, sp. zn. 3 Tdo 38/2017.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2017, sp. zn. 6 Tdo 928/2017. Podobně pak rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. 4 Tz 43/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2018, sp. zn. 6 Tdo 229/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2018, sp. zn. 4 Tdo 928/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 2018, sp. zn. 4 Tdo 496/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2018, sp. zn. 3 Tdo 1215/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2019, sp. zn. 5 Tdo 55/2019.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2019, sp. zn. 6 Tz 30/2019.

E. Nejvyšší správní soud

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. ledna 2013, č. j. 8 Afs 17/2012-375.

Usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 14. ledna 2014, č. j. 5 As 126/2011-68.

F. Další judikatura

Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. října 1994, sp. zn. 8 To 254/94, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 2/1997 a v periodiku Soudní rozhledy, č. 2/1995, s. 36.

Rozsudek Okresního soudu v Benešově ze dne 10. února 2014, č. j. 1 T 158/2013-806.
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. května 2015, sp. zn. 5 To 159/2015.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. února 2016, sp. zn. 5 To 96/2015.
Rozsudek Okresního soudu v Příbrami ze dne 2. března 2016, č. j. 1 T 140/2015-910.
Rozsudek Okresního soudu v Benešově ze dne 6. dubna 2016, č. j. 1 T 139/2015-474.
Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. března 2017, sp. zn. 6 To 7/2017.
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 8. února 2018, sp. zn. 1 To 54/2018.
Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 24. května 2018, č. j. 11 To 134/2018-684.
Usnesení Okresního soudu v Rakovníku ze dne 5. října 2018, č. j. 1 T 9/0/2018-266.
Rozsudek Okresního soudu Praha-východ ze dne 18. prosince 2019, sp. zn. 2 T 128/2019.
Usnesení Okresního soudu v Klatovech ze dne 15. dubna 2020, sp. zn. 3 T 111/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 12. června 1944 ve věci *UNITED STATES v. WHITE*, č. 366.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států amerických ze dne 18. března 1963, č. 372 U.S. 335. Dostupné z: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/372/335/>.

Rozhodnutí Odvolacího soudu Spojených států amerických ze dne 6. října 1997, č. 94-5796, 94-5797, 94-5804. Dostupné z: <https://caselaw.findlaw.com/us-4th-circuit/1233490.html>.

Rozsudek House of Lords ze dne 5. července 2001 ve věci *Regina v. Lambert*, [2001] UKHL 37. Dostupný z: <https://publications.parliament.uk/pa/ld200102/ldjudgmt/jd010705/regina-1.htm>.

Rozsudek Nejvyššího soudu Španělského království ze dne 29. února 2016, sp. zn. STS 154/2016. Dostupné z: <https://supremo.vlex.es/vid/599579023>.

Další odborné zdroje

Novotná, E. *Trestní řízení proti právníkům osobám*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Šelleng, D. *Problematika trestní odpovědnosti právníků osob*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta. Vedoucí práce prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Internetové zdroje

Dokument s názvem „*Rekodifikace trestního práva procesního*“. Dostupné z: <https://tpp.justice.cz/>.

Etické kodexy Fakultní nemocnice Královské Vinohrady. Dostupné z: <https://www.fnkv.cz/eticky-kodex.php>.

Informace o použití nástrojů pro řešení krize dle § 176 odst. 1 ZOPRK [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/reseni-krize-na-ft/informace-o-pouziti-nastroju-pro-reseni-krize-dle-176-odst.-1-zoprk/>.

Leniency program – pravidla a výhody nahlášení kartelu. Dostupné z: <https://www.uohs.cz/cs/hospodarska-soutez/zakazane-dohody-a-zneuziti-dominance/leniency-program.html>.

Příspěvek s názvem *Dissolution or liquidation of a legal person in the course of criminal proceedings: (in)admissibility of the criminal proceedings?* publikovaný dne 15. června 2018 na serveru eubelius.com. Dostupné z: <https://www.eubelius.com/en/news/dissolution-or-liquidation-of-a-legal-person-in-the-course-of-criminal-proceedings>.

Rubrika na stránkách Nejvyššího státního zastupitelství s názvem „*Práva a postavení obviněného*“. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/obvinny/63>.

Vybrané problémy trestního řízení vedeného proti právnické osobě

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá vybranými otázkami trestního řízení vedeného proti právnické osobě. Autor si klade za cíl jednak upozornit na některá úskalí, která z typické povahy právnické osoby mohou v trestním řízení vzniknout, jednak na vybraných institutech trestního práva procesního porovnat uplatnění základních zásad trestního řízení mezi osobou fyzickou a právnickou.

Prvotním problémem může být, že aktuální trestněprávní úprava vztahující se k právnickým osobám je relativně stručná. Proto tato práce reflektuje aktuální speciální právní úpravu upravující trestní řízení vedené proti právnické osobě ve smyslu zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a to s uplatněním vztahu subsidiarity k obecné právní úpravě trestního práva procesního, totiž zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním. Autor tak v úvodu krátce řeší otázku, zdali se na trestní řízení vedené proti právnické osobě aplikují základní zásady trestního řízení. Pro účely dalšího znění této práce je autorem zároveň v počáteční kapitole rozebírán princip rovnosti před zákonem.

V dalších částech práce je rozebráno několik institutů trestního řízení. Poukázáno je zejména na komparaci jejich aplikace v rámci trestního řízení vedeného proti osobě fyzické oproti řízení vedeného proti osobě právnické, a to i s přihlédnutím k základním zásadám trestního řízení. Autor se ovšem u vybraných institutů zaměřil i na srovnání jejich uplatnění v trestním řízení mezi právnickými osobami samotnými.

Autor v nemalé míře odkazuje na názory odborné veřejnosti, jakož i na závěry rozhodovací praxe Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, ale i soudů obecných. Rovněž je pracováno s rozhodnutími Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie. Pro účely předkládané práce pak autor zvolil několik zahraničních států, s nimiž porovnal jak právní úpravu, tak v některých případech i odbornou praxi.

Pozornost však není zaměřena pouze na již v praxi objevující se problémy, ale i na ty potenciálně vznikající. Tato práce tedy může být vnímána jako snaha o vytvoření komplexního rozboru mapující plné, modifikované či omezené uplatnění základních zásad trestního řízení ve vztahu k právnickým osobám, které reflektuje aktuální právní úpravu, jakož i odbornou praxi. V některých svých dílčích závěrech se tak autor uchyluje k hledání východisek skrze právní úpravu, jindy pak dochází k úvahám *de lege ferenda*.

Klíčová slova: trestní řízení – právnická osoba – zásady trestního řízení

Selected Issues of Criminal Proceedings against a Legal Entity

Abstract

As the name implies, this work deals with selected issues of criminal proceedings against a legal entity. In the presented work, the author aims to draw attention to some difficulties that may arise in criminal proceedings due to the typical nature of legal entities, and to the selected institute of criminal procedural law comparison of the application of principles of criminal proceedings between natural person and legal entities.

In fact, the initial problem may be that the current criminal law relating to legal entities is launched briefly. Therefore, this work reflects the current special legislation governing criminal proceedings against legal entities in the sense of Act No. 418/2011 Coll., of criminal liability of legal entities and proceedings against them, applying the relationship of subsidiarity to the general legislation of criminal procedural law, namely Act No. 141/1961 Coll., of Criminal Procedure. At first, the author briefly addresses the question of whether the principles of criminal proceedings apply to criminal proceedings against a legal entity. For the purposes of further formulation of this work, the author simultaneously discusses in the first chapter the principle of equality before the law.

In other parts of the work, several institutes of criminal proceedings are discussed, where it is pointed out in particular to compare their applications in criminal proceedings against a natural person compared to proceedings against a legal entity, looking at the principle of criminal proceedings. However, the author also focused on selected institutes to compare their application in criminal proceedings between legal entities themselves.

Therefore, in the wording of this work, the author refers to a large extent to the opinions of the professional public, as well as to the conclusions of the decision-making practice of the Constitutional Court, the Supreme Court, but also the general courts. Decisions of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union are also being worked on. For the purposes of the presented work, the author then selected several foreign countries, with which he compared both legislation and, in some cases, professional practice.

However, the author's attention is focused not only on the problems already appearing in practice, but also on those potentially impending. Thus, this work can be perceived as an effort to create a comprehensive analysis mapping the full, modified or limited application of the principles of criminal procedure in relation to legal entities, which reflects the current legislation, as well as professional practice. In some of his partial conclusions, the author resorts

to the search for solutions through legislation, other times there are *de lege ferenda* considerations.

Key words: criminal proceedings – legal entity – principles of criminal proceedings